

საქართველოს სახალხო დამცველის

ანგარიში

1998 წელს საქართველოში აღამიანის
უფლებათა და თავისუფლებათა
დაცვის მდგომარეობის შესახებ

საქართველოს სახალხო დამცველის
ანგარიში

1998 წელს საქართველოში ადამიანის
უფლებათა და თავისუფლებათა
დაცვის მდგომარეობის შესახებ

სახალხო დამცველის
ბიბლიოთეკა

თბილისი
1999 წელი – მარტი

ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა პატივისცემა საყოველთაოდ აღიარებული საერთაშორისო-სამართლებრივი პრინციპია. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ საერთაშორისო საზოგადოების მიერ ამ ზოგადსაკაცობრიო დებულების აღიარება ერთბაშად არ მომხდარა. აღნიშნული პრინციპი საერთაშორისო სამართლის ძირითად პრინციპებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე ახალგაზრდაა. იგი მხოლოდ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ჩამოყალიბდა, როცა მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა საერთაშორისო-სამართლებრივი აღიარებისა და დაცვის გზაზე.

XX საუკუნის 90-იანი წლები მნიშვნელოვანი პერიოდია საქართველოს სახელმწიფოებრიობის მშენებლობაში: მიმდინარეობს დემოკრატიული გარდაქმნები, ხორციელდება სერიოზული სამართლებრივი რეფორმები.

დაადგა რა სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობის გზას, საქართველომ აღიარა და გამოაცხადა საერთაშორისო სამართლის ძალად სტანდარტები ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის სფეროში. ამის ნათელი დადასტურებაა საქართველოს პარლამენტის მიერ 1995 წლის 24 აგვისტოს მიღებული ქვეყნის ძირითადი კანონი.

მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის კონსტიტუციებისაგან განსხვავებით, რომლებმაც ძირითადი კანონის ნორმატიული ნაწილიდან პრეამბულაში გაიტანეს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა განმსაზღვრელი მნიშვნელოვანი დებულებები, საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავი თითქმის მთლიანად ადამიანის ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებს ეძღვნება. ჩვენი ქვეყნის ძირითადმა კანონმა არა მარტო გამოაცხადა ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებები და თავისუფლებები, არამედ განსაზღვრა კიდევ ამ უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ძირითადი სამართლებრივი საშუალებები.

კონსტიტუციით გათვალისწინებულ ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის საგარანტიო სისტემის შემადგენელ უმნიშვნელოვანეს ინსტიტუტს წარმოადგენს საქართველოს სახალხო დამცველი. ეს არის თვისობრივად ახალი კონსტიტუციური ინსტიტუტი, რომელმაც ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულოს სამართლებრივი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაში.

შემთხვევითი არ არის ის გარემოება, რომ კონსტიტუციური დებულება საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ გათვალისწინებულია საქართველოს კონსტიტუციის სწორედ იმ თავში, რომლითაც დამკვიდრებულია ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა ამსახველი კონსტიტუციური ნორმები. ამით აღიარებულ იქნა და საფუძველი ჩაეყარა ომბუდსმენის ინსტიტუტის შემოღებას საქართველოში. თავად სიტყვა „ომბუდსმენი“ შვედური წარმოშობისაა და იგი ვისიმე ინტერესების დაცვას ნიშნავს. ორი საუკუნის წინ სწორედ შვეციაში ჩამოყალიბდა ეს ინსტიტუტი. ამ სიტყვას ქართულად შესანიშნავი შესატყვისი აქვს - სახალხო დამცველი და იგი მოიხსრება, როგორც შუამავალი ხალხსა და ხელისუფლებას შორის.

საქართველოს კონსტიტუციის 43-ე მუხლის საფუძველზე 1996 წლის 16 მაისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“, რომელმაც განსაზღვრა საქართველოს სახალხო დამცველის უფლებამოსილება, მისი საქმიანობის ძირითადი პრინციპები და ფორმები, სახალხო დამცველის უფლებამოსილების განხორციელების სამართლებრივი გარანტიები.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კანონმა „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ განსაზღვრა მისი საქმიანობის ძირითადი მიმართულებები, კერძოდ:

1) ზედამხედველობა გაუწიოს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის საქართველოს ტერიტორიაზე, გამოავლინოს მათი დარღვევის ფაქტები, ხელი შეუწყოს დარღვეული უფლებების აღდგენას;

2) კონსტიტუციითა და სხვა საკანონმდებლო აქტებით დადგენილ ფარგლებში, ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისა და სახელმწიფოს მიერ მათი უზრუნველყოფის მიზნით, ზედამხედველობა გაუწიოს სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების, თანამდებობის და იურიდიული პირთა საქმიანობას, შეაფასოს მათ მიერ მიღებული აქტები, მისცეს რეკომენდაციები და წინადადებები;

3) გასწიოს საგანმანათლებლო საქმიანობა ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის სფეროში.

ადამიანის უფლებათა დაცვის ხაზით, ქვეყანაში შექმნილი რეალური მდგომარეობიდან გამომდინარე, აუცილებელი იყო დამოუკიდებლობის ძალიანი ხარისხით აღჭურვილი ეროვნული ინსტიტუტის შექმნა, რომელიც საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, რეალურად შეძლებდა ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვას. კანონმდებელმა გაითვალისწინა ეს აუცილებლობა და საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ კანონის მე-4 მუხლით განამტკიცა საქართველოს სახალხო დამცველის დამოუკიდებლობა: „საქართველოს სახალხო დამცველი დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციასა და კანონს. რაიმე ზემოქმედება საქართველოს სახალხო დამცველზე ან ჩარევა მის საქმიანობაში აკრძალულია და ისჯება კანონით“.

საქართველოს სახალხო დამცველის დამოუკიდებლობას მნიშვნელოვნად განამტკიცებს ის გარემოება, რომ იგი არ შედის აღმასრულებელი ხელისუფლების სისტემაში და არ არის ანგარიშგაღებული მის წინაშე, რაც უდავოდ ჩვენი ქვეყნის დემოკრატიული აღმშენებლობის მნიშვნელოვანი მონაბოვარია.

ნაწილი I - სახალხო დამცველის აპარატი

- აპარატის სტრუქტურა, შემოსულ განცხადებათა განხილვა, მოქალაქეთა მიღება

საქართველოს პარლამენტმა 1997 წლის 29 ოქტომბერს აირჩია საქართველოს სახალხო დამცველი, რომლის საქმიანობის უზრუნველსაყოფად 1998 წლის იანვრიდან ჩამოყალიბება და ფუნქციონირება დაიწყო საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატში.

საქართველოს სახალხო დამცველის საქმიანობის სპეციფიკის გათვალისწინებით, მის წინაშე მდგომი ამოცანების წარმატებით განხორციელებისათვის, აპარატის დაკომპლექტების დროს დიდი ყურადღება ეთმობოდა კადრების შერჩევას. ამჟამად აპარატი ძირითადად დაკომპლექტებულია იურიდიული და ტექნიკური განათლების მქონე სპეციალისტებით. გარდა ამისა, აპარატის თითქმის ყველა ბლოკში მოწვეული სპეციალისტების სახით მუშაობენ ახალგაზრდა კადრები, რომლებიც სამუშაო ვითარებაში ეცნობიან და სწავლობენ ამ ახალი ინსტიტუტის საქმიანობის სპეციფიკას, იმაღლებენ პროფესიულ დონეს.

ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა სფეროში არსებული საერთაშორისო პაქტების შესაბამისად აპარატის ძირითადი სტრუქტურული ქვედანაყოფებია სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა და სოციალურ-ეკონომიკურ უფლებათა დეპარტამენტები.

სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა დეპარტამენტი ახორციელებს შემდეგ

ფუნქციებს: ადამიანის სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების, პოლიტიკური ორგანიზაციებისა და საზოგადოებრივი გაერთიანებების უფლებების დაცვა, მართლმსაჯულების, სამართალდაცვის, თავდაცვისა და უშიშროების ორგანოებში, პენიტენციურ სისტემაში ადამიანის უფლებების დაცვა;

სოციალურ-ეკონომიკურ უფლებათა დეპარტამენტი ახორციელებს შემდეგ ფუნქციას: იძულებით გადაადგილებულ პირთა სოციალური უფლებების, ქალთა და ბავშვთა უფლებების, განათლების, მეცნიერების, კულტურის, ჯანმრთელობის, სპორტის, მოსახლეობის სოციალური უზრუნველყოფის, ეკონომიკის, სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის სფეროში ადამიანის უფლებების დაცვა;

სახალხო დამცველის სამუშაო აპარატის სამეურნეო-საფინანსო საქმიანობის უზრუნველყოფისათვის, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესებისათვის, სახალხო დამცველის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებათა შესრულების ორგანიზაციისა და კონტროლის განხორციელებისათვის, საკანცელარიო და სხვა სამუშაოთა შესრულებისათვის აპარატის სისტემის ერთ-ერთ სტრუქტურულ ქვედანაყოფს წარმოადგენს ადმინისტრაციულ საქმეთა დეპარტამენტი.

საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის საქმიანობას ხელმძღვანელობს სახალხო დამცველის მოადგილე.

ბუნებრივია, ახლად ჩამოყალიბებულ დემოკრატიულ ინტიტუტს სჭირდებოდა შესაბამისი მატერიალური ბაზა, ამიტომ საქართველოს სახალხო დამცველის უშუალო ინიციატივითა და საქართველოს პრეზიდენტის აქტიური მხარდაჭერით უმოკლეს დროში აღდგენილ-სარესტავრაციო სამუშაოები ჩაუტარდა 1991-92 წლებში ცნობილი მოვლენების დროს თითქმის მთლიანად დამწვარ საქართველოს კომკავშირის ცკ-ის ყოფილ შენობას (მანაბლის №11), რომელიც საქართველოს მწვერალთა კავშირის ბალანსზეა და ხელშეკრულების საფუძველზე იჯარით გადაეცა სახალხო დამცველის აპარატს.

1998 წლის 12 სექტემბრიდან ამ შენობაში ფუნქციონირება დაიწყო სახალხო დამცველის აპარატმა.

აპარატის ახალი ოფისი ოთხსართულიანი შენობაა, რომელსაც აქვს ორი საკონფერენციო დარბაზი. გახსნის დღიდანვე საქართველოს სახალხო დამცველმა აღნიშნული საკონფერენციო დარბაზები ღიად გამოაცხადა ყველა დაინტერესებული ორგანიზაციებისათვის, რომელთაც შეუძლიათ უსასყიდლოდ ისარგებლონ ამ დარბაზებით და მოაწიონ ადამიანის უფლებათა დაცვისადმი მიძღვნილი სემინარები და სხვადასხვა სახის ღონისძიებები.

უნდა აღინიშნოს, რომ გახსნის დღიდანვე აპარატის საკონფერენციო დარბაზები მთელი დატვირთვით მუშაობდა. აქ გაიმართა არაერთი საერთაშორისო სემინარი, შეხვედრები არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, აგრეთვე მთელი რიგი ღონისძიებები, რომლებიც ადამიანის უფლებათა დაცვის სხვადასხვა პრობლემატურ საკითხს მიეძღვნა.

ახლა, რაც შეეხება უშუალოდ აპარატის საქმიანობას 1998 წლის განმავლობაში სახალხო დამცველის აპარატს განცხადებებით, საჩივრებითა და წერილებით მომართა 2343 მოქალაქემ.

საგულისხმოა, რომ მოქალაქეები თავიანთ თხოვნა-მოთხოვნათა დაკმაყოფილებასთან ერთად საჭიროდ მიიჩნევენ საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს გარდაქმნას, ეკონომიკური რეფორმის განხორციელებას, სახელმწიფო და სამეურნეო ორგანოთა საქმიანობის სრულყოფას, სასიცოცხლო მნიშვნელობის პრობლემების გადაჭრას.

შემოსული წერილობითი განცხადებების რაოდენობა წლის განმავლობაში შეადგენს 1335-ს, ანუ საერთო მომართვების 56,9 %-ს.

მოქალაქეთა საჩივრებისა და განცხადებების გეოგრაფიული განაწილება ამგვარია: იმერეთის რეგიონიდან შემოსულია 98 განცხადება, აქედან 43 ქალაქ ქუთაისიდან; ქვემო ქართლიდან შემოსულია 67, მათ შორის რუსთავიდან - 33, გარდაბნიდან - 23, მარნეულიდან - 7; სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის რეგიონიდან შემოსულია 33, მათ შორის ქალაქ ზუგდიდზე მოდის 13; შიდა ქართლიდან - 38, მათ შორის 17 - ქალაქ გორიდან; კახეთის რეგიონიდან შემოსულია 31, თელავიდან და გურჯაანიდან - 18; მცხეთა-მთიანეთიდან შემოსულია 21, აქედან ქალაქ მცხეთიდან - 10, დუშეთიდან - 8. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკიდან შემოსულია 13 განცხადება, ძირითადად ქ. ბათუმიდან.

დიდი რაოდენობის განცხადებანი შემოსულია ქალაქ თბილისიდან, კერძოდ, 1006, რაც განცხადებათა საერთო რაოდენობის 75,3 %-ს შეადგენს.

სახალხო დამცველის აპარატში შემოსულ განცხადებათა გეოგრაფიული ანალიზის მიხედვით თუ გიმსჯელებთ, უნდა გამოვიტანოთ ის დასკვნა, რომ აპარატის რეგიონალური სამსახურების შექმნა აუცილებელია. ამით დედაქალაქიდან მოშორებული რეგიონების მცხოვრებლებს შესაძლებლობა მიეცემათ ადგილზე მიმართონ სახალხო დამცველის რწმუნებულს და უფრო ოპერატიულად გადააჭრევიონ თავიანთი პრობლემები.

შინაარსის მიხედვით განცხადებების ანალიზმა მოგვცა შემდეგი მონაცემები:

სასამართლო გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებით შემოსულია 715 განცხადება, შინაგან საქმეთა ორგანოებთან დაკავშირებით - 199, პროკურატურის ორგანოებთან - 108, პენიტენციურ სისტემასთან - 234, საბინაო საკითხებთან - 291, სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებთან - 143, ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა საკითხებთან - 62 განცხადება, სხვადასხვა შეადგენს 203-ს.

როგორც წარმოდგენილი მონაცემები გვიჩვენებს, მოქალაქეთა განცხადებებისა და საჩივრების ყველაზე დიდი ნაკადი ეხება სასამართლო გადაწყვეტილებებს. განმცხადებელთა უმრავლესობას მიაჩნია, რომ სახალხო დამცველის ინსტიტუტი შეიქმნა, რათა მკაცრი ზედამხედველობა გაუწიოს სასამართლოთა საქმიანობას და უზრუნველყოს მათი გადაწყვეტილებების რევიზია, ამიტომაც ისინი სახალხო დამცველისაგან მოითხოვენ მათთვის მიუღებელი და არასასურველი სასამართლო გადაწყვეტილებების გაუქმებასა და კანონიერი გადაწყვეტილებების მიღებას. საქართველოში დღეს ბევრია სამოქალაქო დავა, რომელიც წლების მანძილზე გრძელდება და მის მონაწილეებს უბრალოდ აღარ სჯერათ სასამართლოს გადაწყვეტილებების. პრობლემა, ალბათ, ის არის, რომ ხალხში სასამართლოს ავტორიტეტი ძალიან დაბალია, ამიტომ ამჟამად მიმდინარე სასამართლო რეფორმამ ხელი უნდა შეუწყოს სასამართლოს ავტორიტეტის მკვეთრ ამაღლებასა და დამოუკიდებლობის საბოლოო განსაზღვრას.

აპარატის წინაშე აღძრული საკითხების საკმაოდ დიდი ნაწილი ეხება სასჯელის აღსრულების ადგილებსა და მასთან დაკავშირებულ პრობლემებს.

შემოსული განცხადებების ანალიზიდან გამომდინარე, ერთ საინტერესო გარემოებასაც უნდა გავუსვათ ხაზი. კერძოდ, 1998 წლის განმავლობაში თვეებს მიხედვით შეინიშნებოდა მოქალაქეთა განცხადებებისა და საჩივრების რაოდენობის მატება, რაც რამდენიმე გარემოებით უნდა აიხსნას:

ა) წლის დამდეგს საქართველოს სახალხო დამცველისა და მისი საქმიანობის შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობით;

ბ) ქვეყანაში სხვადასხვა სახის პრობლემების, განსაკუთრებით კი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების მატებით;

დ) გაწეული მუშაობის შედეგებიდან გამომდინარე, საქართველოს სახალხო დამცველისა და მისი აპარატის მიმართ ნდობის ფაქტორის გაზრდით.

საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატში შემოსული განცხადებების შესწავლის შედეგად მომზადდა და შესაბამის უწყებებს სათანადო რეაგირებისათვის გაეგზავნათ 411 წერილი და რეკომენდაცია.

აპარატში მომზადებულ წერილებსა და რეკომენდაციებში გამოთქმული შენიშვნები და წინადადებები 197 შემთხვევაში გაზიარებულ იქნა და გადაწყდა დადებითად.

სახალხო დამცველის აპარატში გამოგზავნილი საჩივრებისა და განცხადებების განხილვის პრაქტიკის გარდა, მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა მოქალაქეთა მიღებას სახალხო დამცველის აპარატში, ადამიანებთან ცოცხალ ურთიერთობებსა და საკითხების ოპერატიულად მოგვარებას.

საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატში მოქალაქეთა მიღების სამსახური ცალკე ქვედანაყოფად ჩამოყალიბდა 1998 წლის სექტემბრის ბოლოს.

მოქალაქეთა მიღების სამსახურის ამოცანაა:

- გასაუბრება განმცხადებელთან, რომელმაც მიმართა სახალხო დამცველის აპარატს პირადად ან ტელეფონის მეშვეობით, დასმული საკითხის არსის გასარკვევად;

- გასაუბრების შედეგად იმის განსაზღვრა, მიეკუთვნება თუ არა დასმული საკითხი სახალხო დამცველის კომპეტენციას და თუ მიეკუთვნება, შესაბამისი ფორმით მომზადებული წერილობითი განცხადების მიღება (აუცილებლობის შემთხვევაში განმცხადებელს ეწევა დახმარება წერილის მომზადებაშიც);

- თუ საკითხი თავისი შინაარსით სცილდება სახალხო დამცველის კომპეტენციას ან უფლებამოსილებას, განმცხადებლისათვის ყველა საჭირო განმარტების მიცემა იმის თაობაზე, თუ რომელ სახელმწიფო ორგანოს ხელეწიფება მისი პრობლემების განხილვა და რა გზები არსებობს საქმის მოსაგვარებლად ან გადასაწყვეტად;

- საჭიროების შემთხვევაში მოქალაქეებისათვის იურიდიული კონსულტაციის გაწევა;

- საჭიროების შემთხვევაში განმცხადებელის შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოს პირველ პირთან მიღების უზრუნველყოფა;

- საჭიროების შემთხვევაში ოპერატიული ინფორმაციის მიღება განმცხადებლის მიერ დასმულ საკითხთან დაკავშირებით.

შემოსული მომართვების სპექტრი იმდენად მრავალფეროვანია, რომ კატეგორიებად მათი დაყოფა შესაძლებელია მხოლოდ პირობითად. ამგვარად, საუბარია ე.წ. „სისხლის სამართლის“ (სისხლის სამართლის საქმეთა წინასწარი და სასამართლო გამოძიება, მოქალაქეთა დაკავება – დაპატიმრების საკითხები, პენიტენციური სისტემა და ა.შ.) და „სამოქალაქო“ (საბინაო და შრომითი დავა, საყოფაცხოვრებო კონფლიქტები და ა.შ.) პრობლემატიკაზე. საკმაოდ მაღალია „სხვადასხვა“-ს კატეგორიის მაჩვენებელი (კონსულტაციები, განმეორებითი მომართვები, ფსიქიკური გადახრების მქონე პირები და ა.შ.).

მოქალაქეთა მისაღების მუშაობის შედეგად გამოიკვეთა ზოგიერთი ტენდენცია, რაც, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვნად მოქმედებს ადამიანის უფლებათა მდგომარეობაზე საქართველოში. ეს არის:

- საქართველოს მოქალაქეთა ნაკლები სამართლებრივი განათლება, რომელიც მათი პრობლემების წარმოშობის მნიშვნელოვანი წყაროა;

- საქართველოს მოქალაქეთა უნდობლობა და ნიჰილისტური დამოკიდებულება სასამართლო სისტემისადმი, რომელიც მათი წარმოდგენით მნიშვნელოვანწილად კორუმპირებულია;

- სახელმწიფო ორგანოთა ბიუროკრატიზაცია, რის შედეგად მოქალაქის საქმის განხილვა სწავდასწავა ინსტანციაში საგრძნობლად ჭიანურდება.

განსაკუთრებულ პრობლემას წარმოადგენს მოქალაქისათვის მიღების ორგანიზება სამინისტროებისა და უწყებების პირველ პირებთან.

საქართველოს სახალხო დამცველთან მიღება წარმოებს ყოველი კვირის ორშაბათს, 15 საათიდან, ხოლო აპარატის ხელმძღვანელ პირებთან - ყოველდღიურად. უნდა აღინიშნოს, რომ 1998 წლის განმავლობაში სახალხო დამცველთან მიღებაზე ჩაეწერა 1258 კაცი, მათგან მიღებაზე გამოცხადდა 855.

ნაწილი II – სამოქალაქო და პოლიტიკური

უფლებების დაცვის მდგომარეობა

თავისუფლება აღკვეთილ პირთა მდგომარეობა

დემოკრატიული განვითარების გზას რომ დაადგა, საქართველომ იმთავითვე გამოხატა მზადყოფნა ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისათვის. სწორედ ასეთი მიდგომის შედეგი იყო ის, რომ 1993-1994 წლებში საქართველო შეუერთდა მთელ რიგ საერთაშორისო პაქტებსა და კონვენციებს ადამიანის უფლებათა შესახებ, რითაც ივალდებულა უზრუნველყო საერთაშორისო ნორმების მოთხოვნებთან შიდა კანონმდებლობის შესაბამისობა. ეს დოკუმენტებია: საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა შესახებ; კონვენცია ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ; კონვენცია ბავშვთა უფლებების შესახებ; კონვენცია გენოციდის დანაშაულის თავიდან აცილებისა და მასზე სასჯელის შესახებ; კონვენცია წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობისა და სასჯელის წინააღმდეგ; კონვენცია განათლების სფეროში დისკრიმინაციასთან ბრძოლის შესახებ.

1999 წლის 27 იანვარს საქართველო ევროპის საბჭოს სრულუფლებიანი წევრი გახდა. ასეთ გადაწყვეტილებას ევროსაბჭოს დეპუტატებმა ერთსულოვნად დაუჭირეს მხარი.

ევროსაბჭოში წევრად შესვლა, საქართველოს საშუალებას მისცემს კიდევ უფრო განამტკიცოს ეროვნული სახელმწიფოებრიობა, დამოუკიდებლობა, უფრო აქტიურად მოაგვაროს პრობლემები, რომლებიც ბოლო წლებში მომხდარმა შეიარაღებულმა კონფლიქტებმა წარმოშვეს.

საქართველოს ევროსაბჭოს წევრობა ნიშნავს იმ ჰუმანიტარული, დემოკრატიული და სამართლებრივი ღირებულებების აღიარებას, რომლებსაც ევროპული ცივილიზაცია ეფუძნება.

საქართველომ იკისრა ვალდებულება პერიოდულად წარუდგინოს გაეროს შესაბამის სტრუქტურებს მოხსენებები ქვეყანაში ადამიანის უფლებათა მდგომარეობის შესახებ. სადღეისოდ საქართველომ უკვე წარუდგინა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას პირველადი მოხსენებები ხუთ ძირითად დოკუმენტზე. ორი მათგანი – სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა პაქტსა და წამების წინააღმდეგ მიმართულ კონვენციაზე – გაეროს შესაბამისმა კომიტეტებმა უკვე განიხილეს და მათი შეფასებით, საქართველოში ჯერ კიდევ არსებობს სერიოზული პრობლემები. ამ მხრივ გასაკეთებელი საკმაოდ ბევრია.

ცნადა, რომ კონტროლის საერთაშორისო მექანიზმები და პროცედურები ვერ შეცვლიან ეროვნულ მექანიზმებსა და რეგიონულ ღონისძიებებს. ადამიანის უფლებათა

დაცვის გამო პასუხისმგებლობა იმ სახელმწიფოს ეკისრება, ვის იურისდიქციაშიც ეს ადამიანები იმყოფებიან.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამ ანგარიშში სწორედ ასეთი მიდგომით იქნება გაანალიზებული ქვეყანაში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა მდგომარეობა გასულ, 1998 წელს. თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ ქვეყანაში ამ ბოლო დროს გადადგმული არაერთი პოზიტიური ნაბიჯის მიუხედავად, ვითარება ჯერ კიდევ საკმაოდ მძიმეა, რომლის გადაწყვეტა ყველა სახელისუფლებო შტოს უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა.

ქართველი ხალხის ნება სამართლებრივი სახელმწიფოს შექმნისა და ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებათა და თავისუფლებათა უზრუნველყოფის შესახებ, საქართველოს კონსტიტუციის პრეამბულაშივეა გაცხადებული, რომლის თანახმადაც საქართველოს მოქალაქეთა უწყვეტი ნებაა დაამკვიდრონ დემოკრატიული საზოგადოებრივი წესწყობილება, ეკონომიკური თავისუფლება, სოციალური და სამართლებრივი სახელმწიფო, უზრუნველყონ ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებანი და თავისუფლებანი.

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციითა და, შესაბამისად, საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული და გამოცხადებული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების განხორციელება არ წარმოადგენს საზოგადოებისაგან და, შესაბამისად, სახელმწიფოსაგან განყენებულად, მათგან იზოლირებულად, დამოუკიდებლად განხორციელებად მოვლენებს. ხსენებული უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვაზე საუბარი შესაძლებელია მხოლოდ იმდენად, რამდენად სამართლებრივია სახელმწიფო, რამდენად უზრუნველყოფილია მასში კანონით გამოცხადებული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების რეალური განხორციელება.

სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელი ისეთ აუცილებელ ნიშანს, როგორცაა კანონის უზენაესობა, უნდა ემყარებოდეს ნებისმიერი სუბიექტის საქმიანობა სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში. კანონის უზენაესობა სახელმწიფოსადმი, გულისხმობს საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების მხოლოდ კანონის შესაბამისად განხორციელებას, ხელისუფლების ხსენებულ მიმართულებათა ერთმანეთისაგან გამიჯვნას, ორმხრივ პასუხისმგებლობასა და ურთიერთვალდებულებას სახელმწიფოსა და ადამიანს შორის.

ობიექტურობა მოითხოვს ითქვას, რომ საქართველოში ამ ბოლო პერიოდში მიმდინარე სამართლებრივი რეფორმები სწორედ ამ პრინციპების განხორციელების სურვილით მიმდინარეობდა, თუმცა არცთუ იშვიათად ეს სურვილი სურვილად რჩებოდა, რადგანაც ხშირად ხელისუფლების სხვადასხვა რგოლის წარმომადგენლები, ხელმძღვანელობდნენ ვითომდა „სახელმწიფო ინტერესებით“, ანდა პირადი ანგარებით, მოქმედებდნენ არა კანონის უზენაესობის, არამედ კანონის განხორციელების მიზანშეწონილობის პრინციპით.

ჩვენს ანგარიშში შევეცდებით ყურადღება მივაბყროთ საქმისადმი მსგავსი დამოკიდებულების არაერთ კონკრეტულ ფაქტს, რომლებიც აშკარად მოწმობენ, რომ ქვეყანაში მრავალთათვის ადამიანის უფლებები ჯერ კიდევ არ გამხდარა უმაღლესი ღირებულება. ამ მხრივ კვლავაც საკმაოდ მძიმე მდგომარეობაა საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში. მიუხედავად სასჯელთა აღსრულების დეპარტამენტის ცდისა, განხორციელოს სხვადასხვა ღონისძიება, არსებული ვითარება ვერ აკმაყოფილებს პატიმართა ელემენტარულ მოთხოვნებს. კერძოდ, სასწრაფოდ გადასაწყვეტია პატიმართა კვებით უზრუნველყოფის საკითხი, კრიტიკას ვერ უძლებს შრომა-გასწორების დაწესებულებათა სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობა, თითქმის მთლიანად შესაცვლელია შრომა-გასწორების დაწესებულებებში აგეჯი და ინვენტარი.

დღეს არსებულ მოძველებულ ინვენტართან ერთად დამატებით საჭიროა 2000 ცალი საწოლი, 4000 ცალი სკამი, 1000 ცალი კარადა, 10000 კომპლექტი ტანსაცმელი, ამდენივე წყვილი ფეხსაცმელი და პირველი მონხარების სხვა მრავალი საგანი. პატიმართა მძიმე საყოფაცხოვრებო პირობები გაპირობებულია აგრეთვე იმითაც, რომ შრომა-გასწორების დაწესებულებები განთავსებულია ამორტიზებულ შენობა-ნაგებობებში და ყველა ისინი ავარიულ მდგომარეობაშია. ყოველივე ეს გამოწვეულია იმით, რომ სახელმწიფო ჯეროვან ყურადღებას არ აქცევს პენიტენციალურ სისტემაში არსებულ უმძიმეს მდგომარეობას, წლიდან წლამდე ვერ ხერხდება ბიუჯეტიდან თანხების ამ რაოდენობის გამოყოფა, რაც უზრუნველყოფდა შრომა-გასწორების დაწესებულებათა მინიმალურ დონეზე შენახვასა და პატიმართა მდგომარეობის გაუმჯობესებას. რამდენიმე წლის წინ იალღუჯის მთის მიდამოებში დაიწყო ახალი საგამოძიებო იზოლატორის მშენებლობა, რომლის სახარჯთაღრიცხვო ღირებულება შეადგენს 8.6 მლნ. ლარს. უკვე შესრულებულია 5,7 მლნ. ლარის სამშენებლო სამუშაოები. მშენებლობის დასრულებისათვის საჭირო თანხა 2,9 მლნ. ლარი, მოხედვად საქართველოს პრეზიდენტის 1996 წლის 30 ივნისის №417 ბრძანებულებისა, დღემდე არ არის გამოყოფილი და მშენებლობა შეჩერებულია, რაც განადგურების საფრთხეს უქმნის უკვე აშენებულს. ხაზგასასმელია, რომ ახალი საგამოძიებო იზოლატორის მშენებლობის დასრულება და საქსპლუატაციოდ გადაცემა მნიშვნელოვნად განტვირთავდა მოქმედ საგამოძიებო იზოლატორებს, ჩვენი დედაქალაქის ერთ-ერთი ცენტრალური უბანი განიტვირთებოდა თითქმის საუკუნის ტოლი, ყოვლად უსახური ამორტიზებული შენობისაგან - №1 საგამოძიებო იზოლატორისაგან, საგრძნობლად გაუმჯობესდებოდა როგორც მსჯავრდებულების, ისე ამღკვეთი ღონისძიების სახით პატიმრობამისჯილი პირების მდგომარეობა. ჩვენ კარგად გვესმის, რომ ამჟამად ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური სიტუაცია არ იძლევა იმის საშუალებას, რომ გადაიჭრას პენიტენციალურ სისტემაში არსებული ყველა პრობლემა, მაგრამ როდესაც საქმე ეხება თავისუფლებაღკვეთილი პირის ელემენტარულ არსებობას, მის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, ფიქრობთ, დაგას არ უნდა იწვევდეს, რომ ხელისუფლებამ არ უნდა დაუშვას გაუსაძლისი საყოფაცხოვრებო პირობების გამო პატიმრების მასობრივი დაავადება ტუბერკულოზითა და სხვა ინფექციური დაავადებებით, რაც ძალიან ხშირად სიკვდილით დასრულდებოდა, რომ არა ჩვენი უცხოელი მეგობრებისა და პარტნიორების ყოველდღიური, დაუღალავი შრომა ტუბერკულოზით დაავადებული პატიმრების განსაკურნავად. თუმცა ჯერ კიდევ უმძიმესი მდგომარეობაა გვეუთის შრომა-გასწორების და ქსნის №9 ტუბერკულოზით დაავადებულთა დაწესებულებებში.

სასჯელთა აღსრულების დაწესებულებების სამედიცინო სამსახურებმა გასულ წელს მიიღეს ბიუჯეტით გამოყოფილი თანხების ნახევარი, რაც სრულიად არასაკმარისია და უარყოფით გავლენას ახდენს მსჯავრდებულთა ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე. სულ გასულ წელს გარდაიცვალა 85 მსჯავრდებული. სასჯელთა აღსრულების დეპარტამენტის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში მკურნალობა გაიარა 1621 მსჯავრდებულმა, მათგან გარდაიცვალა 46. ავადმყოფობის გამო მსჯავრდებულთა ვადამდე გათავისუფლების სპეციალური სამედიცინო კომისიის მიერ მართლმსაჯულების ორგანოების წინაშე 1998 წელს წარდგენილი იყო 40 ავადმყოფი მსჯავრდებული, რომელთაგან ვადამდე გათავისუფლებული იქნა 34 ავადმყოფი, ხოლო ექვსს უარი ეთქვა შეღავათის გავრცელებაზე, ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის გამო.

ამჟამად ცინის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში იმყოფებიან პატიმრები, რომელთა გამოჯანსაღების არავითარი შანსი არ არის ან საავადმყოფოს პერსონალს არა აქვს მათი მკურნალობის საშუალება. ვინაიდან ზოგიერთი ავადმყოფობა არ შედის ე.წ.

„აქტიროფკით“ გასათავისუფლებელ ავადმყოფობების ნუსხაში, უკანასკნელ მდგომარეობაში მყოფი ავადმყოფი პაციენტები მოთმინებით ელიან სიკვდილს საავადმყოფოში, რაც მძიმე ფსიქოლოგიურ ზემოქმედებას ახდენს სხვა ავადმყოფებზე. ამის მაგალითები გასულ წელსაც იყო და თუ არაფერი შეიცვალა ამ მიმართულებით, წელსაც მრავლად იქნება.

ჩვენი აზრით, როდესაც საქმე ეხება მომაკვდავ ავადმყოფ მსჯავრდებულს, რომლის სიცოცხლის დღეები ფაქტობრივად დათვლილია, მიზანშეუწონელია დანაშაულის სიმძიმის მიხედვით ვიმსჯელოთ მსჯავრდებულის გათავისუფლება - არგათავისუფლებაზე.

არაფითარი გამართლება არ შეიძლება მოეძებნოს იმას, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის 8 წლის თავზე ქვეყანაში კიდევ მოქმედებს სსრკ შინაგან საქმეთა მინისტრის 1987 წლის №213 ბრძანება, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო მსჯავრდებულთა ვადაძმე გათავისუფლების შესახებ. გარდა იმისა, რომ ეს აქტი მოძველებულია, იგი მეტისმეტად მოუქნელია და არ იძლევა საშუალებას დროულად იმართებოდეს სპეციალური სამედიცინო კომისიის სხდომები, მიეცეს რეკომენდაცია ვადაძმე გათავისუფლების თაობაზე ყველა იმ პაციენტს, ვინც ამას მართლა იმსახურებს.

ყველა ნორმატიული აქტი, რომლებიც ეხება ადამიანის უფლებებს, მით უმეტეს სიცოცხლის უფლებას, უპირობოდ უნდა სრულდებოდეს. ეს საკითხი სახელმწიფო დონეზე უნდა გადაწყდეს. საჭიროა გადაუდებელ ღონისძიებათა განხორციელება, რათა მიღებულ იქნეს კანონი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო მსჯავრდებულთა ვადაძმე გათავისუფლების შესახებ, რომელიც მოაგვარებს ყველა საჭირობოროტო საკითხს.

• უკანონო დაკავებები, პატიმართა ცემის, მიტინგებისა და შეკრებების უკანონოდ დარბევის შემთხვევები

სახალხო დამცველი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს თავისუფლება-აღკვეთილ პირთა მდგომარეობას პოლიციის რაიგანყოფილებების წინასწარი დაკავების საკნებსა და საგამოძიებო იზოლატორებში, რადგანაც ადამიანის უფლებათა ყველაზე მასობრივი და უხეში დარღვევები სწორედ ამ სისტემაში ხდება. ამის მკაფიო მაგალითები მოყვანილია როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციების (საერთაშორისო ამნისტია), ისე საქართველოს არასამთავრობო ორგანიზაციების ბეჭდვით ორგანოებში, ამიტომაც წმინდად მოგვმართავენ ადამიანები, რომლებიც უჩივიან სამართალდაცვის ორგანოებს პატიმრების ცემისა და წამების გამო. როგორც მოგეხსენებათ, საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლით „დაუშვებელია ადამიანის წამება, არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობა და სასჯელის გამოყენება“. კონსტიტუციის მე-18 მუხლის მე-4 პუნქტით „დაუშვებელია დაკავებული თუ სხვაგვარად თავისუფლება-შეზღუდული პირის ფსიქიკური იძულება.“

საქართველოს კანონმდებლობა საკმაოდ მკაცრ ღონისძიებებს ითვალისწინებს იმ პირთა მიმართ, რომლებიც წინასწარი გამოძიების დროს იყენებენ ბრალდებულთა წამების, ცემისა და შეურაცხყოფის მეთოდებს, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, სახალხო დამცველის აპარატში შემოსული განცხადებების აბსოლუტური უმრავლესობა ეხებოდა იმ სასამართლო განაჩენების გადასინჯვას, რომლებიც დაფუძნებულია ცემისა და

წამების შედეგად მიღებულ აღიარებით ჩვენებებზე. აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ძალზე დაბალ დონეზეა პატიმართა ცემისა და წამების წინააღმდეგ სისწლიის სამართლებრივი კანონმდებლობის გამოყენების პრაქტიკა. ამის საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ კონკრეტული ფაქტები: მაგალითად ბრალდებული გ. ძაბირაძე ითხოვდა დახმარებას მის მამართ წამების აღსაკვეთად. მას №1 საგამოძიებო იზოლატორში ერთ-ერთი დაკითხვისას სასტიკად სცემეს, რის გამოც ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში აღმოჩნდა. ჩვენ ამ საავადმყოფოში შევისწავლეთ ძაბირაძის ავადმყოფობის ისტორია, შევხვდით თვით პატიმარს და დავრწმუნდით ამ ფაქტების რეალობაში. ამის გამო რეკომენდაციით მივმართეთ საქართველოს გენერალურ პროკურატურას, რომ უზრუნველყო ძაბირაძის წამების ფაქტის გარკვევა. რესპუბლიკის პროკურატურიდან გამოვზავნილი ცნობა გვატყობინებს, რომ ბრალდებულმა თვითონ მიიყენა დაზიანებები, კერძოდ, საკნის კედელზე ურტყამდა თავს. ძაბირაძის ავადმყოფობის ისტორიის ამონაწერიდან კი ირკვევა, რომ ბრალდებულს ჰქონდა ისეთი დაზიანებები, რომლებსაც კედელზე დარტყმით ვერ მიიყენებდა, რადგანაც დაზიანებული ჰქონდა სასქესო ორგანოს მიდამოები.

1998 წლის 6 მაისს, დაახლოებით ღამის 11-ის ნახევარზე, ანექტელის მეტროს გაჩერებასთან გლდანის რაიონის პოლიციის ოთხმა მუშაკმა დააკავა ჯეძალ თელოიანი. თელოიანი წაიყვანეს გლდანის რაიონის პოლიციის განყოფილებაში, სადაც მას სასტიკად სცემეს. პოლიციის მუშაკების მტკიცებით, ჯეძალ თელოიანს სახლში იარაღი ჰქონდა შენახული, რომელიც მათთვის უნდა ჩაებარებინა. განცხადების მიხედვით პოლიციელები შემდეგ თელოიანის დედას დაუკავშირდნენ, პოლიციის განყოფილებაში მიიყვანეს, სადაც შვილის გაათავისუფლებისათვის მოსთხოვეს ფული. თელოიანის დედამ მიუტანა თანხა, რის შემდეგაც მისი შვილი გაათავისუფლეს. ასევე ცნობილია, რომ ამ ოთხთაგან ორი პოლიციელი რამდენჯერმე მიაღწა ჯეძალ თელოიანს შინ და სიტყვიერად დაემუქრა, რომ ამ ინციდენტის გაცხადების შემთხვევაში სასტიკად გაუსწორდებოდნენ.

სახალხო დამცველისათვის კარგადაა ცნობილი ისეთი ფაქტები, როდესაც პოლიციის რაიონულ განყოფილებებში კონსტიტუციური ნორმის (საქართველოს კონსტიტუციის მე-18 მუხლი) უხეში დარღვევით დაკავებული ჰყავთ მოქალაქეები ყოველგვარი ბრალდების გარეშე, განსაკუთრებით ეს ენება ხელისუფლებისადმი თბოზიციურად განწყობილ ადამიანებს. არსებობს სპეციალური სიები ე.წ. პოლიტიკურად არასამხედრო ადამიანებისა, რომლებსაც მათ მიერ დაგეგმილი შეკრების ან მანიფესტაციის წინა დღეებში აპატიმრებენ ყოვლად უსაფუძვლოდ და ათავსებენ პოლიციის რაიონულ განყოფილებებში აქციის დამთავრებამდე. ასევე უკანონოდ აპატიმრებენ და პოლიციის რაიონულ განყოფილებებში ათავსებენ თბოზიციური პოლიტიკური ორგანიზაციების მიერ მოწყობილ მანიფესტაციათა მონაწილეებს. არაერთხელ აღნიშნულა ასეთი მიტინგებისა და მანიფესტაციების დარბევის ფაქტებიც.

განსაკუთრებულ უკმაყოფილებას იწვევს ის, რომ მიტინგებისა და მანიფესტაციების დარბევა ხდება მაშინ, როცა მათი გამართვა ეტევა მოქმედი კანონმდებლობის ფარგლებში და ასეთი უფლება გარანტირებულია კიდევაც 1995 წლის კონსტიტუციით.

ასე მაგალითად, გასული წლის დეკემბერში მერაბ კოსტავას ეზოში, რომელიც არ წარმოადგენს ტრანსპორტის ან სხვა მოძრაობის შეფერხების ადგილს, დაარბიეს მიტინგი, რომლის დროსაც დაიღუპა მოქ. ლეჟავა. უფრო ადრე, გასული წლის ოქტომბერში დარბეულ იქნა აფხაზეთიდან დევნილთა შეკრება, რომელიც უნდა გამართულიყო ფილარმონიის დარბაზში და რომლის არენდის ქირა წინასწარ ჰქონდათ კიდევ გადახდილი შეკრების ორგანიზატორებს.

ზემოაღნიშნულ საკითხს სერიოზულად ამძაფრებს ის გარემოებაც, რომ მიტინგების

დაშლის დროს ხდება არაერთი ფაქტი ჟურნალისტთა ფიზიკური შეურაცხყოფისა, რაც ხშირად ზღუდავს თავისუფალი პრესის მუშაკების საქმიანობას. ასე მაგალითად, ვასული წლის 10 ნოემბერს უზენაესი სასამართლოს წინ ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენეს ვაზეთ „რეზონანსის“ კორესპოდენტს ა.ციციტიშვილს, რომელიც აკრედიტებული იყო სასამართლო პროცესზე და ასრულებდა თავის სამსახურებრივ მოვალეობას.

გააანალიზა რა ზემოაღნიშნული ვითარება, სახალხო დამცველის აპარატს მიაჩნია, რომ ხელისუფლებასა და ოპოზიციურად განწყობილ საზოგადოებას შორის წინააღმდეგობის ერთ-ერთი საფუძველი გამოძინარეობს ქვეყანაში დატრიალებული ცნობილი 1991—92 წლების მოვლენებიდან.

1991—92 წლების დეკემბერ-იანვრის პროცესმა საქართველო მოაქცია სამართლებრივი ვაკუუმის პირობებში, რაც იმით იყო გამოწვეული, რომ ძალადობის გზით, ერთი მხრივ, შეჩერებულ იქნა საქართველოს რესპუბლიკის მოქმედი კონსტიტუცია და, მეორე მხრივ, აღდგენილ იქნა დამოუკიდებელი საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუცია, თუმცა ამ უკანასკნელს პრაქტიკულად არც უმოქმედია.

არასამართლებრივმა გარემომ, სამოქალაქო ომმა წარმოშვა კანონების საკუთარი შეხედულებისამებრ ინტერპრეტაციის საფუძველი, როცა მოწინააღმდეგე მხარეები შეიარაღებული ძალით იცავდნენ კანონიერებას საკუთარი შეხედულებით, რამაც ხელი შეუწყო ადამიანის უფლებების უხეშ და მასობრივ დარღვევებს როგორც ერთი, ის მეორე მხრიდან. ზემოთ აღნიშნული სიტუაციის შედეგია ის, რომ დღეს საქართველოში გვყავს ათობით პატიმარი, რომელთა დანაშაულიც უშუალოდ უკავშირდება სამოქალაქო ომს და მისგან გამოძინარე შედეგებს. ამან განაპირობა ისიც, რომ ბევრი მათგანი ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციებისა თუ ცალკეული ადამიანის უფლებათა დამცველების მიერ აღიარებული არიან პოლიტიკურ პატიმრებად, რაც არანაირ ავტორიტეტს არ მატებს საქართველოს ხელისუფლებასა და ქართულ სახელმწიფოს, როგორც ქვეყნის საკუთარი მოქალაქეების, ისე მსოფლიო საზოგადოების თვალში.

ერის კონსოლიდაციისათვის, სახელმწიფოში სტაბილიზაციის პირობების შექმნა და ხელისუფლების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის აუცილებლად მივიჩნევთ 1991-1992 წლების პოლიტიკური და სამართლებრივი შეფასება. „სახალხო დამცველი“ შესახებ კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად შარშან აღნიშნულ საკითხზე სპეციალური რეკომენდაციით მივმართეთ პარლამენტს და, ვფიქრობთ, ამ საკითხის დაჩქარება დღესაც აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენს, მით უმეტეს ახლა, როდესაც ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ საქართველოს ევროსაბჭოში წევრად მიღების დროს აღნიშნა, რომ საქართველო ვალდებულია კიდევ ერთხელ განიხილოს იმ პირობა საქმეები, რომლებსაც ბრალი ედებათ ან დაკავებული არიან 1991-92 წლებში პოლიტიკურ მღელვარებებში მონაწილეობისათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ ახალმა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობამ არცთუ მცირე გარანტიები განსაზღვრა პატიმართა უკანონო დაკავების გამორიცხვის მიზნით, ასეთი ფაქტები ჯერ კიდევ იშვიათობას არ წარმოადგენს.

ამასთან ერთად ნათლად იკვეთება ისეთი გარემოება, როცა რესპუბლიკის საგამოძიებო აპარატების მუშაკები ღრმად არ აანალიზებენ მათთან შესულ მასალებს, სრულყოფილად არ აფასებენ მტკიცებულებებს და მთელ რიგ შემთხვევებში აბსოლიტურად დაუსაბუთებლად აღძრავენ სისხლის სამართლის საქმეებს, რომლებიც სულ მალე კარგავენ პერსპექტივას, რაც შემდეგ მხარეთა შორის დიდი წინააღმდეგობისა და ჭიდილის საგანი ხდება.

მაგალითად, მარტო შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგამოძიებო აპარატის

მიერ გასულ წელს პასუხისგებაში იქნა მიცემული 5025 პირი, რომელთაგან აღმკვეთი ღონისძიება-პატიმრობა შეუფარდა 2620 პირს. საინტერესოა ის გარემოება, რომ შემდგომში წარმოებით შეწყვეტილ იქნა 299 სისხლის სამართლის საქმე. მათ შორის 170 შეწყდა სსკ მე-5 მუხლის I და II პუნქტებით, პირის მიმართ დანაშაულის შემთხვევისა და შემაღვენლობის არარსებობის გამო, ხოლო 129 ამავე მუხლით გათვალისწინებული სხვა მოტივებით, 12 პირის მიმართ კი - დანაშაულის დაუდასტურებლობის გამო. აღსანიშნავია ისიც, რომ 5 პირის მიმართ გამოყენებული იყო საპატიმრო ღონისძიება. მაგალითად, 1997 წლის 2 დეკემბერს იმერეთის სამხარეო საგამოძიებო სამსახურმა აღძრა სისხლის სამართლის საქმე მოქ. ხარაძის მიმართ (დანაშაული, გათვალისწინებული სსკ 238-ე მუხლის მე-4 ნაწილით) და მას აღმკვეთ ღონისძიებად შეუფარდა პატიმრობა, შემდგომში კი, თითქმის ერთი წლის გასვლის შემდეგ, მის მიმართ სისხლის სამართლის საქმე შეწყდა.

ასევე უკანონოდ იყო დაპატიმრებული მოქ. ჯალაბაძე, რომლის მიმართ 1998 წლის 15 ივლისს მარნეულის საგამოძიებო განყოფილებაში აღძრა სისხლის სამართლის საქმე (დანაშაული გათვალისწინებული სსკ 88-ე მუხლის პირველი ნაწილით), რაც შემდგომ ასევე შეწყვეტილ იქნა.

სამწუხაროდ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ასეთი ფაქტები ერთეული არაა და, რაც ყველაზე დამაფიქრებელია, ეს პრობლემა ვერც მას შემდეგ გადაიჭრა, რაც სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა შეუსაბამეს საქართველოს კონსტიტუციას და საპატიმრო ღონისძიებები სასამართლოების პრეროგატივა გახდა. ახლა ასეთი ღონისძიებები, როგორც ცნობილია, მოსამართლეთა სათანადო ბრძანებებით ხორციელდება. სამწუხაროდ, მოსამართლეებიც სხვადასხვა ობიექტური, თუ სუბიექტური მიზეზის გამო ჯერ კიდევ ვერ განდგნენ შესაბამისი სახელისუფლებო სტრუქტურის ის შემაღვენელი ნაწილი, რომელიც პირველ რიგში სწორედ ადამიანის უფლებათა უცილობელი დაცვის გარანტები უნდა იყვნენ. უფრო მეტიც, მიუხედავად იმისა, რომ ახალმა საპროცესო კანონმდებლობამ შემოიღო თავისუფლების აღკვეთის ისეთი ახალი ფორმები, როგორცაა გირაო, შინაპატიმრობა და ა. შ., ანუ ღონისძიებები, რომლებიც არ არის პატიმრობასთან დაკავშირებული, სასამართლოები აქტიურად არ იყენებენ ამ ღონისძიებებს, რაზეც მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ შარშან მთელ რესპუბლიკაში აღრიცხული იყო გირაოს გამოყენების მხოლოდ 32 შემთხვევა.

ყოველივე ეს მოწმობს, რომ სამართალდაცვის ორგანოებში ჯეროვანი ყურადღება არ ეთმობა ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებს. მათ კიდევ უფრო უნდა გაააქტიურონ მუშაობა იმ მიმართულებით, რომ არ მიიჩქმალოს არც ერთი ფაქტი პატიმართა ცემისა და წამების და ყველა დანაშაულები პირი დაისაჯოს კანონის მთელი სიმკაცრით.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ თავად შესაბამისი სტრუქტურების ხელმძღვანელებიც ცდილობენ რეაგირების გარეშე არ დატოვონ მსგავსი თუ სხვა სამსახურებრივი გადაცდომის ფაქტები, რაზეც მეტყველებს თუნდაც ის გარემოება, რომ გასულ წელს პასუხისგებაში მიეცა 78 პოლიციელი, ხოლო ორგანოებიდან დათხოვნილ იქნა 202. თუმცა, ეტყობა, მთავარია არა მარტო აღმინისტრაციული თუ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა, არამედ ზრუნვა იმაზე, რომ ამ მუშაკებს ჩაუნერგონ ახალი დროის და, აქედან გამომდინარე, პასუხისმგებლობის სრულიად ახლებური მენტალიტეტი, რომელიც სამართალდაცვის ორგანოების ასეთი ტიპის მუშაკის ჩამოყალიბებას შეუწყობს ხელს. არადა ამ მხრივ სახსრებით სამართლიანი პრეტენზიები გაისმის არა მარტო ეჭვიმტანილებისა თუ ბრალდებულის მხრიდან, არამედ დაზარალებულთა მხრიდანაც. საქართველოში ბოლო ათწლეულის მანძილზე არაერთი ვნებათა დელევის საგანი გამხდარა ე. წ. შაოსანი დედების აქციები, რომლებიც იმ მშობლების მონაწილეობით იმართება, რომლებსაც პრეტენზიები აქვთ გარდაცვლილი შვილებისა თუ ახლობლების სისხლის სამართლის იმ საქმეებზე, რომლებმაც წლითი-წლითი არაკვალიფიციურად

ჩატარებული გამოძიების გამო დაკარგეს პერსპექტივა. საქმეები გაუხსნელია ან დაუძებნელია კონკრეტული დამნაშავე პირი, რითაც აშკარად ილახება დაზარალებულის უფლებები. ამის ნათელი მაგალითია საქართველოში უკვე საკმაოდ განმარტებული გონა ჯიქიას მკვლელობის საქმე, რომლის ჭირისუფლები დიდი ხანია მიმართავენ პროტესტის უკიდურეს ფორმებს, თუმცა დღემდე სამართალდამცავმა ორგანოებმა ვერ მოახერხეს ამ საქმეზე დადგენილი ბრალდებულის დაკავება და მართლმსაჯულებისათვის გადაცემა. ასეთი ფაქტები კი სამწუხაროდ იშვიათი როდია.

• მართლმსაჯულება, სასამართლო რეფორმა

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ხელისუფლების აღმასრულებელ სტრუქტურებში არის ადამიანის უფლებათა დაცვის მიზნით შექმნილი სხვადასხვა რგოლი, თავისუფლებააღკვეთილი პირები არ ენდობიან არც მათ და არც ოფიციალურ ინსტიტუტებს და აღარ სჯერათ, რომ მათ საჩივრებს განიხილავენ სამართლიანად, ობიექტურად და მიუკერძოებლად. პატიმართა დიდი ნაწილი წინასწარი გამოძიების სტადიაზე საერთოდ უარს ამბობს მათი წამების ფაქტების განმარტებაზე იმის შიშით, რომ ამას უარესი შედეგები მოჰყვება თვით პატიმრისათვის ან მისი ნათესავებისათვის. ყოველივე ამის გამო არ ხორციელდება დროული სამედიცინო გამოკვლევა, რომელიც შეიძლება გამოყენებული იყოს სასამართლო პროცესის დროს წამების შესახებ გაკეთებული განცხადებების დასაბამებლად. ბრალდებულთა ნაწილი ამჯობინებს ასეთი განცხადების გაკეთებას საჯაროდ, სასამართლო პროცესზე, მაგრამ, როგორც წესი, მოსამართლე მხედველობაში აღარ იღებს ამ გარემოებას შესაბამისი სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნისა და წამების შემთხვევების დროული გასაჩივრების უქონლობის გამო. ამიტომაც არაერთი განაჩენი დაფუძნებულია უკანონო გზებით მოპოვებული აღიარებით ჩვენებებზე, რაც შემდგომში ხდება სასამართლო განაჩენების სხვადასხვა ინსტანციაში გაუთავებლად გასაჩივრების საფუძველი.

ამასთან დაკავშირებით მოვიყვანთ შემდეგ ფაქტს:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის 1996 წლის 8 აპრილის განაჩენით ი. ჩერქეზიშვილისა და სხვათა საქმეზე მსჯავრი დაედო ხუთ პირს სისხლის სამართლის კოდექსის 152-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ყაჩაღობისათვის. როგორც მსჯავრდებულთა განცხადების საფუძველზე საქმის მასალების შესწავლით დადგინდა, წინასწარი გამოძიების სტადიაზე დაირღვა მსჯავრდებულთა დაცვის უფლებები, კერძოდ: საგარეჯოს შს განყოფილების გამომძიებელმა ეჭვმიტანილები დაკითხა 1995 წლის 20 თებერვალს, ხოლო იურიდიულ კონსულტაციაში ადვოკატების ორდერები გამოწერილი იყო 21 თებერვალს, რაც გამომძიებელმა გადაასწორა 20 რიცხვად, ე.ი. 20 თებერვლად, ეს ნიშნავდა, რომ როდესაც დაიკითხნენ ეჭვმიტანილები, მათ ვერავითარ შემთხვევაში ვერ ეყოლებოდათ მათი ინტერესების დამცველი ადვოკატები. უზენაესი სასამართლოს კოლეგიამ ისე გამოიტანა გამამტყუნებელი განაჩენი, ამ ფაქტისათვის საერთოდ არ მიუქცევია ყურადღება.

სახალხო დამცველის რეკომენდაციის საფუძველზე უზენაესი სასამართლოს პრეზიდიუმმა შეცვალა უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის 1996 წლის 8 აპრილის განაჩენი და ხუთივე მსჯავრდებული გაათავისუფლა.

სახალხო დამცველის აპარატში სისხლის სამართლის საქმეებზე შემოსული საჩივრების აბსოლუტური უმრავლესობა (დაახლოებით 65%) ენებოდა სასამართლო განაჩენების კანონიერების შემოწმებას. მომჩივნები განაჩენების კანონიერებას ეჭვქვეშ აყენებდნენ შემდეგი საფუძვლების გამო:

ა) გამოძიების პერიოდში ბრალდებულის მიმართ გამოყენებული იყო ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ზემოქმედების საშუალებები, რის გამოც ბრალდებულს ჰქონდა მიცემული იძულებითი აღიარება.

ბ) ეჭვმიტანილს არ ეძლეოდა საკუთარი ადვოკატის აყვანის საშუალება, ხოლო სახაზინო ადვოკატი არაჯეროვნად იცავდა ეჭვმიტანილის (ბრალდებულის) ინტერესებს;

გ) წინასწარი გამოძიების პერიოდში უკანონოდ მოპოვებული მტკიცებულებები და არასრულყოფილი საქმის მასალები სასამართლო კოლეგიას კრიტიკულად არ შეუფასებია და მხოლოდ გამოძიებაში მოპოვებულ მტკიცებულებებზე, ძირითადად აღიარებებსა ან სხვათა განთქმით ჩვენებებზე დაყრდნობით გამოიტანა განაჩენი.

მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს ძირეული სასამართლო რეფორმის განხორციელებას. საქართველოს ახალმა კონსტიტუციამ წამოაყენა ახალი მოთხოვნები ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების ეფექტიანად დაცვის მექანიზმების ჩამოსაყალიბებლად, რომლებშიც უმთავრესი ადგილი უკავიათ სასამართლო ორგანოებს. აქედან გამომდინარე, მისასაღებელია რეფორმების ის კურსი, რომელმაც უნდა შექმნას ახალი სასამართლო სისტემა, თუმცა არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ ის ნაკლოვანებები, რომელიც სასამართლო რეფორმის განხორციელების რთულ გზაზე გვხვდება.

სასამართლო რეფორმის უმთავრეს შედეგად არ უნდა იქცეს მხოლოდ მოსამართლეთა ერთი კორპუსის შეცვლა მეორეთი. საკონსტიტუციო სასამართლოში მოსამართლეთა უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის საკითხის განხილვამ და ყველასათვის ცნობილი გადაწყვეტილების მიღებამ ნათლად დაგვანახა, რომ საქართველოში მტკიცედ იკიდებს ფეხს დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემა. საკონსტიტუციო სასამართლოც ხომ ამ სისტემის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაწილია. მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებამ გამოიწვია აზრთა რადიკალური დაპირისპირება, მაგრამ ყველამ უნდა ვაღიაროთ, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, მიუხედავად იმისა, მოსწონს ეს თუ არა ვინმეს, კანონის ძალისაა და მისი შესრულება სავალდებულოა. საკონსტიტუციო სასამართლოს მუშაობის პირველი ეტაპი აშკარად ცხადყოფს, რომ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები უფრო და უფრო აქტიურად იყენებენ მის საშუალებებს. ნიშანდობლივია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დაკმაყოფილებულ სარჩელთა აბსოლუტური უმრავლესობა საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავთან შესაბამისობას ენება. ე. ი. უმთავრესად იმ ნორმებს, რომლებიც საქართველოს მოქალაქეებს უფლებებსა და თავისუფლებებს ანიჭებს. ამავე დროს, ძირითადად იკვეთება კონსტიტუციის 21-ე მუხლთან (საკუთრების უფლება) შეუსაბამობა. საკუთრების უფლება კი, საქართველოს კონსტიტუციისა და საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებიდან და ნორმებიდან გამომდინარე, წარუვალი და უზენაესი ადამიანური ღირებულებაა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სახალხო დამცველის აპარატმა გერ შეძლო უფრო ეფექტურად გამოეყენებინა მისთვის კანონით მინიჭებული უფლებები საკონსტიტუციო სასამართლოში სარჩელების შეტანისა, რაზეც ისიც მეტყველებს, რომ წლის გამწვანებაში შევიტანეთ სულ ორი სარჩელი, რომლებიც ამჟამად განხილვის პროცესშია.

ჩვენი აზრით, სასამართლო რეფორმის ერთ-ერთი უმთავრესი შედეგი უნდა იყოს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის ხარისხის ამაღლება. ამჟამად მართლმსაჯულების ორგანოებში ამ მხრივ მეტად რთული მდგომარეობაა. მოვიყვანოთ ერთ ფაქტს:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო

კოლეგიის 1997 წლის 21 აპრილის განაჩენით შ.რატიანს მსჯავრი დაედო დანაშაულისათვის, რაც გათვალისწინებულია სსკ 65-ე მუხლის I ნაწილით, 17-67-ე მუხლის II ნაწილით და 73-ე მუხლის II ნაწილით, და მიესაჯა 7 წლით თავისუფლების აღკვეთა. შ.რატიანი სახალხო დამცველის აპარატში გამოგზავნილ საჩივარში ითხოვდა განაჩენის კანონიერების შემოწმებას, ვინაიდან თვლიდა, რომ იგი სრულიად უდანაშაულოა და მას არავითარი კანონსაწინააღმდეგო ქმედობა არ ჩაუდენია. საქმის მასალების შემოწმებით დადგინდა, რომ განაჩენი არ არის დაფუძნებული საქმის მასალების ყოველმხრივ, ობიექტურ და სრულყოფილ გამოკვლევაზე.

ფაქტობრივად შ.რატიანს მსჯავრი დაედო თავის ნაცნობების წრეში დღევანდელი ხელისუფლების წინააღმდეგ გამოთქმული კრიტიკული აზრებისათვის, მაგრამ ვინაიდან შ.რატიანი დაპატიმრებულ იყო როგორც 1995 წლის 29 აგვისტოს აფეთქებაში ეჭვმიტანილი, მის საქმეს იძიებდა უშიშროების სამინისტროს საგამომიებო სამსახური, სასამართლო კოლეგიამ შ.რატიანისა და სხვათა მოქმედებას ტერორისტული აქტისა და სახელმწიფო გადატრიალების მცდელობის კვალიფიკაცია მისცა და ისე მიუსაჯა სასჯელი.

ამჟამად აღნიშნულ საქმეზე, რომელიც საზოგადოებაში დღემდე სერიოზულ გაურკვევლობას იწვევს და, ალბათ, სერიოზულადაც ვნებს სასამართლოს დამოუკიდებლობის ავტორიტეტს, სახალხო დამცველის მიერ შეტანილია სათანადო რეკომენდაცია მისი გაუქმების შესახებ.

როგორც ანალიზი ცხადყოფს, სასამართლოები უზარისხოდ გამოიძიებულ საქმეებზე არცთუ იშვიათად მაინც ადგენენ განაჩენებს და „სამართლიანობის“ მოტივით მინიმალურ სასჯელს უფარდებენ განსასჯელს. ამის საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ შემდეგ ფაქტს:

აფხაზეთიდან დევნილი აკაკავა რუსთავის სასამართლომ გაასამართლა გადაჭრილი თოფისა და მცირე ოდენობით ნარკოტიკული ნივთიერების შენახვისათვის. უზენაესი სასამართლოს საკასაციო კოლეგიამ გააუქმა განაჩენი დაცვის უფლების დარღვევის გამო და დაუბრუნა რუსთავის სასამართლოს ხელახლა განსახილველად. სახალხო დამცველმა მიმართა თხოვნით სასამართლოს აღკვეთი ღონისძიების – პატიმრობის შეცვლისა და საეჭვო მტკიცებულებების შემოწმების თაობაზე. რუსთავის სასამართლომ დააკმაყოფილა სახალხო დამცველის უუამდგომლობა, ამასთანავე აკაკავას მოუხსნა ბრალდების ერთი ნაწილი, ხოლო მეორე ნაწილში აკმარა მონდილი სასჯელი და გაათავისუფლა პატიმრობიდან.

სახალხო დამცველს მიმართა განსასჯელმა პაატა ადამიამ, რომელიც 1 წლისა და 3 თვის განმავლობაში იმყოფებოდა პატიმრობაში.

ბრალდებულის მიმართ ასეთი ხანგრძლივი ვადით გამოყენებული საპატიმრო ღონისძიების მიზეზი აშკარად იყო ის გარემოება, რომ გამოძიების მიერ მოპოვებული მტკიცებულებები რეალურად უზარისხობითა და სისუსტით გამოირჩეოდა, შესაბამისი სასამართლო ინსტანციები კი (რაიონულიდან უმაღლეს სასამართლომდე) კმაყოფილდებოდნენ სისხლის სამართლის საქმის რამოდენიმეჯერ ხელახალ გამოძიებაში დაბრუნებით.

განსასჯელისათვის საპატიმრო ღონისძიების შეცვლა მხოლოდ სახალხო დამცველის ჩარევის შემდეგ მოხდა, თუმცა არსებითი გადაწყვეტილება ქალაქის სასამართლოს არც ამ შემთხვევაში მიუღია და საქმე კვლავ ხელახალ ძიებაში დაბრუნდა, ამასთან, აშკარად საეჭვოა, რომ შეკრებილ მტკიცებულებებს კვლავ დარჩეს სასამართლო პერსპექტივა.

ანალოგიური შემთხვევები, როდესაც სასამართლოები ე. წ. „ნაკლები წინააღმდეგობის“ გზას მიმართავენ, სამწუხაროდ არაერთია.

• სასამართლო გადაწყვეტილების უგულებელყოფა

სასამართლო ორგანოების ავტორიტეტსა და მათი დამოუკიდებლობის ხარისხზე უარყოფითად მოქმედებს სასამართლო გადაწყვეტილებების აღუსრულებლობის პრობლემა.

საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სააღსრულებო დეპარტამენტის მონაცემებით, 1996 წელს სასამართლოს 17 976 გადაწყვეტილებიდან აღუსრულებელი დარჩა 3989, ანუ მთლიანი რაოდენობის 22%; 1997 წელს კი აღსრულდა 21 533 გადაწყვეტილება და წინა წლის აღუსრულებელ გადაწყვეტილებებთან ერთად დარჩა - 6 913. ანალოგიური მდგომარეობაა 1998 წელსაც, როცა 9 თვეში 1997 წლის ნაშთად დარჩენილ საქმეებთან ერთად აღსასრულებელი იყო 32 287 სააღსრულებო წარმოება, რომელთაგან მხოლოდ 21 535 საქმეზე იქნა განხორციელებული კანონის მოთხოვნები. ამრიგად წლიდან წლამდე იზრდება აღსასრულებელ საქმეთა რაოდენობა, რაც მოქალაქეთა სამართლიან გულისწყრომას იწვევს.

ამ მხრივ განსაკუთრებით საგანგაშო მდგომარეობაა შექმნილი სასამართლოს იმ გადაწყვეტილებათა აღსრულებასთან დაკავშირებით, რომლებიც ენება შრომით დაგებს. განხილული საკითხების ანალიზით ვრწმუნდებით, რომ წლობით გრძელდება დავა იმ საჯარო სამსახურის თანამდებობის პირებთან, რომლებიც სარგებლობენ ძალაუფლებითა და ავტორიტეტით, არაფრად აგდებენ კანონს, არ ემორჩილებიან მართლმსაჯულების ორგანოთა სავალდებულო გადაწყვეტილებებს, არ უწყობენ ხელს მოქალაქეთა შელახული უფლებების აღდგენას. ამასთან დაკავშირებით მოგიყვანთ ზოგიერთ კონკრეტულ ფაქტს:

1) მოქ. ჯემალ გერსამია, რომელიც მუშაობდა ქუთათის საზღვაო-სავაჭრო ნავსადგურის მთავარი ინჟინრის თანამდებობაზე, 1996 წლის 12 აგვისტოს ნავსადგურის უფროსის, აწ გარდაცვლილი გ. გვეგიძის ბრძანებით სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისათვის თავის არიდების, მისთვის დაკისრებული ფუნქციური მოვალეობის შესრულებისადმი წერეულე მიდგომისა და არაკომპეტენტურობის გამო გათავისუფლებული იქნა მთავარი ინჟინრის თანამდებობიდან, ხოლო იმავე წლის 1 ოქტომბრიდან აღნიშნული საშტატო თანამდებობა საერთოდ შემცირდა.

1996 წლის 18 დეკემბერს ქუთათის სასამართლომ განიხილა ჯ. გერსამიას სარჩელი და აღადგინა იგი მის პირგანდელ თანამდებობაზე, რაც საზღვაო-სავაჭრო ნავსადგურის საკასაციო საჩივრის საფუძველზე დამატებითი განხილვის საგნად იქცა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კოლეგიაში და მისი 1997 წლის 30 იანვრის განჩინებით ფოთის სასამართლოს გადაწყვეტილება დატოვებულ იქნა ძალაში.

უგულებელყოფს სასამართლოს გადაწყვეტილებას და აშკარად აჭარბებს თავის უფლებებს ფოთის ნავსადგურის დღევანდელი ხელმძღვანელი ჯ. იანიშვილი, რის გამოც უკვე მეორე წელია ირღვევა ჯ. გერსამიას უფლებები. აღსანიშნავია, რომ ზემოაღნიშნულ საქმეზე არსებობს საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს პარლამენტის საკონსტიტუციო, იურიდიულ საკითხთა და კანონიერების კომიტეტის, საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სააღსრულებლო დეპარტამენტის, საქართველოს საზღვაო ადმინისტრაციის უფროსისა და ქუთათის სასამართლოს თავმჯდომარის მოთხოვნები, მაგრამ კანონიერება დღემდე ირღვევა. გაუმართლებელ არათანამდებურელობას ავლენს საქართველოს ტრანსპორტის სამინისტროც.

2) მოქ. მურმან ბაკურაძე 1989 წლიდან 1995 წლის 8 აგვისტომდე მუშაობდა გარდაბნის რაიონის „მიწის რესურსებისა და მიწის კადასტრის“ განყოფილების უფროსად და რაიონის გამგეობის განკარგულებით განთავისუფლებულ იქნა დაკავებული

თანამდებობიდან კანონის უხეში დარღვევით.

1997 წლის 12 ივნისს გარდაბნის რაიონის სახალხო სასამართლომ განიხილა მ.ბაკურაძის სამოქალაქო სარჩელი და აღადგინა იგი თანამდებობაზე იძულებითი განაცდურის ანაზღაურებით.

სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების გაჭიანურების გამო 1997 წლის 7 აგვისტოს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის პირველმა მოადგილემ გლილუაშვილმა მიმართა გარდაბნის რაიონის სასამართლოს თავმჯდომარეს, რათა სასამართლოს 1997 წლის 12 ივნისის გადაწყვეტილება დროულად აღსრულებულიყო. შემდგომში აღნიშნული საკითხი არაერთხელ გამხდარა უზენაესი სასამართლოს სხვადასხვა ინსტანციის მსჯელობის საგანიც, რომლებმაც ასევე სამართლიანად ცნეს მ.ბაკურაძის უკანონოდ გათავისუფლება.

მოქმედი კანონმდებლობის უგულებელყოფის და გაჭიანურებული დავის შედეგად სამი წლის ვასკლის შემდეგ მოქ. ბაკურაძისთვის სამუშაოზე აღუდგენლობის მიზეზად ახლა შესაბამისი რესპუბლიკური სტრუქტურის რეორგანიზაციის მომიჯნავე დაიწყო, რის გამოც მ.ბაკურაძის უფლებები უკვე მეოთხე წელია შელახულია. ასეთ ვითარებაში აბსოლიტურად მიუღებელია გარდაბნის რაიონის გამგებლის ლ.ჯაფარიძის პოზიცია, რომელიც ყოველნაირად ცდილობს თავი აარიდოს არა მარტო მოქ. ბაკურაძის, არამედ ახლა უკვე სახალხო დამცველის კანონიერ მოთხოვნასაც და ავლენს ყოველად გაუმართლებელ არათანამიმდევრობას უკანონო განკარგულების გაუქმების საკითხში.

3) ქ.თბილისის მთავმინდის რაიონის სასამართლოს 1998 წლის 16 სექტემბრის გადაწყვეტილებით მოქ. თამაზ ხიდაშელი აღდგენილ იქნა წინანდლის ღვინის ქარხნის დირექტორის თანამდებობაზე და მოპასუხე ორგანიზაციას „სამტრესტს“ მოსარჩელეს სასარგებლოდ დაეკისრა იძულებითი განაცდურის გადახდა. ქ.თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიამ 1998 წლის 9 ოქტომბრის განჩინებით ძალაში დატოვა მთავმინდის რაიონის სასამართლოს გადაწყვეტილება თ. ხიდაშელის სამუშაოზე აღდგენის თაობაზე, ხოლო იძულებითი განაცდურის ანაზღაურების ნაწილში გადაწყვეტილება შეიცვალა იმგვარად, რომ იგი დაეკისრა სახელმწიფო უზრუნველყოფის სამსახურს, ვინაიდან ამ პერიოდისათვის ქარხანა მას გადაეცა მფლობელობაში. შესაბამისი რეკომენდაციით მივმართეთ სახელმწიფო უზრუნველყოფის სამსახურის ხელმძღვანელს ი.ანდრიაძეს, რომელშიც მითითებული იყო, რომ შრომის კანონთა კოდექსის 208-ე მუხლის პირველი ნაწილით „შრომის დავის განმხილველი ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ან დადგენილება უკანონოდ დათხოვილი ან გადაყვანილი მუშაკის სამუშაოზე აღდგენის შესახებ დაუყონებლივ უნდა აღსრულდეს“, მაგრამ საკითხი დღემდე არ არის გადაწყვეტილი.

ეს და მრავალი სხვა ფაქტი ნათლად მეტყველებს, რომ სამინისტროებისა და უწყებების ხელმძღვანელები არ იცავენ მოქალაქეთა კანონიერ უფლებებს, რითაც უხეშად არღვევენ როგორც შრომის, ისე სისხლის სამართლის კანონმდებლობას, რადგანაც სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობა მოქალაქის სამუშაოზე აღდგენის თაობაზე არის სისხლის სამართლის კოდექსის 144-ე მუხლით დასჯადი ქმედება. იუსტიციის სამინისტრო (მინისტრი ლ.ჭანტურია) და ამავე სამინისტროს შესაბამისი დეპარტამენტი ჯეროვან ყურადღებას არ აქცევენ ამ პრობლემის მოგვარებას.

სასამართლო რეფორმის მნიშვნელოვან შედეგად უნდა იქცეს სასამართლო ორგანოების უფრო მოქნილი მუშაობა მოქალაქეთა განცხადებებისა და საჩივრების განხილვის სფეროში, ვინაიდან დაუშვებელია მოქალაქეთა მიერ სასამართლოებში შეტანილ განცხადებათა განხილვის თვებით გაჭიანურება, რაც არცთუ იშვიათი მოვლენაა.

სასამართლო რეფორმა წარმოდგენილია ახალი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის შექმნის გარეშე და ასეთი ბაზის შექმნა წინ უნდა უძღვოდეს არა მარტო მართლმსაჯულების, არამედ სამართალდაცვის ორგანოების ახალი სისტემის ჩამოყალიბებასაც. სამწუხაროდ, სასამართლო რეფორმა ჩვენს ქვეყანაში იწყება ისე, რომ ჯერაც არ არის მიღებული ისეთი უმნიშვნელოვანესი კოდექსები, როგორცაა: სისხლის სამართლის კოდექსი, სააღმსრულებლო კოდექსი, ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა და შრომის კანონთა კოდექსები და მრავალი სხვა. ყოველივე ეს აუცილებლად მოახდენს ნეგატიურ გავლენას სასამართლო რეფორმის მიმდინარეობაზე.

• სასჯელთა აღსრულების მდგომარეობა,
შეწყველების გამოყენების პრაქტიკა

როგორც წესით იყო აღნიშნული, სახალხო დამცველი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მსჯავრდებულთა მდგომარეობას სასჯელთა აღსრულების დაწესებულებებში.

ამ მხრივ ერთ-ერთი მოუგვარებელი პრობლემაა მუდმივი პატიმრების საკითხი. როგორც მოგეხსენებათ, საქართველოს პარლამენტმა სიკვდილის დასჯის გაუქმებით კიდევ ერთი ნაბიჯი გადადგა ცივილიზებულ ერთა რიგებში შესასვლელად, რაც ა.წ. 27 იანვარს ევროსაბჭოში წევრად მიღებით დაგვირგვინდა. განვლილი ორი წლის პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ამაო იყო სკეპტიკოსთა შიში, რომ სიკვდილით დასჯის გაუქმებით მკვეთრად მოიმატებდა ლინჩის წესით გასამართლების ფაქტები. მართალია, გასულ წელს მოხდა ასეთი ფაქტი წალენჯიხის რაიონში, მაგრამ ეს იყო იშვიათი გამონაკლისი და მთელი წლის განმავლობაში საქართველოს მასშტაბით ასეთი რამ არ მომხდარა. ასე რომ, სიკვდილით დასჯის გაუქმების შესახებ პარლამენტის გადაწყვეტილების სისწორე განვლილმა დრომ ნათლად დაადასტურა. ამავე დროს პარლამენტმა შემოიღო სასჯელის ახალი სახე, სამუდამო პატიმრობა. ამჟამად საქართველოში 6 მუდმივი პატიმარია, რომლებიც სასჯელს იხდიან №1 საგამომიებო იზოლატორში. უნდა აღინიშნოს, რომ საგამომიებო იზოლატორების უმძიმეს პირობებში მუდმივი პატიმრების არსებობა და ყოფა დიდი ვერაფერი შეღავათია სიკვდილით დასჯასთან შედარებით. ამიტომაც როგორც ხელისუფლების, ისე, ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში ყველა ორგანიზაციისა თუ პიროვნების ვალია ყველაფერი იღონონ, რათა ამ კატეგორიის მსჯავრდებულებს შექმნათ არსებობის ელემენტარული პირობები.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საქართველოში მიმდინარე საკანონმდებლო რეფორმის რთულ გზაზე ზოგჯერ უარს ვამბობთ კანონების ჰუმანიზაციის პრინციპის დამკვიდრებაზე. ამის ერთ-ერთი მაგალითია საქართველოს პარლამენტის 1998 წლის 15 ოქტომბრის კანონი საქართველოს სისხლის სამართლის და სასჯელთა აღსრულების კოდექსებში ცვლილებებისა და დამატებების შესახებ, რომლითაც სისხლის სამართლისა და სასჯელთა აღსრულების კოდექსებიდან ამოღებულ იქნა სასჯელთა აღსრულების დაწესებულების ისეთი სახეობები, როგორცაა „შრომა-გასწორების კოლონია-დასახლება“ და „გაუფრთხილებლობით დანაშაულის ჩამდენ პირთათვის განკუთვნილი კოლონია-დასახლება“.

მართალია, ამჟამად ჩვენს ქვეყანაში არსებული მძიმე ფინანსური მდგომარეობის გამო ამ სახეობის დაწესებულებათა შენახვა სულ უფრო ძნელდება, მაგრამ პარლამენტის მიერ ამგვარი გადაწყვეტილების მიღება მიგვაჩნია ჰუმანურობის გზაზე უკან გადადგმულ ნაბიჯად. კერძოდ: ამა თუ იმ დანაშაულისათვის მსჯავრდებულ პირებს სასჯელის გარკვეული ვადის მოხდის შემდეგ უფლება ჰქონდათ სასამართლოს გადაწყვეტილების

საფუძველზე სასჯელის მოხდა გაეგრძელებინათ კოლონია-დასახლებაში, სადა მსჯავრდებულებს მეტი საშუალება ჰქონდათ ჩაბმულიყვნენ აქტიურ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ვიდრე ეს შესაძლებელი იყო შრომა-გასწორების დაწესებულებაში.

ასევე გაუმართლებლად მიგვაჩნია გაუფრთხილებლობით დანაშაულის ჩამდგნი პირებისათვის განკუთვნილი კოლონია-დასახლების გაუქმება და ამ კატეგორიის მსჯავრდებულთა მოთავსება საერთო რეჟიმის კოლონიაში, მით უმეტეს, რომ სისხლის სამართლის კოდექსის 22-ე მუხლიდან (სასჯელის მიზანია გამთავსოროს მსჯავრდებულები) გამომდინარე, გაუმართლებელია განზრახ და გაუფრთხილებლობით დანაშაულის ჩამდგნი პირთა მოთავსება ერთი და იმავე სახეობის საერთო რეჟიმის შრომა-გასწორების კოლონიაში.

აქტუალურია ეს პრობლემა იმის გათვალისწინებითაც, რომ ამ სახეობის დაწესებულებებში ამჟამად სასჯელს იხდის 176 პატიმარი თუმცა აქვე არ შეიძლება ხაზი არ გავუსვათ იმ გარემოებას, რომ ამ ტიპის დაწესებულებები კორუფციის წყაროდ არის ქცეული, კერძოდ, გარკვეული ყოველთვიური საფასურის გადახდის გზით პატიმრები თვეობით წამოსული არიან კოლონია-დასახლებებიდან და მხოლოდ მაშინ გამოჩნდებიან სასჯელის მოხდის ადგილზე, როცა მოსალოდნელია რაიმე შემოწმება.

სასჯელთა აღსრულების დაწესებულებების სისტემაში არსებულ ამ ურთულესი პრობლემების გადაწყვეტის ერთ-ერთ გზად გვესახება სასჯელთა აღსრულების ახალი კოდექსის უახლოეს ხანში მიღება.

სამწუხაროდ, უნდა აღვნიშნოთ ის ფაქტი, რომ მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმირების ფონზე უკიდურესად ნელი ტემპით მიმდინარეობს მუშაობა სასჯელთა აღსრულების კოდექსის პროექტზე.

უდავოა, რომ დღეს მოქმედი შრომა-გასწორების კოდექსის ნორმებით ძნელია ვილაპარაკოთ მსჯავრდებულთა უფლებების ელემენტარულ დაცვაზე. ჩვენი აზრით, სასჯელთა აღსრულების კოდექსში გათვალისწინებული უნდა იყოს აგრეთვე საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული თავისუფალი შრომის უფლება, რაც უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს ნებისმიერი ფორმის საკუთრების ორგანიზაციის ჩამოყალიბებითა და მასში მსჯავრდებულთა შრომითი მონაწილეობისათვის ხელშეწყობით. ამ დაწესებულებებში ასევე უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს მსჯავრდებულთა განათლების, კერძოდ პროფესიული სწავლების სათანადო პირობები. მნიშვნელოვანწილად გასათვალისწინებელია მსჯავრდებულთათვის საყოფაცხოვრებო პირობების, სამედიცინო მომსახურებისა და მთელი რიგი სხვა მნიშვნელოვანი უფლებების გარანტიები. აღნიშნული პრობლემების მოგვარების მიზნით სახალხო დამცველი 1998 წლის ოქტომბერში შესაბამისი წინადადებით შევიდა საქართველოს პარლამენტსა და იუსტიციის სამინისტროში.

დღეს, როდესაც საქართველო უკვე ევროსაბჭოს სრულუფლებიანი წევრია, ყველას კარგად მოეხსენება, რომ ევროსაბჭოში წევრად მიღების ერთ-ერთი პირობაა, როგორც წინასწარი გამოძიების პერიოდში, ისე განაჩენის გამოტანის შემდგომ მოქალაქეთა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებების უმოკლეს ხანში გადაცემა შინაგან საქმეთა ორგანოებიდან იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში.

ადამიანის უფლებათა შესახებ საერთაშორისო კონვენციებისა და პაქტების შესაბამისად დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს მიღებული კანონი წინასწარი დაკავების საკნებისა და საგამოძიებო იზოლაციონების შინაგან საქმეთა ორგანოებიდან იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში გადაცემის შესახებ, რაც უფრო საჯაროს გახდის ამ დაწესებულებათა საქმიანობას და უფრო ხელმისაწვდომი იქნება ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროში, როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციების, ისე ადგილობრივი

სამთავრობო თუ არასამთავრობო ორგანიზაციებისათვის, რაც, რასაკვირველია, მაქსიმალურად შეამცირებს პატიმართა ცემისა და წამების შემთხვევებს. ასეთი კანონის მიღება საშუალებას მოგვცემს განვსაზღვროთ ბენიტენციალური ორგანოების ადგილი და როლი სახელმწიფო ორგანოების სისტემაში, რეალურად უზრუნველყოთ წინასწარი დაკავების საკნებსა და საგამოძიებო იზოლაციებში, სასჯელთა აღსრულების დაწესებულებებში კანონმდებლობით მინიჭებულ ადამიანის უფლებათა განხორციელება.

ყურადღება უნდა გავამახვილოთ იმ გარემოებაზე, რომ ორივე სახეობის დაწესებულებები იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში უნდა გადავიდეს ერთდროულად.

საქართველოში საკანონმდებლო რეფორმის ერთ-ერთ მიღწევად მიგვაჩნია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში 1997 წელს შეტანილი ცვლილებები და დამატებები, აგრეთვე სისხლის სამართლის ახალი საპროცესო კოდექსის მიღება, რომელიც უახლეს ხანში დაიწყებს მოქმედებას. ამ მხრივ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ შემოღებულ იქნა აღმკვეთი ღონისძიების ისეთი ახალი სახეები, რაც არ არის დაკავშირებული პატიმრობასთან.

სახალხო დამცველი ხშირად უთმობს ყურადღებას იმ ფაქტებს, როდესაც შესაბამისი ორგანოები არ იყენებენ ამ საშუალებებს და უგზავნიან შუამდგომლობებს მართლმსაჯულებისა თუ გამოძიების ორგანოებს აღმკვეთი ღონისძიების – პატიმრობის სხვა არასაპატიმრო ღონისძიებებით შეცვლის მიზნით. საილუსტრაციოდ მოვიყვანო რამდენიმე ფაქტს:

მოქალაქე რ. მორგოშია დააკავეს 1998 წლის 10 დეკემბერს ადამიანის უფლებათა დეკლარაციის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილ მიტინგზე, რესპუბლიკის მოედანზე პოლიციელის შეურაცყოფის ბრალდებით. სახალხო დამცველმა მიმართა მთავრობის სასამართლოს თხოვნით აღმკვეთი ღონისძიების შეცვლის შესახებ, რაც გაიზიარა სასამართლომ და პატიმარი გაათავისუფლა გაუსვლელობის ხელწერილით.

სახალხო დამცველმა ქალაქის სასამართლოს წინაშე უშუამდგომლა აფხაზეთიდან დევნილ ზაირა სილაგაძეს, რომლის ოჯახი უკიდურესად მძიმე მდგომარეობაშია, და ითხოვა ისეთი სასჯელის შეფარდება, რომელიც არ არის დაკავშირებული თავისუფლების აღკვეთასთან. ზ. სილაგაძეს ბრალი ედებათა ყალბი ასდოლარიანის გაყიდვაში. სასამართლომ გაიზიარა სახალხო დამცველის შუამდგომლობა და შეუფარდა პირობითი სასჯელი.

გათივალისწინეს რა სახალხო დამცველის შუამდგომლობები, სამართალდაცვისა და მართლმსაჯულების ორგანოებმა მოქმედი კანონმდებლობის ფარგლებში გაუწიეს შელაგათები და პატიმრობიდან გაათავისუფლეს: ლევან თმარაშვილი, ლალი გოგთლაური, ილონა მარე, ვასიკო კოჭიაშვილი, აკაკი სეფისკვერაძე, ბაბაღე ხუციშვილი, ხათუნა ლეთოდიანი, აკაკი სეფისკვერაძე და სხვ. ამასთან უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ზოგჯერ როგორც სასამართლოები, ასევე საგამოძიებო ორგანოები არ ითვალისწინებენ სახალხო დამცველის რეკომენდაციებს და ხანგრძლივ საპატიმრო ღონისძიებებს იყენებენ იმ პირობა მიმართ, რომელთაც საკმაო საშუალებით გარემოებები გააჩნიათ. 1998 წლის 10 სექტემბერს სახალხო დამცველმა რეკომენდაციით მიმართა თბილისის ვაკის რაიონის სასამართლოს, რათა ბრალდებულ თ. შაფათავასათვის აღმკვეთი ღონისძიება – პატიმრობა შეეცვალათ უფრო მსუბუქი, არასაპატიმრო ღონისძიებით. თ. შაფათავას ბრალი ედება სისხლის სამართლის კოდექსის 79-ე მუხლის პირველი ნაწილით კონტრაბანდისათვის. სასამართლომ არ დააკმაყოფილა ჩვენი თხოვნა და პატიმრობა ძალაში დარჩა. სახალხო დამცველის აპარატში შესწავლილ იქნა თ. შაფათავას მიმართ წარდგენილი ბრალდების საფუძვლიანობა და დაფრწმუნდით, რომ უშიშროების სამინისტროს

საგამომიებო სამსახურის მიერ წარდგენილი ბრალდების კვალიფიკაცია ეჭვს იწვევს. 1998 წლის 6 ნოემბერს სახალხო დამცველმა გაუგზავნა შუამდგომლობა გენერალური პროკურორის მოადგილეს რ. ყიფიანს და უშიშროების სამინისტროს საგამომიებო დეპარტამენტის უფროსს შ. ფიცხელაურს 3-თვიანი საგამომიებო ვადის ამოწურვასთან დაკავშირებით კვლავ ემსჯელათ თ. შაფათაშვილის პატიმრობის შეცვლის თაობაზე. შუამდგომლობას საფუძვლად ედო ის გარემოებები, რომ ბრალდებულის ჯანმრთელობა შელახულია, იგი არ წარმოადგენს საზოგადოებრივად საშიშ პიროვნებას, მას ჰყავს ორი მცირეწლოვანი შვილი და მეორე ჯგუფის ინვალიდი დედა. სამწუხაროდ, სახალხო დამცველის ეს შუამდგომლობა არ დაკმაყოფილდა.

საპატიმრო ღონისძიების არაეფექტურად გამოყენების სამწუხარო სტატისტიკაზე მეტყველებს არა ერთი და ორი სისხლის სამართლის საქმე, როცა ციხეში წლების განმავლობაში მოთავსებულია სულ მცირე დანაშაულისათვის ბრალდებული პირი, რომლის კვალიფიკაცია მხოლოდ ერთი სიტყვით შემოიფარგლა: „უპატრონო“. მოვიყვანო ერთ მაგალითს, რომლის მსგავსი, სამწუხაროდ, ათეულობითაა.

მოქალაქე ფრიდონ ბულაური დააპატიმრეს 1998 წლის 2 ივნისს და მცხეთის რაიონის სასამართლომ იმავე წლის 18 სექტემბერს ერთი წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა 70 ლარად ღირებული ერთი ცხვრის მოპარვისათვის. რაც მთავარია, სასამართლოს განაჩენის გამოტანამდე განსასჯელს უკვე ანაზღაურებული ჰქონდა დაზარალებულისათვის მიყენებული ზარალი და ამ უკანასკნელს არავითარი პრეტენზია აღარ ჰქონდა.

სახალხო დამცველის საქმიანობის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა აქტიური მუშაობა მსჯავრდებულთა შეწყალების საკითხებზე.

მაგალითად, სახალხო დამცველის ხელმოწერით შეწყალების კომისიაში გაგზავნილია შუამდგომლობების საფუძვლად სასჯელის მოუხდელი ნაწილისაგან განთავისუფლდნენ: ნ. მლოდინაშვილი, ვ. დომუხიძე, ს. ხანავაშვილი, გ. მჭედლიშვილი, ნ. უგულავა, ც. წიფვიანი, ა. ცომია, მ. კუნდაშვილი, თ. დონაძე. შეწყალების კომისიაში გაგზავნილია შუამდგომლობა კიდევ რამდენიმე მსჯავრდებულზე, რომელთა საკითხი განხილვის სტადიაშია.

არ შეიძლება ხაზი არ გავუსვათ იმ გარემოებებს, რომ გასულ წელს თავად ხელისუფლება არცთუ იშვიათად იჩინდა კეთილ ნებას და შესაბამისი საშეღავათო პირობების გათვალისწინებით ახორციელებდა მსჯავრდებულთა შეწყალებას.

მთლიანად 1998 წელს შეწყალების საკითხთა განყოფილებამ განიხილა 5238 თხოვნა და შუამდგომლობა 2667 პირის მიმართ.

2667 მსჯავრდებულიდან კომისიის წინადადებების გათვალისწინებით საქართველოს პრეზიდენტმა შეიწყალა 902 პირი ანუ 33,8%, რაც მნიშვნელოვნად აღემატება გასული წლების შესაბამის მონაცემებს (1997-24,5%, 1996-29,3%, 1995-31,8%, 1994-21%, 1993-18%, 1992 წელს შეწყალება არ ყოფილა, 1991-16%, 1990-12%).

1998 წელს შეწყალებული 902 პირიდან სასჯელის შემდგომი მონდისაგან მთლიანად გათავისუფლდა 117, 684-ს მოუხდელი სასჯელი შეეცვალა პირობით, 100-ს კი შეუმცირდა მოუხდელი სასჯელის ვადა. გარდა ამისა საქართველოს პრეზიდენტის მიერ მიმდინარე წლის დასაწყისში კვლავ განხორციელდა შეწყალების ფართომასშტაბიანი აქტი, რომლის შედეგადაც პატიმრობიდან ვადაზე ადრე გათავისუფლდა 1200-ზე მეტი პირი.

ჩვენი აზრით, სასამართლო და საკანონმდებლო რეფორმის წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი გამონათქვამია უნდა იყოს ადამიანის უფლებათა დაცვის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტის – მაღალკვალიფიციური და ჭეშმარიტად დამოუკიდებელი ადვოკატურის ჩამოყალიბება.

ადვოკატურის შესახებ კანონი უკვე რამოდენიმე წელიწადია მზადდება, მაგრამ

ვერა და ვერ მოხერხდა პარლამენტში მისი განხილვა და მიღება.

დაცვის განხორციელების თვალსაზრისით კი ამჟამად ვითარება ასეთია: მოქალაქეთა აბსოლუტურმა უმრავლესობამ არ იცის თავისი უფლებები, რითაც სარგებლობენ სამართალდაცვის ორგანოების მუშაკები და დაკავების მომენტში თუ პიროვნებამ არ იცის, რომ მას აქვს უფლება თავისი ადვოკატის გარეშე არ მისცეს ჩვენება გამოძიების ორგანოებს ან არ აქვს ფინანსური საშუალება საკუთარი ადვოკატის აყვანისა, გამოძიებელი უნიშნავს მას სახაზინო ადვოკატს. სახაზინო ადვოკატის ინსტიტუტი ფაქტობრივ გადაიქცა საგამოძიებო ორგანოს დანაშაუტად, რადგანაც, როგორც წესი, სახაზინო ადვოკატი ბრალდებულის უფლებების დაცვით კი არაა დასაქმებული, არამედ გამოძიებლის თანაშემწის როლში გამოდის, რაც ფაქტობრივად უგულვებელყოფს ბრალდებულისა და განსასჯელის ინტერესების დაცვას და შექმდომში საფუძველი ხდება მსჯავრდებულის მიერ სასამართლოს განაჩენის ყველა ინსტანციაში გაუთავებლად გასაჩივრებისა.

თავისი შესაძლებლობები ამოწურა და ძირეულ რეორგანიზაციას საჭიროებს ისეთი ინსტიტუტი, როგორიცაა ადვოკატთა კოლეგია და მისი პრეზიდიუმი. ეს ორგანოები ძველი რეჟიმიდან შემორჩენილ ბიუროკრატიულ-ჩინოვნიკური მმართველობის სტრუქტურებს უფრო წარმოადგენენ, ვიდრე ჭეშმარიტად დამოუკიდებელი, თავისუფალი ადვოკატურის მართვის რგოლებს.

აქედან გამომდინარე, უმოკლეს ხანში უნდა იქნეს მიღებული კანონი ადვოკატურის შესახებ, რომელმაც ფართო ასპარეზი უნდა მისცეს ადამიანის უფლებათა დაცვის ნამდვილად დამოუკიდებელი ადვოკატურის ჩამოყალიბებას.

ნაწილი III - ეკონომიკური, კულტურული

და სოციალური უზღებების დაცვის მდგომარეობა

• დასაქმება შრომის ანაზღაურება,

საარსებო მინიმუმი, საბენსიო უზრუნველყოფა

საქართველოს პარლამენტის 1994 წლის 25 იანვრის დადგენილებით ქვეყანა შეუერთდა „ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების საერთაშორისო პაქტს“, რითაც აღიარა უფლება შრომაზე, ე.ი. შრომის სახეობის თავისუფალ არჩევანზე, მუშაობის სამართლიან და ხელსაყრელ პირობებსა და უმუშევრობისაგან დაცვაზე, თითოეულის უფლება - ჰქონდეს თავისი ოჯახის არსებობისათვის საჭირო საკვები, ტანსაცმელი და საცხოვრებელი პირობები. ამიტომ სახელმწიფოს ზრუნვის უმთავრეს მიზნად უნდა იქცეს ადამიანთა დასაქმება, საარსებო მინიმუმით უზრუნველყოფა და მათი უფლებების დაცვისათვის გადაუდებელ ღონისძიებათა განხორციელება.

სამწუხაროდ, გასულ 1998 წელს ქვეყანაში ამ მხრივ არსებული პრობლემები საკმაოდ მძაფრი ხასიათისა იყო. მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი გრძნობდა ოჯახის ბიუჯეტის გაუარესებას, უმუშევრობის პრობლემებს.

ცნობილია, რომ 90-იანი წლების დასაწყისიდან საქართველოს ეკონომიკა საყოველთაო კრიზისისა და წარმოების ტემპის ქრონიკული დაცემით ხასიათდებოდა. წარმოებული ეროვნული შემოსავალი 1991-1992 წლებში, წინა წლებთან შედარებით 45%-ით შემცირდა, რაც განპირობებული იყო წარმოების მოცულობის ტემპის დაცემით: მრეწველობაში დაახლოებით 48%-ით, სოფლის მეურნეობაში - 32%-ით, მშენებლობაში კი გაცილებით მეტად. საყოველთაო დეფიციტის პირობებში წინმსწრები ტემპით იზრდებოდა მოსახლეობის დაუკმაყოფილებელი მოთხოვნები მიმოქცევაში არსებული

ფულის მასასა და საქონლის მასას შორის. ამაზე მეტყველებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ 1992 წელს მოსახლეობის მიერ მიღებული ფულადი შემოსავლის თითქმის ყოველი მეორე მანეთი მოკლებული იყო საქონლით უზრუნველყოფას და ეს მაშინ, როცა ინფლაციური პროცესები არნახულ მასშტაბს აღწევდა: ჯერ მანეთი, ხოლო შემდეგ კუბონი კატასტროფულად უფასურდებოდა.

1992 წელს შრომის სახელმწიფო ბიუჯეტზე რეგისტრირებული დაუსაქმებელი მოსახლეობის რიცხვმა 1991 წლის შესაბამის პერიოდთან შეადარებით თითქმის 7-ჯერ იმატა, უმუშევრის სტატუსის მქონე დაუსაქმებელი მოსახლეობის რიცხოვნობა კი 9-ჯერ გაიზარდა. მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ შრომის სახელმწიფო ბიუჯეტზე ყველა დაუსაქმებელი არ იყო რეგისტრირებული და იმავე დროს კვლავ გრძელდებოდა საწარმოებსა და ორგანიზაციებში ფარული უმუშევრობა (მუშა-მოსამსახურეთა უხელფასო შვებულებაში გაშვება თვეზე მეტი ხნით), შეიძლება დაგვასკვნათ, რომ უმუშევრების რაოდენობა ფაქტობრივ უფრო მეტი იყო.

1995 წლიდან ქვეყნის ეკონომიკაში თავი იჩინა პოზიტიურმა მომენტმა, წლის მეორე ნახევრიდან გამოიკვეთა ხელფასებისა და სხვა წყაროებით მიღებული შემოსავლების ზრდის ტემპების დაახლოება. თუ 1992-1994 წლებში სხვა სახის ნომინალური ფულადი შემოსავლების მატრებს ტემპში 5-ჯერ აღემატებოდა ხელფასის ტიპის შემოსავლების მატრებს ტემპს, 1995 წლის პირველ ნახევარში ეს ტემპები მაქსიმალურად დაუახლოვდა ერთმანეთს, წლის ბოლოს კი პირველად ბოლო 5 წლის განმავლობაში ხელფასის ტიპის შემოსავლების ზრდამ რამდენადმე გაუსწრო სხვა სახის შემოსავლების გადიდებას. თუმცა რეალურად მოსახლეობის ცხოვრების დონე კვლავ დაბალი რჩებოდა.

წარმოებულმა მთლიანმა შიდა პროდუქტმა ერთ სულზე 1995 წელს შეადგინა – 451 აშშ დოლარი, 1996 წელს – 775, 1997 წელს – 913, ხოლო 1998 წლის 9 თვეში არაზუსტი მონაცემებით – 600 დოლარი, თუმცა მიღწეული დონე საარსებო მინიმუმზე თითქმის 1,5-2-ჯერ ნაკლებია.

სტატისტიკური მონაცემებით 1998 წლის დეკემბერში საარსებო მინიმუმსა საშუალო ოჯახისათვის 182,4 ლარი შეადგინა. ხოლო ნორმატიულმა მინიმალურმა ხელფასმა ანუ ისეთმა ხელფასმა, რომელიც ბოლო პერიოდში არსებული სტრუქტურით ყველა სხვა შემოსავალთან ერთად უზრუნველყოფდა საარსებო მინიმუმის დონეზე ოთხსულიანი ოჯახის ბიუჯეტის არადეფიციტურობას, ასეთი ოჯახის ერთი დასაქმებულისათვის 1998 წლის დეკემბერში შეადგინა 45,6 ლარი. საბიუჯეტო სექტორში დასაქმებული პირველი თანრიგის შესაბამისი ხელფასი (18 ლარი) ნორმატიური მინიმალური ხელფასის 39,5%-ია. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ გასულ წელს არ შეცვლილა დასაქმების სტრუქტურა, რაზეც მეტყველებს ის გარემოება, რომ დასაქმებულთა 57,8% (1 091 კაცი) თვითდასაქმებულია, ხოლო 41,6% (785,6 ათასი კაცი) დაქირავებული შრომითაა დასაქმებული.

საბიუჯეტო შემოსავლების არასწორმა დაგეგმვამ, შემოსავლების დამალვამ, საბიუჯეტო სახსრების არამიზნობრივმა ხარჯვამ და მაღალი დონის კორუფციამ მნიშვნელოვანი გარდევვა გამოიწვია 1998 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში. 1998 წლის დაზუსტებული (1998 წლის 12 ივნისის კანონით) მონაცემებით, სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების საპროგნოზო მაჩვენებლებმა 819,7 მლნ. ლარი შეადგინა. ისიც წლის ბოლოს კორექტირებულ იქნა და სოლიდური თანხის ვალი 1999 წელშია გადმოტანილი. ასეთ პირობებში ლარის კურსის ცვალებადობა გრძელდება და სამომხმარებლო ბაზარზე შეიმჩნევა ფასების ზრდა. უკვე 1998 წლის დეკემბერში და დღესაც გრძელდება ფართო მონხმარების პროდუქციის მნიშვნელოვანი გაძვირება (30-50%).

ზემოთ აღნიშნული ვითარება ნათლად აისახებოდა გასულ წელს სახალხო დამცველთან შემოსულ განცხადებებსა თუ პრეტენზიებში, პირად საუბრებში. სახალხო დამცველის აპარატმა განიხილა არაერთი განცხადება, რომლებიც ეხებოდა საარსებო მინიმუმის უქონლობას, უკიდურეს სიღატაკესა და გაჭირვებას, ხელფასებისა და პენსიების დაგვიანებით გაცემას. განცხადებათა დიდი ნაწილი ეხებოდა უმუშევრობის პრობლემას. უმუშევრობის მაღალი დონე მკვეთრად მოქმედებდა მოსახლეობის იმ შესაძლებლობებზე, რომ გადაეხადათ სწავლასა და კომუნალური გადასახდელი, მათ შორის ისეთი აუცილებელი მომსახურებისა, როგორც არის ელექტროენერჯით, წყლით, გაზით და სატელეფონო მომსახურება. ამასთან ერთად მოსახლეობისათვის ძნელი ხდება გაიგოს, თუ რატომ არის, რომ იმ პირობებში, როდესაც არ იზრდება მათი რეალური შემოსავალი, მატულობს თითქმის ყველა კომუნალური მომსახურების საფასური. მაგალითად, 1996-98 წლებში ელექტრო ენერჯის ფასმა 33%-ით იმატა, ბუნებრივი აირისამ - 94,5%-ით და ამ მხრივ განსაკუთრებულად მძიმე მდგომარეობაში ქვეყნის 1 მილიონზე მეტი პენსიონერი აღმოჩნდა. საქართველოში საპენსიო უზრუნველყოფის საქმეში, მიუხედავად ბოლო წლებში მიღწეული სტაბილური ფონისა, გასული წლის მეორე ნახევრიდან საკმაოდ კრიზისული მდგომარეობა შეიქმნა, რაც გამოწვეულია იმით, რომ საპენსიო ფონდს თანხები სისტემატური დაგვიანებით მიეწოდება.

თუ გასული წლის ბირველ ნახევარში პენსიების გაცემაში გარღვევა 6,7 მლნ. ლარს შეადგენდა, წლის მეორე ნახევარში მან უკვე 38,9 მლნ. ლარი შეადგინა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ თვალსაზრისით შესაბამისმა უწყებამ (საპენსიო ფონდი, თ. ხუფენია) ბოლო წლებში საკმაოდ მუშაობა გასწია, რაც დაკავშირებული იყო ქვეყანაში თითქმის მთლიანად მოშლილი აღრიცხვის, ბუღალტრული ანგარიშსწორების სისტემის აღდგენა-სრულყოფასთან, თუმცა დღეისათვის არსებული რამდენიმე თვის დავალიანებები ამ კონტინგენტის მოსახლეობის საკმაოდ გულისწყრომას იწვევს.

სამწუხაროდ, სახალხო დამცველი მოკლებული იყო საშუალებას უფრო აქტიური მონაწილეობა მიეღო ყველა ამ პრობლემის გადაწყვეტასა და დახმარების აღმოჩენაში, თუმცა იყენებდა კანონით მინიჭებულ უფლებებს და სათანადო წერილებით მიმართავდა აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების სწავლასა და სტრუქტურებს.

• მოსახლეობის ფულადი შემოსავლები

ქვეყნის მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა მნიშვნელოვნად მოქმედებს მოსახლეობის ფულად შემოსავლებზე, რაც კიდევ უფრო ამწვავებს მათ სამართლიან პრეტენზიებს შემწახველ საღაროებში ანაბრებზე ჩარიცხული ფულადი სახსრების ინდექსაციის გამო. ამ პრობლემაზე არაერთი საჩივარი იყო შემოსული გასულ წელს სახალხო დამცველის აპარატში, რომლის მიხედვით შესწავლილმა მდგომარეობამ ცხადყო, რომ ეს პრობლემა კიდევ კარგა ხანს იჩენს თავს. ქვეყნის პრეზიდენტის მიერ 1997 წლის 8 დეკემბრის შესაბამისი ბრძანებულების მიხედვით საქართველოს პარლამენტს ეთხოვა მოსახლეობის ანაბრებზე რიცხული ფულადი სახსრების ინდექსაციისათვის საჭირო თანხა - 502 მლნ. ლარი, გათვალისწინებული ყოფილიყო საშინაო ვალის ზღვრული მოცულობის დადგენისას, ამასთანავე ანაბრების ინდექსაციისათვის გათვალისწინებული თანხების შეანაბრებზე გაცემის რიგითობა განისაზღვრა ისე, რომ გასულ 1998 წელს ასეთი თანხები გაცემულიყო პირველი ჯგუფის ინვალიდებზე, რისთვისაც ბიუჯეტში გათვალისწინებული იყო 5

მლნ. ლარი. აღსანიშნავია, რომ ამ თანხიდან გაიცა მხოლოდ 2 მლნ. 928 ათასი ლარი, ხოლო მიმდინარე წელს ამ მიზნებისათვის ბიუჯეტში გამოყოფილია სულ 2 მლნ. ლარამდე, რაც ბუნებრივია კვლავ გამოიწვევს მოქალაქეთა უკმაყოფილებას.

ითიქმის ასეთივე სახისაა პრობლემა, რომელიც ენება გაკოტრებული კომპანიებისა და ბანკების მიერ მოსახლეობიდან თანხების მოზიდვასა და მათ დაუბრუნებლობას. საქართველოში 90-იანი წლების დამდეგს, საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებზე გადასვლისას შესაბამისი საკანონმდებლო ვაკუუმის, მმართველობის ადგილობრივ ორგანოებში კომერციული სტრუქტურების ზერედე რეგისტრაციის, კომპანიათა ფუნქციონირებთან ეკონომიკური მექანიზმების შეუქმნაველობის, ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს შორის კერძო ფინანსური გარიგებების, ე.წ. „პრაიმიდის თამაშის“, არასწორი რეკლამის, სადაზღვევო მექანიზმების უგულებელყოფის, მაკონტროლებელი ორგანოების სუსტი მუშაობის შედეგად 1992-1997 წლებში დაზარალებულია 59 500 მეანაბრე, ზარალმა კი 30 მლნ. აშშ დოლარს გადააჭარბა.

1994 წლის მაისში შინაგან საქმეთა სამინისტრომ მუშაობაში დაშვებული დარღვევების გამო სისხლის სამართლის საქმე აღძრა 27 კომპანიის მიმართ. დააბატონრეს 13 პირი, ხოლო 19 პირზე გამოცხადდა ძებნა ინტერპოლის მეშვეობით.

მართალია, ზარალის ნაწილობრივი კომპენსაციის მიზნით 9454 მეანაბრეს მიეცა 43381 ვაუჩერი, 1 301 430 აშშ დოლარის ღირებულებით, მაგრამ იგი ზარალის მხოლოდ 4,3%-ს შეადგენს.

ძალზე სუსტი მუშაობა გასწია ამ მხრივ სახელმწიფოს მიერ შექმნილმა „საფინანსო-სატრასტო და სადაზღვევო კომპანიათა საქმიანობისა და ზედამხედველობის სამსახურმა“. რომელმაც ვერ უზრუნველყო ვერც დაზარალებულ მეანაბრეთა ფულადი სახსრების ანაზღაურების ეფექტიანი გზების გამოძებნა, ვერც სათანადო საკანონმდებლო ბაზის შექმნა, რის გამოც არსებული პრობლემა ჯერ კიდევ გადაუჭრელია და, ეტყობა, მისი გადაწყვეტის რეალური გზები, ვერც უახლოეს პერიოდში გამოიძებნება.

• საკუთრების უფლება, მომხმარებლის უფლებები

სახალხო დამცველის აპარატის მუშაკები მუშაობის სხვადასხვა ფორმებთან ერთად ცდილობდნენ შესაბამისი განმარტებებიც მიეცათ გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში არსებულ ობიექტურ სიძნელებებზე, ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას ისიც, რომ თუმცა მოსახლეობა ვაგებით ეკიდება დამოუკიდებელი ქვეყნისათვის დამახასიათებელ პრობლემებს, მაგრამ ამავე დროს ფლობს არა ერთ რეალურ ინფორმაციას კორუფციის, კანონის უგულებელყოფის, სახელმწიფო სტრუქტურებში მოკალათებული ჩინოვნიკების მხოლოდ საკუთარ კეთილდღეობაზე ზრუნვის შესახებ, რითაც, ბუნებრივია, სახელი უტყდება საბაზრო პირობებზე გადასული ქვეყნის მრავალ ახალ წამოწყებასაც.

ასეთ საკითხთა სფეროს განეკუთვნება საკუთრების ფორმის ისეთი ახალი სფერო, როგორიცაა პრივატიზებული საწარმოები, მიწის საკუთრების პრობლემატიკა და ა.შ.

1998 წლისათვის საკუთრების სხვადასხვა ფორმით პრივატიზებულია 11 814 საწარმო, რომელთა მესაკუთრე მრავალი რიგითი მოქალაქეც გახდა. მარტო ქობილისში 3 ათასზე მეტი კერძო საწარმოს მფლობელი გახდა 10 ათასზე მეტი აქციონერი, მაგრამ პრივატიზაციაში არსებული სერიოზული ხარვეზები, არაერთი აქციონერისა თუ ყოფილი კოლექტივის წევრების უფლებების დარღვევის ფაქტები სერიოზულ პრეტენზიებს იწვევს მოქალაქეებს შორის, რაც ასევე არაერთი სასამართლო დავის საგანია და რაც ხშირად ხდებოდა ასევე სახალხო დამცველის ჩარევის საგანიც.

მაგალითად, ინდივიდუალურმა მეწარმემ ნარგიზა ასათიანმა კანონის სრული დაცვით ქ.ქუთაისში, ფალიაშვილის ქ. №27-ში ბავშვთა სამყაროს ღია სივრცეში, მოაწყო მსუბუქი ტიპის ჯიხური სხვადასხვა სახის ჟურნალ-გაზეთების, წიგნებისა და საკანცელარიო ნივთების შესყიდვა-რეალიზაციისათვის, მაგრამ, როგორც ირკვევა, ქუთაისის მერისათვის მიუღებელი აღმოჩნდა კანონის უზენაესობა და მისი განკარგულებით დაანგრეს ეს ჯიხური, რითაც შეიღახა მესაკუთრის კანონიერი უფლება. აღნიშნული საკითხი 1997 წლის 7 ნოემბერს განიხილა ქ.ქუთაისის სასამართლომ და ქალაქის მერიას დააკისრა მეწარმისათვის მიყენებული მატერიალური ზარალის ანაზღაურება, ჯიხურის აღდგენა იმავე ადგილას ქალაქის არქიტექტურის მიერ თავის დროზე გაცემული ნებართვისა და ესკიზის საფუძველზე, რაც საქართველოს უზენაეს სასამართლოს 1998 წლის 16 აპრილის განჩინებითაც დატოვებულია უცვლელად, 1998 წლის 14 მაისს გაიცა სააღსრულებო ფურცელი, მაგრამ დღემდე მეწარმის უფლებები კვლავ ელის დაცვას.

სამწუხაროდ ერთეული როდია ისეთი ფაქტები, როდესაც სრულყოფილად არ ფორმდება ამა თუ იმ ობიექტის პრივატიზაციის შესაბამისი დოკუმენტაცია, რა დროსაც არცთუ იშვიათად ვათვალისწინებელი არ არის მომხმარებლის თუ ყოფილი კოლექტივის წევრების უფლებები, რაც შემდგომ სერიოზულ გნებათაღელვას იწვევს.

ამის ნათელ მაგალითებს წარმოადგენს „თელასის“ პრივატიზაციის საკითხი და ასევე სააქციო საზოგადოება „ბორჯომი“-ს ჩამომსხმელ ქარხნებსა და კომპანია „ჯორჯიან გლას“ ენდ მინერალ უოთარზ“-ს შორის გაფორმებული ხელშეკრულებები, რომელთა თაობაზე კოლექტიური განცხადებებია შემოსული სახალხო დამცველის აპარატშიც.

სერიოზული პრეტენზიებია შემოსულ წყნეთის აგარაკების პრივატიზაციის კანონიერებაზე. ამ თვალსაზრისით პრეტენზიებს გამოთქვამენ იქ მცხოვრები დევნილებიც, რომელთა დროებით საცხოვრებელი აგარაკები პრივატიზებულ იქნა და ახალი მესაკუთრეები ითხოვენ მათ გამოსახლებას.

საქართველოში ამჟამად უკვე მიღებული სამართლებრივი ნორმებით აღიარებულმა საკუთრების უფლებამ გარკვეული პრობლემები წარმოშვა ასევე კერძო საბინაო ფონდის მესაკუთრეთა და მათ დამქირავებელთა შორის.

საკითხი მეტად აქტუალურია და მოითხოვს ოპტიმალური ვარიანტის შერჩევას ისე, რომ არ შეიღახოს არც მესაკუთრის და არც დამქირავებლის უფლებები. 1992-1995 წლებში შედარებით სწრაფი ტემპით განხორციელდა სახელმწიფო, საზოგადოებრივი და საბინაო-სამშენებლო კოოპერატივების საბინაო ფონდის პრივატიზაცია, ვიდრე 1996-1997 წლებში. როგორც პრივატიზაციის მონაცემები ცხადყოფს, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისა და ქ. ცხინვალის რეგიონის გარდა, 1997 წლის ბოლოსათვის პრივატიზებული იყო 347 ათასი ბინა, მათ შორის კომუნალურ ფონდში 337 ათასი ბინიდან – 282 ათასი ბინა; საუწყებო სექტორში -75 ათასი ბინიდან – 56%, ანუ 42 ათასი ბინა, ხოლო საბინაო-სამშენებლო კოოპერატივების 54 ათასი ბინიდან – 23 ათასი, ანუ 42.5% მართალია, მთლიანი საცხოვრებელი ფონდი დღეისათვის მოსახლეობის საკუთრებას არ წარმოადგენს, მაგრამ მათი რიცხვი მაინც შთამბეჭდავია, რადგანაც 466 ათასი ბინიდან 347 ათასი ბინა, ანუ 74.5% კერძო საკუთრებაში გადავიდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ინტენსიურად მიმდინარეობს საცხოვრებელი საბინაო ფონდის კერძო საკუთრებაში გადაცემა, დღეს მოქმედი სამოქალაქო კოდექსი ლახავს დამქირავებლის თუნდაც იმ მცირედი ნაწილის ინტერესებს, რომელიც წლების განმავლობაში ბინის მიღების სახელმწიფო აღრიცხვაზე იმყოფებოდა და მას შექმდე, რაც საქართველოს კონსტიტუციამ არ დაავალდებულა სახელმწიფო უზრუნველყოს საცხოვრებელი ბინით, დამქირავებლის უფლებები ამკარად ირღვევა. ამას ადასტურებს

არაერთი ფაქტი მათი გამოსახლებისა.

საქართველოს პარლამენტმა 1998 წლის 25 ივნისს მიიღო ახალი დადგენილება „საცხოვრებელი სადგომით სარგებლობისას წარმოშობილი ურთიერთობის შესახებ“. მანამდე კი სახალხო დამცველის აპარატმა რეკომენდაციით მიმართა პარლამენტს შესაბამის კომიტეტს გაეზიარებინა მოსახლეობის თუნდაც ამ მცირედი ნაწილის თხოვნა. მაგრამ იგი გათვალისწინებულ არ იქნა. მართებულად მიგვაჩნდა, რომ მესაკუთრესა და დამქირავებელს შორის წარმოშობილი დავა უნდა გაყოფილიყო ორ პერიოდად: „იმ პირობა ქონებრივი უფლებების შესახებ, რომლებიც ცხოვრობდნენ სხვა პირის საკუთრებაში მყოფ საცხოვრებელ სადგომებში 1921-1991 წლებში დადებულ ხელშეკრულების საფუძველზე“ და „იმ პირობა ქონებრივი უფლებების შესახებ, რომლებიც ცხოვრობდნენ სხვა პირის საკუთრებაში მყოფ საცხოვრებელ სადგომებში (საბინაო ფონდის პრივატიზების შემდგომ პერიოდში) 1992 წლიდან მოყოლებული დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე.“ უნდა აღინიშნოს, რომ ახალი დადგენილების მიღების შემდეგაც ვერ მოგვარდა ეს მეტად მტკივნეული საკითხი, რადგანაც კვლავ შეიმჩნევა გამოსახლების არაერთი ფაქტი, რაც შეჭირვებულ მოსახლეობას კიდევ მეტად უმძიმებს ცხოვრების პირობებს. ასეთ პირობებში კი მოსახლეობა კვლავ ჩივის სხვადასხვა ინსტანციაში და ითხოვს თავის უფლებების დაცვას.

გრძობენ რა მოქალაქეთა უფლებების დაცვის საქმეში არსებულ ნაკლოვანებებს, ადამიანები სულ უფრო სამართლიან და სერიოზულ პრეტენზიებს უყენებენ სახელისუფლო სტრუქტურებს, ამ სფეროში მომუშავე სამთავრობო თუ არასამთავრობო ორგანიზაციებს, სახალხო დამცველს, რათა მათ გააქტიურონ მუშაობა. გასულ წელს ამ მხრივ ერთ-ერთი აქტუალური თემა იყო საქართველოში მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მდგომარეობაც.

ქვეყანაში ამ თვალსაზრისით შექმნილი მდგომარეობა აშკარად არ შეესაბამება საქართველოს კონსტიტუციით გაცხადებულ მიზნებს. 1985 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო რეზოლუცია „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სახელმძღვანელო პრინციპების“ შესახებ, რომლითაც განისაზღვრა მომხმარებელთა საერთაშორისო უფლებები. ეს უფლებები დაედო საფუძვლად სახელმწიფოთა შესაბამის კანონმდებლობას.

საქართველოში მომხმარებელთა უფლებები დაცულია კანონით, რომელიც მიღებულ იქნა ჯერ კიდევ 1996 წლის 20 მარტს, მაგრამ სტატისტიკური მონაცემები და გამოკვლევების მასალები მოწმობენ, რომ უნარისხო სამომხმარებლო საქონლის ხვედრითი წილი საერთო პროდუქციაში 1988-1990 წლებში შეადგენდა საშუალოდ 5-8%-ს. 1992-1993 წლებში ეს პროცენტი 20-30-მდე გაიზარდა. ამ მხრივ დღეს კატასტროფული ვითარებაა - უნარისხო პროდუქციის წილი 60%-ს აღწევს. მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ასოციაციის მონაცემებით კი საქართველოს ბაზრებში გაიზარდა ფალსიფიცირებული, ჯანმრთელობისათვის საშიში სასურსათო საქონლის შემოტანა და გასაღება. საკმარისია აღინიშნოს, რომ 1997 წელს მხოლოდ კვების პროდუქტებით მოწამლულთა რიცხვმა საქართველოში ყველაზე მოკრძალებული გაანგარიშებით 12 ათასს გადააჭარბა. გახშირდა ბავშვთა დაავადებები და სიკვდილიანობა, რაც წინა წელთან შედარებით 33%-ით გაიზარდა. ასეთი ვითარების მიუხედავად, მაღაზიებში დღესაც ჭარბად ვაჭრობენ ჯანმრთელობისათვის მავნე საქონლით - ბავშვთა ჩინური სათამაშოებით, სომხური და ჩეხური ჭურჭლით, უკრაინული მინაქრის ჯამბით, იტალიური დანა-ჩანგლით, დაუდგენელი წარმოშობის „ერთკვარიანი ქალთა და ბავშვთა ფესხაქლით“, თმის საღებავებით, პარფიუმერიის ნაწარმითა და ა.შ. საქმე გვაქვს ძირითადად არა შემთხვევითობასთან, მწარმოებელთა და გამსაღებელთა მხრივ საქმის უცოდინარობასთან,

არამედ იმასთან, რომ მოგების უნით შეპყრობილი უპატიოსნო ადამიანები ამზადებენ და სარეალიზაციოდ უშვებენ ჯანმრთელობისათვის დიდად საზიანო პროდუქციას. ეს კი აშკარად დანაშაულებრივი ქმედებაა.

ასეთი მდგომარეობა განპირობებულია იმით, რომ ის სახელისუფლებო სტრუქტურები (გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, სტანდარტიზაციის, მეტროლოგიისა და სერტიფიკაციის სახელმწიფო დეპარტამენტი, ეკონომიკის სამინისტროს ანტიმონოპოლიური სამსახური; ნჩხობაძე, ჯ. მანჯგალაძე, ლ. პაპავა, გ. მაისურაძე), რომელთაც ევალებათ ამ ვითარების კონტროლი, უგულვებელყოფენ კანონის მოთხოვნებს, არ იღებენ არც ადმინისტრაციულ, არც პროფილაქტიკურ ზომებს. უფრო მეტიც, ანტიმონოპოლიურ სამსახურს, რომელსაც ევალება ყველა ასეთ შემთხვევაში გამოვლენილი დარღვევის გამო აღძრას სარჩელი სასამართლოში, შარშან ქობილისის მასშტაბით, სადაც ყველაზე მეტია ასეთი დარღვევები, აღძრული აქვს მხოლოდ 2 საქმე.

• ქალთა უფლებების დაცვის მდგომარეობა

სახალხო დამცველის აპარატის ერთ-ერთი უმთავრესი საზრუნავია ქალთა უფლებების დაცვა, ქალსა და მამაკაცს შორის თანასწორობის დამკვიდრება, ქვეყნის პოლიტიკურ, სოციალურ-ეკონომიკურ თუ კულტურულ ცხოვრებაში მათი მონაწილეობისათვის ხელის შეწყობა. ამას აღიარებს ჩვენი კონსტიტუციაც და გაეროს 1979 წლის 18 დეკემბრის კონვენციაც („ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ,“) რომელსაც ჩვენ 1994 წლის 22 სექტემბერს შევუერთდით.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ სფეროში გასაკეთებელი ჯერ კიდევ ბევრია, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ სახელისუფლო სტრუქტურები ერთი მხრივ აღიარებენ ქალთა უფლებებს და მეორე მხრივ თითქმის არ ადგენენ კონკრეტული მოქმედების გეგმებს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ საბაზრო ურთოერთობებზე გადასვლისას არსებითი ზემოქმედება განიცადეს ქალებმა. საყურადღებოა, რომ დასაქმებულ ქალთა რიცხვი სახელმწიფო (საბიუჯეტო) სამსახურებში 60%-ით შემცირდა, მაშინ როცა ანალოგიური მონაცემი მამაკაცებში მხოლოდ 29%-ს შეადგენს. ქალების დიდი ნაწილი დღეს უმუშევარია, იმავედროულად მათი ანაზღაურების დონე ერთგვარად ჩამორჩენის ტენდენციებით ხასიათდება მამაკაცებთან შედარებით.

ანაზღაურების დონეებს შორის სხვაობა განათლებისა და ჯანდაცვის სფეროებში 12-20% ფარგლებში მერყეობს, მშენებლობაში ის თითქმის 300% აღწევს. ქალთა საშუალო ხელფასი საბიუჯეტო ორგანიზაციებში უდრის 26 ლარს, ხოლო მამაკაცისა – 52,5 ლარს ე.ი. ორჯერ მეტს, არასახელმწიფო სექტორში ქალთა ყოველთვიური ანაზღაურება 46,7 ლარია, ხოლო მამაკაცებისა – 84,4 ლარი (სხვაობა აღემატება 80%-ს). ასევე დიდია სხვაობა თვითდასაქმებულთა შორის, სადაც ქალთა ანაზღაურება შეადგენს 46,91 ლარს, ხოლო მამაკაცებისა 141,16 ლარს (სხვაობა აღემატება 300%-ს).

ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ გასულ წელს სახალხო დამცველი და მისი აპარატი შემოსულ განცხადებათა შესასწავლად არაერთ კონკრეტულ საკითხთა განხილვაში მონაწილეობდა, რომლებიც ენებოდა ქალთა უფლებების აშკარა შელახვას.

მაგალითად, სახალხო დამცველს მომართა ნანი დოლიძემ ოზურგეთიდან, რომელიც მუშაობდა გაერთიანებული ქართული ბანკის ოზურგეთის განყოფილების მოლარედ. ჯერ კიდევ 1996 წელს გაათავისუფლეს სამსახურიდან კანონის აშკარა უგულვებელყოფით. განიხილა რა ნ. დოლიძის სარჩელი, სასამართლომ იგი აღადგინა

სამსახურში, თუმცა წლების განმავლობაში ქიანურდებოდა აღნიშნული გადაწყვეტილებით აღსრულება. მას შემდეგ, რაც სათანადო რეკომენდაციით მივმართეთ ოზურგეთის რაიონის სასამართლოს (კნიკოლაიშვილი), პროკურატურას (თხარატიშვილი) და რაიონის გამგებელს შ. გოგიბერიძეს, მიმდინარე წელს გაერთიანებული ქართული ბანკის ოზურგეთის განყოფილებამ ნ. დოლიძე აღადგინა სამსახურში შესაბამისი განაცდურის ანაზღაურებით.

პირველი ჯგუფის ინვალიდი 72 წლის ლილი ხუციშვილი გამოთქვამდა პრეტენზიებს საბურთალოს სასამართლოსადმი, რომელიც აჭიანურებდა საბინაო დაფასთან დაკავშირებული მისი სარჩელის განხილვას. სახალხო დამცველის აპარატმა გაანალიზა საქმის მასალები და მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ მოსარჩელის თხოვნა სამართლიანია იყო, რაც საფუძველი გახდა შესაბამისი რეკომენდაციისა, რომელიც შემდგომ გაიზიარა კიდევაც სახალხო სასამართლომ.

უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსი ფაქტები ერთეულებს არ წარმოადგენს, თუმცა უნდა ითქვას ისიც, რომ უფლებაშელახულ ქალთა დავას სასამართლოებში ისეთივე ბიუროკრატიული წინააღმდეგობები ელოება წინ, როგორც მრავალ სხვა სასამართლო საქმეს. უფრო მეტიც, სასამართლოები არცთუ იშვიათად არა მარტო სამოქალაქო დავის, არამედ სხვადასხვა კატეგორიის სისხლის სამართლის საქმეების განხილვის დროსაც არ ახდენენ განსასჯელ ქალებზე კანონით გათვალისწინებული შეღავათების გავრცელებას, რასაც მოწმობს ის გარემოებაც, რომ დღეს სხვადასხვა დანაშაულისათვის სასჯელს იხდის 150-ზე მეტი ქალი.

როდესაც ქალთა უფლებებზე ლაპარაკი, გვერდს ვერ ავუვლით ისეთ საკითხებსაც, რომლებიც ენება ქალთა ჯანმრთელობის მდგომარეობას და, განსაკუთრებით, დედათა და ბავშვთა პრობლემებს.

კარგადაა ცნობილი, რომ საქართველოში შექმნილმა მძიმე ეკონომიკურმა მდგომარეობამ უარყოფითად იმოქმედა შობადობაზე და იგი ბოლო წლების განმავლობაში მნიშვნელოვნად მცირდებოდა. ამაზე აშკარად მეტყველებს ასეთი სტატისტიკაც. შობადობის შეუნიღებელი პროგრესული კლების ფონზე საქართველოში 1997 წელს რეგისტრირებულია 17 862 აბორტი და 5541 მინი-აბორტი (ე.ი. ყოველ 100 ცოცხალშობილზე საშუალოდ მოდის 453 აბორტი). განსაკუთრებით საგანგაშოა ის ფაქტი, რომ აბორტების საერთო რიცხვიდან 283 გაკეთდა პირველი ორსულობის დროს, მათ შორის 14 წლის ასაკამდე - 12, 15-19 წლის ასაკის გოგონებში კი - 1036 (ზოგიერთ მათგანს ეს ოპერაცია გაუკეთდა მეორედ, მესამედ და ა.შ.).

შემაშფოთებელია, რომ საქართველოში 1997 წელს გარდაიცვალა 37 მშობიარე დედა. მართალია, 1998 წელს ეს ციფრი 32-მდე შემცირდა, მაგრამ ვერც ეს სტატისტიკა დაბაიშებელი.

ქალები ძირითადად იღუპებიან უშუალოდ მშობიარობის დროს, რაც სხვა მიზეზებთან ერთად ხშირად შეანის არასათანადო კვალიფიკაციით და სამშობიარო სახლის ცუდი აღჭურვილობით არის განპირობებული.

ქალთა მოსახლეობაში ჯანმრთელობის გაუარესების ტენდენციის არსებობა, თავისთავად, გავლენას ახდენს ნაყოფზეც. 1997 წელს დაბადებული 52851 ბავშვიდან ავადმყოფი დაიბადა ან ავად გახდა 5000 ბავშვი. საერთოდ, როდესაც ჯანმრთელობის პრობლემას ვგულისხმობთ, დასამადლი არაა ის ფაქტი, რომ ბოლო წლების სოციალურ - ეკონომიკურმა მდგომარეობამ მეტად უარყოფითი გავლენა მოახდინა მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის მდგომარეობაზე.

• ჯანმრთელობის დაცვა

სახელმწიფო ვალდებულება მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში უზრუნველყოფს ადამიანის უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური უფლების - სიცოცხლისა და მკურნალობის უფლების განხორციელებას. ამდენად, იგი სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკის ქვაკუთხედის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია და მისი განხორციელება დემოკრატიული სამოქალაქო საზოგადოების აშენების მაგისტრალური მიმართულების უმთავრესი გარანტიაა. ამ ვალდებულების თანამიმდევრული და სრული განხორციელება ქვეყნის მოსახლეობის ფიზიკური და სულიერი ჯანმრთელობის განმტკიცებისა და შენარჩუნების აუცილებელი პირობაა.

ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამების შესრულების საქმეში უმთავრესი პრობლემაა არათანამიმდევრული, არარეგულარული და რაც მთავარია, არასრული დაფინანსება.

1998 წლის ბიუჯეტით დაბტკიცებული იყო 36 სახელმწიფო პროგრამა, მათ შორის 11 სამედიცინო პროფილაქტიკის, 9 სადაზღვევო და 16 სხვა. მათი საერთო ღირებულება განისაზღვრა 54,22 მლნ. ლარის ოდენობით. წლის განმავლობაში მთლიანად ბიუჯეტი შესრულდა მხოლოდ 58%-ით, აბსოლუტურმა დეფიციტმა ყველა პროგრამით შეადგინა 22,672 მლნ. ლარი. დეფიციტი შესაბამისად ნაწილდება შემოსავლების ორივე წყაროზე, ე.ი. როგორც ტრანსფერტზე ბიუჯეტიდან, ისე სადაზღვევო შენატანზე. ეს კი იმას მოწმობს, რომ 1998 წელს სახელმწიფო ჯანდაცვითი პროგრამებით გათვალისწინებული ღონისძიებები ვერ შესრულდა და საქართველოს მოსახლეობამ ვერ მიიღო კანონით გარანტირებული სამედიცინო მომსახურება.

განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაა შექმნილი მუნიციპალური პროგრამების დაფინანსებაში. პრაქტიკულად ეს საკითხი თვითდინებაზეა მიშვებული. საქართველოს კანონმდებლობით ამ პროგრამების დასაფინანსებლად განისაზღვრა ადგილობრივი ბიუჯეტიდან ერთ სულ მოსახლეზე საგალდებულო მინიმუმის - 2,5 ლარის გამოყოფა. ძნელია ვილაპარაკოთ რეგიონის ხელმძღვანელობის „ზრუნვაზე“ საკუთარი ხალხის მიმართ, როდესაც ერთი მოსახლის ჯანმრთელობის დაცვაზე წლის განმავლობაში ბიუჯეტიდან გამოყოფენ მხოლოდ 80-90 თეთრს. ასეთი ვითარება კი თითქმის სასოწარკვეთამდე მისულ მოსახლეობას აიძულებს იარონ ინსტანციიდან ინსტანციამდე და რაც ყველაზე სამწუხაროა ხშირად უშედეგოდ.

მსგავსი განცხადებების არცთუ მცირე ნაწილი წლის განმავლობაში სახალხო დამცველის აპარატშიც შემოდიოდა. როგორც მათი ანალიზი ცხადყოფს, სულ უფრო ძნელი ხდება დაარწმუნო თავისი თუ შვილის ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო შეწუხებული მოქალაქე, რომ ქვეყნის მწირი საფინანსო მდგომარეობის გამო მას დახმარებას ვერ აღმოუჩენენ.

ბოლო დროს სერიოზული პრობლემები წარმოიშვა საქართველოს შრომისუნარიანი მოსახლეობის ნაადრევ სიკვდილიანობასთან დაკავშირებით. ეს მაჩვენებელი თითქმის 25%-ით აჭარბებს 1989 წლის მონაცემებს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ მამაკაცებში სიკვდილიანობა გაცილებით მაღალია და ხასიათდება უფრო სწრაფი ზრდის ტემპით, ვიდრე ქალებში (40-45 წლის მამაკაცებში იგი 2-ჯერ მეტია, ვიდრე ქალებში).

90-იან წლებში საგრძნობლად შენედა, შემდეგ კი თითქმის შეჩერდა მოსახლეობის ზრდის ტემპი.

ცალკე თემაა მოსახლეობის უზრუნველყოფა ფარმაცევტული საშუალებებით.

1998 წლის სექტემბერში ჯანდაცვის მართვის ეროვნული ცენტრის სოციოლოგიური კვლევის ლაბორატორიამ ქ. თბილისში მოაწყო ანკეტური გამოკვლევა, რომელმაც დაადასტურა მოსახლეობის უმრავლესობის ნეგატიური დამოკიდებულება წამლის

შეუფერებელ პირობებში რეალიზაციის მიმართ. დადგენილია არარეგისტრირებული უხარისხო, ვადაგასული, უსერტიფიკატო, ფალსიფიცირებული სამკურნალო საშუალებების რეალიზაციის ფაქტები.

არასრული და, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, არარეგულარული დაფინანსების გამო ვერ ხერხდებოდა საავადმყოფოთა აფთიაქების მოძარაგება, რის გამოც პაციენტებს ხშირად უხდებოდათ სახელმწიფოს მიერ მათთვის გარანტირებული სამკურნალწამლო და სამედიცინო დანიშნულების საშუალებათა შექენა, რაც სახელს უტეხდა სახელმწიფო პროგრამებს მოსახლეობაში.

შემაშფოთებელია ის გარემოება, რომ გაძნელდა ეპიდზედამხედველობა და საკარანტინო სამუშაოები, განსაკუთრებით საშიში და მასთან გათანაბრებული ინფექციების კონტროლი და სხვა გადაძდებ დაავადებათა პროფილაქტიკა, მართვა და კოორდინაცია, რეაქტივების, სადეზინფექციო საშუალებებისა და სხვათა მინიმალური მარაგის შექმნა. გამომწვევთა ბაზის განმტკიცება და გამართული მუშაობის უზრუნველყოფა.

სერიოზული პრობლემები წარმოიშვა ფსიქიკური მოშლილობების ზრდასთან დაკავშირებით. მკვეთრად მატულობს ე.წ. რეაქტიული და განსაკუთრებით ხანდაზმულთა ფსიქოზები, დეპრესიები. 1998 წელს რეგისტრირებული ამ კატეგორიის 87 066 პაციენტიდან ჰოსპიტალიზებული იქნა მხოლოდ 4 977. აღრიცხულია ფსიქიკური მოშლილობის მქონე 3 578 ბავშვი.

სადიაგნოსტიკო აპარატურის შექენაში შექმნილ სირთულეთა გამო კრიტიკულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა შიდსის საწინააღმდეგო სამსახური, შექმნა ნარკოტიკული და ალკოჰოლური თრობის დიაგნოსტიკებისა და ექსპერტიზის ჩაშლის საშიშროება. ეს იმ დროს, როდესაც ქვეყანაში ნარკოტიკები და ტოქსიკური ნივთიერებები სულ ადვილად აღწევნ მომხმარებელამდე. მარტო ბოლო წლებში საექიმო ნარკოტიკულ ექსპერტიზაზე გავლილ პირთა რიცხვი თითქმის 20 000-ს აღწევს.

ასეთ რთულსა და ექსტრემალურ პირობებში გვერდს ვერ აგუვლით ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს (ა. ჯორბენაძე) მიერ რეფორმების გზაზე გაწეულ საკმაოდ შრომატევად და არცთუ პოპულარულ მუშაობას, თუმცა, თუ მომავალში ასევე გაგრძელდა სახელმწიფო და მუნიციპალური პროგრამების საფინანსო უზრუნველყოფა, რეფორმა, შესაძლებელია, საერთოდ დისკრედიტირებული აღმოჩნდეს არა მარტო მოსახლეობის, არამედ თვით სამედიცინო პერსონალის თვალშიც, რომელიც უკვე რამდენიმე წელია თავად მუშაობს გაუსაძლის პირობებში, ხშირად – უხელფასოდ და შიშველი ენთუზიაზმით.

• ბავშვთა უფლებები

აღამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში არსებული პრობლემების ფონზე ჩვენს ქვეყანაში ერთ-ერთი უმწვავესი თემა ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებული საკითხებია. მართალია, საქართველო უკვე მესამე წელია შეუერთდა გაეროს 1989 წლის 20 ნოემბრის კოვენციას „ბავშვთა უფლებების შესახებ“, რამაც გარკვეული იმპულსი მისცა ამ მხრივ შესრულებულ სამუშაოებს, რაშიც განსაკუთრებით დიდია როგორც სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის, ისე საქართველოში ამ პროფილით მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციების როლი, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ პრობლემის სიმწვავე და აქტუალურობა, სამწუხაროდ, არ შენელებულა.

თბილისის ქუჩებში ასე მომრავლებულ უსახლკაროდ დარჩენილ, მათხოვრად ქცეულ, გაუბედურებულ ბავშვთა ბედში უნდა გხედავდეთ მუშაობის შედეგებს, ამით

ვაფასებდეთ მიღწევებსა თუ ნაკლოვანებებს. ამ კატეგორიის მოზარდებზე ყოველდღიური ზრუნვა და ყურადღება სახელმწიფოს ერთ-ერთი უმთავრესი პრიორიტეტი უნდა გახდეს. რა თქმა უნდა, იგულისხმება ხელისუფლების მხრივ არა მარტო მორალური და სახელმწიფოებრივი თანადგომა, არამედ უპირველეს ყოვლისა მიზანმიმართული და კარგად გააზრებული სოციალური პოლიტიკაც.

მარტო შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ უკანასკნელ პერიოდში ბაზრობებზე, სადგურებში, ღამის ბარებში განხორციელებული პრევენციული ღონისძიებების შედეგად პროსტიტუციის, ლოთობის, ნარკოტიკების მოხმარებისა და სხვა დანაშაულობათა ფაქტებზე მხილებულ იქნა 600-ზე მეტი, ძირითადად, უხედამხედველო მოზარდი. მათი ასაკი მერყეობს 13-დან 15 წლამდე. სპეციალურ აღრიცხვაზე აყვანილია 2 500-ზე მეტი ბავშვი.

აღსანიშნავია, რომ გასულ წელთან შედარებით საგრძნობლად იმატა (79 ერთეულით) არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი სისხლის სამართლის დანაშაულობათა რაოდენობამ, მათ შორის 105 სკოლის მოსწავლეა, ხოლო სწავლითა და შრომით დაუსაქმებელი – 224.

დღეისათვის შინაგან საქმეთა სამინისტროში მათხვრობისა და მაწანწალობის გამო რეგისტრირებულია 430 მოზარდი, რაც, ცხადია, ბევრად ნაკლებია რეალურად არსებულზე. ეს ერთ-ერთი ყველაზე მტკივნეული და ფაქიზი თემაა, რადგან ამ ბავშვთა უმეტესი ნაწილი ცხოვრების გამრუდებული პირობების გამო პოტენციურ დამნაშავედ არის ქცეული.

სახალხო დამცველი და მისი აპარატის მუშაკები წლის განმავლობაში არაერთხელ ჩარეულან ციხის კარებთან მისული ბავშვების ბედის გადაწყვეტის საქმეში. ასე მაგალითად, 1998 წლის მარტში ჩუღურეთის პოლიციის მიერ დაკავებული იქნენ 16 წლის გიორგი ფალელიშვილი, 14 წლის არტურ მინასიანი და 17 წლის მანუჩარ ჩიტაშვილი, რომლებიც ეწეოდნენ რა მაწანწალობას ღამის საათებში გატყუეს სასურსათო ჯიხური, საიდანაც გაიტაცეს 14 ლარის ღირებულების ორი ძეხვი და ოთხი პური. მართალია, სახალხო სასამართლომ გაიზიარა სახალხო დამცველის შუამდგომლობა და ზემოაღნიშნული არასრულწლოვანები სასამართლო დარბაზიდან გაათავისუფლა, მაგრამ სულ მალე მათ კვლავ ჩაიდინეს მსგავსი დანაშაული, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ აღნიშნულ პრობლემატიკას ღრმა სოციალური ფესვები გააჩნია.

სახელმწიფო მხარდაჭერისა და მეურვეობის პროგრამების პარალელურად ფასდაუდებელი დახმარების გაწევა შეუძლიათ მეწარმეებს (ეს ჯერ კიდევ აუშოქმედებელი რეზერვია) მაწანწალო ბავშვების შრომითი დასაქმების თვალსაზრისით, რაც მათი გადარჩენისა და საზოგადოების სრულფასოვან წევრებად ჩამოყალიბების უმთავრესი წინაპირობა გახდება. ბიზნესმენებმა უფრო გაბედულად უნდა მიანდონ ამ ახალგაზრდებს ადგილი საწარმოებში, ქარხნებში მათი ინტერესების, პრობლემებისა და შესაძლებლობების მიხედვით. აღნიშნული მოსაზრება შემუშავებული იქნა სახალხო დამცველის აპარატში მიუსაფარ ბავშვთა თემაზე წლის განმავლობაში განხორციელებულ არაერთ და ორ, როგორც თეორიულ, ისე პრაქტიკულ ღონისძიებებში, რომელთა რეალიზაციისა და კონკრეტული შედეგებისათვის საქმიანობას ამჟამად აქტიურად ვაგრძელებთ.

მძიმე ეკონომიკურმა და სოციალურმა პრობლემებმა ჩვენი ცხოვრების უამრავ ასპექტში პოვა ასახვა. ბოლო დროს შემაშფოთებლად იმატა შშობლების მიერ სამუდამოდ მიტოვებული ბავშვების რიცხვმა. ბევრი მათგანი მძიმე სენით არის დაავადებული და უკიდურესად გაჭირვებულ მდგომარეობაში უწევს ცხოვრება.

უკანასკნელ წლებში საქართველოდან უცხოეთის ქვეყნებში გაშვილებულია თითქმის

200-ზე მეტი ბავშვი. მცირერიცხოვანი ერისათვის გენოფონდის ასეთი მაშტაბებით გადინება პოლიტიკური და დემოგრაფიული თვალსაზრისით უაღრესად არასასურველი ტენდენციაა.

• განათლების სისტემა

ისეთი მასშტაბური ღონისძიება, როგორცაა განათლების სისტემის რეფორმა, რასაკვირველია, მწვავე სოციალურ პრობლემებს წარმოშობს. სტრუქტურულ ცვლილებებს თან სდევს სისტემის სუბიექტთა რაოდენობის მკვეთრი ცვლილებები, რაც ერთი მხრივ, აუცილებელია განათლების თანამედროვე სტანდარტების დასამკვიდრებლად, ხოლო, მეორე მხრივ, იწვევს სოციალური ფონის გაუარესებას, უმუშევრობისა და სკოლის კონტროლს გარეშე დარჩენილი მოზარდების პრობლემათა გამწვავებას.

1990-98 წლებში საქართველოში სკოლამდელ დაწესებულებათა საერთო რაოდენობა შემცირდება ორჯერ (2479-დან 1224-მდე), მათში ბავშვთა რიცხვი – 2,7-ჯერ (199982-დან 74879-მდე), ხოლო პედაგოგთა რიცხვი – 4,2-ჯერ (22538-დან 5397-მდე). მიუხედავად ასეთი მკვეთრი შემცირებისა, ერთ პედაგოგზე ამჟამად მოდის 14 (იყო 8,5) აღსაზრდელი, მაშინ როცა მოწინავე ქვეყნებში ანალოგიური მაჩვენებელი 19-დან 24-მდე მერყეობს.

იმავვე პერიოდში ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების საერთო რაოდენობა შემცირდა 463 ერთეულით (3686-დან 3223-მდე), მათში მოსწავლეთა რიცხვი – 156,4 ათასით (878,2 ათასიდან – 721,8 ათასამდე), ამასთან განსაკუთრებით შესამჩნევია 10-12 კლასების მოსწავლეთა რიცხვის შემცირება – თითქმის ორჯერ (60,7 ათასით). პედაგოგთა რაოდენობა შემცირდება 1,4-ჯერ (100932-დან 71405-მდე), რამაც გამოიწვია ერთ მოსწავლელზე მოსწავლეთა რიცხვის 8,7-დან 10,1-მდე გაზრდა, თუმცა ეს მაჩვენებელიც არსებითად ჩამოუვარდება სხვა ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებელს.

ბუნებრივია, რომ ასეთ პირობებში სახალხო დამცველის აპარატში ამ კუთხით შემოსული განცხადებების უმრავლესობა ეხება შრომით დავას, როცა გათავისუფლებული პედაგოგები სამუშაოდ დათხოვნას უკანონოდ მიიჩნევენ და შელახული უფლებების დაცვას ითხოვენ. ყოველ ასეთ შემთხვევას ჩვენ განვიხილავთ კონკრეტულად, შრომის კანონმდებლობის შესაბამისად, თუმცა, ცხადია, რომ საქმე გვაქვს ქვეყნის მასშტაბით ერთიან პრობლემასთან, რომელიც სახელმწიფოებრივ გადაწყვეტას მოითხოვს, ხოლო ამ პრობლემაზე თვალის დახუჭვა, მისით დაინტერესებულ მოქალაქეთა რაოდენობის გათვალისწინებით, სერიოზული სოციალური დაძაბულობის მიზეზად შეიძლება იქცეს.

როგორც ცნობილია, უკანასკნელ ხანს მოეწყო, პედაგოგთა ატესტაცია, ტესტირება, რომელიც შეფასების ობიექტური კრიტერიუმების დადგენასა და შრომის ანაზღაურების მოწესრიგებას ისახავდა მიზნად. ამ პროცესმა დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია. პედაგოგთა ნაწილმა მას ბოიკოტი გამოუცხადა. შესაბამისი განცხადებები შემოვიდა ჩვენს აპარატშიც. კერძოდ, პედაგოგთა ღირსების დაცვის ასოციაციის საკოორდინაციო საბჭოს აღმასრულებელი მდივანი ბატონი გიორგი ამაშუკელი სახალხო დამცველისადმი გამოგზავნილ განცხადებებში მიიჩნევდა, რომ ატესტაციის პირველი პარამეტრის ტესტირების გაუგებრობის გამო, პედაგოგის სამსახურიდან გათავისუფლება უკანონოა. შეისწავლა რა აღნიშნული საკითხი სახალხო დამცველის აპარატმა, მხარი დაუჭირა აღნიშნული ასოციაციის სამართლიან მოთხოვნებს, ხოლო უფრო მოგვიანებით, როგორც ცნობილია ქვეყნის პრეზიდენტის ჩარევის შედეგად, ტესტირებას ნებაყოფლობითა ხასიათი მიეცა, რის შედეგადაც ვნებები საგრძნობლად ჩაცხრა. ამაზე ისიც მოგვანიშნებს.

რომ ამა წლის იანვარში გამართულ ტურში 14821 კანდიდატიდან მონაწილეობა მიიღო 10433-მა პედაგოგმა, ანუ 70%-ზე მეტმა. მიუხედავად ამისა, ნათელია, რომ ატესტაციის ფორმა და მისი კონტროლი შემდგომ დახვეწას მოითხოვს. ატესტაციის შედეგად ხელფასების ზრდა განისაზღვრა პედაგოგების 4 კატეგორიისათვის: III კატეგორიის პედაგოგს მიეცემა 35, 2 ლარი 32-ის ნაცვლად, II კატეგორიისას - 41,6 ლარი 33 ლარის ნაცვლად, I კატეგორიისას - 47 ლარი 34 ლარის ნაცვლად, ხოლო უმაღლესი კატეგორიის პედაგოგს - 64 ლარი 35 ლარის ნაცვლად. დაგვეთანხმებით, რომ, ზრდის მიუხედავად, პედაგოგთა შრომის ინტენსივობის, საარსებო მინიმუმისა და ინფლაციის დონის გათვალისწინებით ანაზღაურება მცირეა და, საუბედუროდ, ამ მცირე ანაზღაურების გრაფიკიც დიდი ხნის განმავლობაში დანაშაულებრივად ირღვევა.

მთელ საქართველოში, განსაკუთრებით კი რეგიონებში, განათლების სისტემაში ხელფასების დავალიანების თვალსაზრისით უმძიმესი ვითარებაა შექმნილი. 1998 წლის ბოლოსათვის დავალიანებამ შეადგინა: კახეთის მხარეში - 3 092 300 ლარი, იმერეთის მხარეში - 3 899 600 ლარი, სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის მხარეში - 2 793 600 ლარი, შიდა ქართლის მხარეში - 941 200 ლარი, ქვემო ქართლის მხარეში - 1 096 800 ლარი, გურიის მხარეში - 1 096 400 ლარი, სამცხე-ჯავახეთის მხარეში - 1 835 900 ლარი, მცხეთა-მთიანეთის მხარეში - 692 700 ლარი, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში - 564 000 ლარი. არის რაიონები, სადაც ამ დროისათვის გაცემული არ იყო მარტის და აპრილის ხელფასები. ასეთ ვითარებაში არ უნდა გვიკვირდეს, თუ ზოგიერთ შემთხვევაში პედაგოგები მიმართავენ პროტესტის უკიდურეს ფორმებს, გაფიცვისა და შიმშილობის ჩათვლით.

აღამიანის უფლებების, კერძოდ, შრომის უფლების ამგვარი ტოტალური დარღვევის პირობებში სახალხო დამცველი და მისი აპარატი საკმაოდ მძიმე ვითარებაში აღმოჩნდნენ. გაირკვა, რომ დავალიანების მიზეზია როგორც ცენტრალური ბიუჯეტიდან ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტებისათვის გადასაცემა ტრანსფერების შეფერხება, ისე, ადგილობრივი ბიუჯეტის პრობლემები. იყო შემთხვევებიც, როცა შემოსავლის ნაწილში ადგილობრივი ბიუჯეტი უსრულელებული იყო, პედაგოგთა ხელფასების დავალიანება კი არ იფარებოდა სხვადასხვა, ხშირად დაუსაბუთებელი და გაურკვეველი საბაბით. რაც შემთხვევებში ჩვენი ჩარევით შესაძლებელი გახდა პედაგოგთა ნაწილობრივი დაკაყოფილება და ადგილობრივი ბიუჯეტიდან მცირე სახსრების გამოძებნა (ლაგოდების, ყვარლის, სიღნაღის რაიონებში). ამგვარი მედიატორული ფუნქციის განხორციელებისას ჩვენ პედაგოგებსაც მოვუწოდებდით, არ ჩაეშალათ სასწავლო პროცესი, რათა არ დარღვეულიყო მოსწავლეებისა და მშობლების აღამიანური უფლებებიც. უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად უკიდურესი გაჭირვებისა, მასწავლებლები ამგვარ თხოვნას მეტწილად გააგებით სვდებოდნენ.

გასული წლის იანვარში კოლექტიური განცხადებით მოგვმართა ლაგოდების რაიონის სოფელ კართუბნის და ვარდისუბნის საშუალო სკოლის პედაგოგთა კოლექტივმა, რომელთაც ხუთი თვის განმავლობაში არ ჰქონდათ მიღებული ხელფასი. სახალხო დამცველის აპარატის რწმუნებული ადგილზე შეხვდა პედაგოგთა კოლექტივს რაიონის გამგებთან ერთად, გაერკვა ვითარებაში, რის შედეგადაც აღნიშნული პრობლემა იმ ეტაპისათვის მოგვარებული იქნა. თუმცა ასეთი ერთეული ფაქტების გადაწყვეტა არსებითად არ ცვლის მდგომარეობას და მისი გადაწყვეტა მხოლოდ სახელმწიფოებრივ დონეზე შეიძლება. ჩვენ, ჩვენი მხრივ, ვცდილობთ მივალწიოთ ფართო წარმომადგენლობითი კომისიის შექმნას, რომელშიც შევლენ პარლამენტის, სამინისტროების, პროფესიული კავშირების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წარმომადგენლები და რომელიც შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობიდან გამოსავლის ძებნას დაიწყებს.

განათლების სფეროში ფინანსური ხასიათის სიძნელეებს ზოგ შემთხვევაში სუბიექტური ფაქტორებიც განაპირობებს, მაგრამ ძირითადი და განმსაზღვრელი ფაქტორია აქ ქვეყნის მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა. ამ ფონზე არადაძაჯერებლად უღერს განცხადებები სავალდებულო უფასო საშუალო განათლების დაუყოვნებელი დაკანონების აუცილებლობის თაობაზე. გარდა უსახსრობისა, აქ უსათუოდ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ცენტრალიზებულ – განმთავრებელი მდგომარეობა ეწინააღმდეგება თავად რეფორმის არსს, აფერხებს ახალი საკუთრებითი ურთიერთობების დამკვიდრებას, სამეურვეო საბჭოების როლის ზრდას, ზღუდავს საგანმანათლებლო დაწესებულებათა მრავალფეროვნებასა და მრავალვარიანტულობას, განათლების სისტემაში დამატებითი სახსრების მოზიდვას, თუნდაც ქველმოქმედების ხარჯზე. სახალხო დამცველის აპარატში შემოსულ მასალებზე დაყრდნობით შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ ამ ტიპის, ჩვენი აზრით, სასიკეთო ტენდენციები განათლების სისტემაში ძნელად, დიდი წინააღმდეგობის გადალახვის ფასად, მაგრამ მაინც იკვლევს ვზას. რა თქმა უნდა, საზოგადოება სერიოზულად უნდა აკონტროლებდეს ისეთ მნიშვნელოვან პროცესს, როგორც მოქალაქის, ამ საზოგადოების მომავალი წევრის, აღზრდაა, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ სახელმწიფო კონტროლი საზოგადოებრივი კონტროლის მხოლოდ ერთი, თუმცა მნიშვნელოვანი ფორმაა და განათლების სისტემაში კონტროლის სწვა ფორმათა გამოყენება არანაკლებ ეფექტური შეიძლება აღმოჩნდეს. დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ სისტემაში საბაზრო პრინციპების სრული უგულებელყოფა მათთვის ხელოვნურად ვზის გადაკეტვაა. კონკრეტული გარემოს ჩამოყალიბების შეფერხება დიდი შეცდომა იქნებოდა, რომელიც არსებული პრობლემის გადაჭრას კიდევ უფრო გააძნელებდა. კერძოდ, ადამიანის უფლებათა დაცვის კუთხითაც.

ორიოდე სიტყვით საშუალო სპეციალური და უმაღლესი განათლების სფეროში შექმნილი ვითარების შესახებ: მოსწავლეთა რიცხვი შემცირდა პროფესიულ, სახელობო სასწავლებლებში 2,4-ჯერ (42,2 ათასიდან 17,8 ათასამდე), სახელმწიფო საშუალო სპეციალურ სასწავლებლებში - 1,4-ჯერ (42,9 ათასიდან 30 ათასამდე), სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში - 1,2-ჯერ (103,9 ათასიდან 87,3 ათასამდე), ამასთან ამ უკანასკნელთა ფასიან ვგუფებში სწავლობს 22, 8 ათასი სტუდენტი, ანუ 26 პროცენტზე მეტი. ეს მონაცემები, რომლებიც მოიცავს ოფიციალურ სტატისტიკას 1990-1991 სასწავლო წლიდან 1997-1998 სასწავლო წლის ჩათვლით, მიგვანიშნებს, რომ უმაღლეს და საშუალო სპეციალურ სახელმწიფო სკოლებში პროცესები ვითარდება იმავე მიმართულებით, როგორც ზოგადსაგანმანათლებლო სექტორში. რაც შეეხება არასახელმწიფო საერთო უმაღლეს სასწავლებლებს, აქ სტუდენტთა რიცხვი 1991-92 სასწავლო წლის 10,6 ათასიდან 1996-97 წლის 43 ათასამდე, ანუ ოთხჯერ გაიზარდა, თუმცა 1997-98 სასწავლო წელს ეს მაჩვენებელი შემცირდა 40,2 ათასამდე.

უმაღლესი განათლების არასახელმწიფო სექტორის ზრდა ხშირად აშკარა ბოროტებად ცხადდება და მას ხელოვნურად ექმნება ბარიერები, თუნდაც საკუთრებითი ურთიერთობების რეგულირების მხრივ, ამდენად ორგვეა ამ სფეროში ჩაბმული ადამიანების უფლებებიც, რაც ჩვენი აპარატის განხილვის საგნადაც ქცეულა. ვფიქრობთ, ასეთი მდგომარეობა გაუმართლებელია, რადგან, სხვას რომ თავი დავანებოთ, არის რეგიონები, სადაც არასახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების ფუნქციონირებას გარკვეული პოლიტიკური დატვირთვაც აქვს. ლიცენზირების გამართული და ობიექტური მექანიზმის არსებობის კვალობაზე, საბაზრო პრინციპი ამ პრობლემასაც უეჭველად მოაწესრიგებს. ამჟამად ქვეყნის განვითარების ამ ეტაპზე ისიც არ უნდა იყოს უმნიშვნელო, რომ სახელმწიფო სექტორში ჩაბმამ მაღალი კვალიფიკაციის პედაგოგიურ და სამეცნიერო კადრებს საარსებო მინიმუმისათვის ბრძოლა ოდნავ მაინც გაუადვილა.

პედაგოგთა უფლებების დაცვის პარალელურად დაცული უნდა იქნეს მოსწავლეთა უფლებებიც. მათი უპირველესი უფლება განათლების უფლებაა, მაგრამ მათზე სრულად ვრცელდება სხვა სამოქალაქო უფლებებიც. ჩვენთან არაერთგზის შესვენებისას მოსწავლეები ხაზს უსვამენ სკოლაში არაკორექტული შემოწმებებისა და უკანონო ჩხრეკის ფაქტების განშირებას, ადმინისტრაციული ორგანოების მხრიდან ასეთ დროს გამოვლენილ შეურაცხყოფელ დამოკიდებულებას. უდავოა, ამგვარი პრაქტიკა დროულად უნდა აღმოიფხვრას.

და ბოლოს, განათლების პრობლემებზე მსჯელობისას უნდა აღინიშნოს, რომ „განათლების შესახებ“ საქართველოს პარლამენტის მიღებულმა კანონმა სოლიდური საფუძველი შეუქმნა სისტემის გარდაქმნა-განახლებას, თუმცა იგივე კანონი ითვალისწინებს გარკვეული დამატებითი ნორმატიული ბაზის შექმნასაც, ურომლისოდაც კანონის სრულად ამოქმედება შეუძლებელია. სამწუხაროდ, ასეთი ბაზის ჩამოყალიბება-განმტკიცების პროცესი სამინისტროში რიგ შემთხვევებში გაიწვია, რამაც თავის მხრივ შეაფერხა სისტემის სტრუქტურული რეფორმა და ხშირად გაუგებრობათა წყაროდაც იქცა, მათ შორის უფლებათა დაცვის კუთხით. ასეთი მდგომარეობა შეძლებისდაგვარად სწრაფად უნდა გამოსწორდეს.

- სამხედრო მოსამსახურეთა უფლებები, ეროვნული უმცირესობა, პოლიტიკური კონფლიქტები.

რეგიონის გეოპოლიტიკურ რეალობათა, საერთაშორისო დაძაბულობის კერათა სიახლოვისა და ჩვენს ტერიტორიაზე მწვავე კონფლიქტური სიტუაციების არსებობის გათვალისწინებით მობილური და ბრძოლისუნარიანი არმიის ჩამოყალიბების საკითხს სახელმწიფოსათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება. ქვეყნის ეკონომიკის დღევანდელი დონე ამ პროცესის სასურველი ტემპითა და მიმართულებით განვითარებას ნამდვილად ვერ უზრუნველყოფს, რასაც, ბუნებრივია, მოჰყვება მრავალი უარყოფითი მოვლენა, მათ შორის ამ სფეროში ადამიანის უფლებათა დარღვევის განშირებული ფაქტებიც. ასეთი დარღვევები თავს იჩენს უკვე მოქალაქის სამხედრო სამსახურში გაწვევის ეტაპზე, როცა, ერთი მხრივ, ვხვდებით სამხედრო კომისარიატების თვითნებობასა და გაწვევის შესახებ კანონის მოთხოვნათა უგულებელყოფას, ხოლო, მეორე მხრივ, ალტერნატიული სამსახურის საკანონმდებლო ბაზის მოუწესრიგებლობის გამო ვერ ხერხდება სამოქალაქო, არასადამსჯელო სამსახურით იმ პირთა სრული უზრუნველყოფა, რომელნიც რელიგიური, ეთნიკური, მორალური, ჰუმანიტარული, ფილოსოფიური, პოლიტიკური და სხვა მრწამსის გამო უარს ამბობენ სამხედრო სამსახურზე. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ სახალხო დამცველის აპარატში შესწავლილი გიორგი თომბულოვის საქმე, რომელსაც ქუთაისის ქალაქის სასამართლომ დეზერტირობისათვის სამი წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა. გაირკვა, რომ გ. თომბულოვი ამბულატორიულ გამოკვლევას გადიოდა ცენტრალურ კლინიკურ საავადმყოფოში, სადაც დაუდგინდა დიაგნოზი, რომლის საფუძველზეც, თავდაცვის მინისტრის 360-ე ბრძანების თანახმად, იგი არ ექვემდებარებოდა გაწვევას მშვიდობიან პერიოდში. მიუხედავად ამისა, ცნეს რა სამხედრო სამსახურისათვის ვარგისად, იგი სავალდებულო სამხედრო სამსახურშიც გაიწვიეს, რის შედეგადაც მას მნიშვნელოვნად გაუუარესდა ჯანმრთელობა. სახალხო დამცველის აპარატს ძალზე დიდი ძალისხმევა დასჭირდა, რათა შესაბამისი სასამართლო ინსტანციების მეშვეობით დაედგინა ჭეშმარიტება და ადამიანური რწმენა დაებრუნებინა სასოწარკვეთილებამდე მისულ წვევაბდელის დედისათვის, რომელიც თვეების განმავლობაში უშედეგოდ დადიოდა ინსტანციიდან ინსტანციამდე.

უადრესად მნიშვნელოვანია სამხედრო მოსამსახურეთა სოციალური დაუცველობის პრობლემა: არასაკმარისი და არაკალორიული საკვები, უხარისხო უნიფორმა, სამედიცინო მომსახურების დაბალი დონე, რის გამოც ხშირია ჯარისკაცთა დაინვალიდების შემთხვევები. სისტემატური ხასიათი აქვს ხელფასების დაგვიანებას, დაფიქსირებულია უხელფასობის გამო ოფიცრის თვითმკვლელობის ფაქტი (მაიორი გ. ამირშანოვი). კიდევ ერთი მტკივნეული პრობლემაა საბჭოთა არმიიდან მემკვიდრეობით მიღებული „დედოფშინა“, რაც, უკეთეს შემთხვევაში, შეიძლება ცემით, დამთავრდეს, უარეს შემთხვევაში კი - მკვლელობით ან თვითმკვლელობით. იგივე მოვლენა ხშირად ჯარისკაცთა დესერტრობის მიზეზადაც იქცევა. დესერტირები არ ფარავენ, რომ სამხედრო ნაწილში მიბრუნებას ცინეში ჯდომა ურჩევნიათ. თავდაცვის სამინისტროს არ შეიძლება არ აღელვებდეს ეს ფაქტი, რომ მშვიდობიან პერიოდში 100-ზე მეტი სამხედრო მოსამსახურეა დაღუპული და თითქმის ყველა ამ შემთხვევას თვითმკვლელობისა და უბედური შემთხვევის კვალიფიკაცია მიეცა. ასეთ ფონზე ბუნებრივად იბადება სამხედრო პროკურატურის მხრიდან საზედამხედველო კონტროლის გაძლიერების მოთხოვნა.

აუცილებელია აგრეთვე საზოგადოებრივი კონტროლის არასამთავრობო მექანიზმების სრულად ამოქმედება. სახალხო დამცველის აპარატმა საქმიანი ურთიერთობა დაამყარა „საქართველოს ჯარისკაცთა უფლებების დაცვის საზოგადოებასთან“. ამ არასამთავრობო ორგანიზაციასთან ერთად გაიმართა სემინარი „ჯარისკაცთა უფლებების დაცვის რეალური მექანიზმის შემუშავების“ თემაზე. სემინარის მუშაობისას კიდევ ერთხელ დადასტურდა, რომ შეიარაღებულ ძალებში მრავალი დარღვევის მიზეზია ჯარისკაცთა და ოფიცერთა დაბალი სამართლებრივი განათლება, მათ მიერ საკუთარ უფლებათა გაუცნობიერებლობა. სემინარის მიერ შემუშავებული რეკომენდაციები მიმართულია ამ მდგომარეობის გამოსწორების გზების ძიებისაკენ.

საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი მკაცრად კრძალავს ეთნიკური, რელიგიური ან ენობრივი უმცირესობებისათვის საკუთარი კულტურის მიღწევების, რელიგიური აღმსარებლობის და მშობლიური ენის თავისუფალი ხმარების უფლებათა შეზღუდვას. საქართველოს კონსტიტუცია ჩვენს ქვეყანაში ამ უფლებათა დაცვის უმთავრესი გარანტია. საქართველოს მოსახლეობის პოლიეთნიკურობის, საშინაო თუ საგარეო-პოლიტიკური კონიუნქტურისა და ქვეყანაში არსებული ეთნოკონფლიქტური კერების არსებობის ფონზე ძნელია გადაჭარბებით შეაფასო ეროვნულ უმცირესობებთან დაკავშირებული პრობლემატიკის მნიშვნელობა.

1989 წლის აღწერის მონაცემებით, საქართველოში მცხოვრები არაქართველი მოსახლეობის ძირითად ეთნიკურ ჯგუფებს შეადგენდნენ სომხები (8,1%), რუსები (6,3%), აზერბაიჯანელები (5,7%), ოსები (3%), ბერძნები (1,8%), აფხაზები (1,8%), უკრაინელები (1%), ქურთები (0,6%), ებრაელები (0,5%) და სხვანი. უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში განვითარებული მიგრაციული პროცესების გამო დღეს ეს სურათი არსებითად შეცვლილია. 1990-97 წლებში საქართველოდან გასულია დაახლოებით 700 ათასი და მოსულია დაახლოებით 80 ათასი კაცი, ხოლო უარყოფითი მიგრაციული საღდო დაახლოებით 620 ათასია. მათ შორის აფხაზეთიდან საზღვარგარეთ წასულია სულ ცოტა 120 ათასი, ცხინვალის რეგიონიდან კი - 10 ათასი კაცი. მხოლოდ 1992 წელს საქართველო დატოვა 19,5 ათასმა სლაგმა (რუსი, უკრაინელი, ბელორისი), 2,6 ათასმა სომხმა, 4,4 ათასმა აზერბაიჯანელმა, 2 ათასმა ოსმა და ა. შ.

ამასთან დაკავშირებით განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატში არ შემოსულა არც ერთი განცხადება, რომელიც ეთნიკური ნიშნით ადამიანის უფლებების დარღვევას ეხება. რა თქმა უნდა, არის განცხადებები არაქართველი მოსახლეობისაგან, მაგრამ ამ განცხადებებში აღძრულია

ყოველდღიური, საყოფაცხოვრებო პრობლემები, რომელნიც არანაკლებ აწუხებს ქართველ მოსახლეობასაც. მიუხედავად ამისა, უნდა ითქვას, რომ არაქართველი მოსახლეობის ადამიანურ უფლებათა დარღვევის ყოველი ფაქტი, მისი განსაკუთრებული პოლიტიკური მნიშვნელობას გამო, დიდი ყურადღებით უნდა იქნეს განხილული და განხილვება კიდევ.

კონფლიქტებს აფხაზეთსა და ცნინვალის რეგიონში ჩვენ მივიჩნევთ პოლიტიკურ და არა ეთნოკონფლიქტებად. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ საკუთარი კულტურის მიღწევათა მოხმარების, კულტურული ინსტიტუტებისა და ორგანიზაციების, თეატრებისა და ბიბლიოთეკების დაარსების, რელიგიური აღმსარებლობის კულტივირების, მშობლიური ენით სარგებლობის (მათ შორის, კერძო რადიოსა და ტელევიზიაში), აზრის გამოხატვის თავისუფლების საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლით უზრუნველყოფილი ადამიანის უფლებები ამ რეგიონში ადრე არ ირღვეოდა და კონფლიქტების გამომწვევ მიზეზად ეს გარემოება ვერ იქცეოდა, რაც შეეხება თავად კონფლიქტების მიმდინარეობისას ადამიანის უფლებათა დარღვევის მრავალრიცხოვან ფაქტებს, ეს ცალკე მსჯელობის საგანია.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა ე.წ. მაჰმადიანი მესხების საკითხია. ეს საკითხი უმოკლეს დროში სამართლიანად უნდა გადაწყდეს, რადგან იგი უკვე იქცა საქართველოს სახელმწიფოს საერთაშორისო პრესტიჟის საკითხად, რასაც ევროპის საბჭოში შემუშავებული რეკომენდაციებიც ადასტურებს. სახალხო დამცველი გამოხატავს განსაკუთრებულ შეშფოთებას, რომ არ სრულდება საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება „მესხეთელი თურქების“ ეტაპობრივი ჩამოსახლების თაობაზე და თვლის, რომ ამ საკითხის მიწუმება და მისთვის დაბრკოლებათა შექმნა ყოვლად დაუშვებელია.

საქართველოს ორ რეგიონში - აფხაზეთსა და ე. წ. სამხრეთ ოსეთში სახელმწიფოს იურისდიქცია არ ვრცელდება. ცნობილია, რომ შეიარაღებული კონფლიქტების შემდეგაც ამ ტერიტორიაზე ხდება ადამიანის უფლებათა დარღვევის მრავალრიცხოვანი ფაქტები. ეს დასტურდება „საერთაშორისო ამნისტიის“ მონაცემებითაც, რომელიც „რეგიონების ხელისუფლებას მიმართავს როგორც დე-ფაქტო მაკონტროლებელ და პასუხისმგებელ ხელისუფლებას, რაც არ ნიშნავს მისი სტატუსის დე-იურე აღიარებას“. აღნიშნულ დოკუმენტში ვკითხულობთ: „აფხაზეთის ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს მთელი მოსახლეობის უშიშროება, უსაფრთხოება, განურჩევლად ეთნიკური წარმოშობისა, რასაც სხვადასხვა ზომების მიღება სჭირდება და ერთ-ერთი ასეთი ზომაა იმ შემთხვევების დაუყოვნებელი, მიუკერძოებელი და ზედმიწევნითი გამოძიება, რომლებშიც აფხაზეთის შეიარაღებულ ძალებს ბრალად ედებათ მცხოვრებთა თვითნებური და წინასწარგანზრახული მკვლელობები და მოპყრობის ყოველგვარი სასტიკი ფორმა. ყველა დამნაშავე უნდა გადაეცეს სისხლის სამართლის და დაზარალებულ პირებს გამოეყოთ შესაბამისი კომპენსაცია.“ იმავე ორგანიზაციის მონაცემებით, გასული წლის მაისში მხოლოდ ვალის ცნობილი მოვლენების დროს დაიღუპა 200-მდე კაცი და დაიწვა (განადგურდა) 1400-მდე საცხოვრებელი სახლი. საქართველოს სახალხო დამცველის უბირველეს მოვალეობას ამ თვალსაზრისით წარმოადგენს სონუმის ხელისუფლებასთან კონტაქტის დამყარება, რათა გაირკვეს ყველა ის ფაქტი, რომლებიც დაკავშირებულია ამ ტერიტორიაზე ადამიანის უფლებათა დარღვევასთან. ამ კონტაქტების დამყარებაში მჭიდრო თანამშრომლობაა ეუთოს მისიასთან, რომლის შუამავლობით შესაძლებელი გახდება ასეთი სამუშაოს შესრულება. ამასთანავე სახალხო დამცველი ერთმნიშვნელოვნად უჭერს მხარს აფხაზეთის პრობლემის მშვიდობიანი გზით გადაწყვეტას. საკითხის გადაწყვეტამდე იძულებით გადაადგილებულ პირთა მდგომარეობა და მათი უფლებები ხელისუფლების მხრიდან სერიოზულ გაუქმობებს განიცდის.

მოითხოვს, რაც ჩვენი მუშაობის საანგარიშო პერიოდში ერთ-ერთი უმთავრესი თემა იყო.

ქვეყანაში იძულებით გადაადგილებული პირი ნიშნავს პირს, რომელიც ეროვნების, რასის, სარწმუნოების, მოქალაქეობის, გარკვეული სოციალური ჯგუფის წევრობის ან პოლიტიკური მრწამსის ნიშნით დევნის მსხვერპლად ქცევის დასაბუთებული საფრთხის გამო იძულებულია დატოვოს საცხოვრებელი ადგილი, მაგრამ რჩება ქვეყნის ტერიტორიაზე. ამდენად, ეს კატეგორია სამართლებრივი სტატუსით განსხვავდება ლტოლვილისაგან, რომელიც იძულებულია დატოვოს საკუთარი სახელმწიფო და შესაბამისად საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი და საერთაშორისო ორგანიზაციების ზრუნვის საგანი გახლავთ. ვინაიდან აფხაზეთიდან დევნილნი დარჩნენ საქართველოს ტერიტორიაზე, მათი სამართლებრივი სტატუსი განისაზღვრება ქვეყნის შიდა კანონმდებლობით - პრეზიდენტის ბრძანებულებებითა, ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს მრავალი ბრძანებითა და განკარგულებით, ადგილობრივი მმართველობისა და თვითმმართველობის ორგანოების გადაწყვეტილებებით და ა.შ. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ იმ ნორმატიულ აქტთა შორის, რომლებიც დევნილთა შესახებ იქნა მიღებული, უმნიშვნელოვანესია 1996 წლის 28 ივნისს პარლამენტის მიერ დამტკიცებული „საქართველოს კანონი იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ“.

მიუხედავად ამისა, საჭიროა, არსებული საკანონმდებლო ბაზის შემდგომი დახვეწა. ფფიქრობთ, შესაძლებელია დაყრდნობა 1951 წლის კონვენციაზე „ლტოლვილთა შესახებ“, რომელიც მსოფლიოში ლტოლვილთა მიმართ ერთგვარი სამართლებრივი რეჟიმის სახით გამოიყენება. ეს მით უფრო შესაძლებელია, რომ მსგავსება ლტოლვილისა და იძულებით გადაადგილებულ პირს შორის დიდია და ჩვენს შემთხვევაში პრობლემები თითქმის ანალოგიურია.

კარგად გვესმის, რომ დღეს, როდესაც საქართველოში მთელი მოსახლეობის მდგომარეობა მეტად მძიმეა, ძნელია ვილაპარაკოთ ძალიან ძალად მოთხოვნილებებზე, მაგრამ ეჭვსგარეშეა, რომ დევნილთა კატეგორია სახელმწიფოსაგან მეტ ზრუნველობას და ყურადღებას მოითხოვს. აქ მნიშვნელოვანია სოციალურ-ეკონომიკური ხასიათის უფლებებსა და შეღავათებზე ყურადღების გამახვილება, რადგან ამ ადამიანთა პოლიტიკური უფლებები ქვეყნის კანონმდებლობით და, უბირველესად, კონსტიტუციით ისედაც გათანაბრებულია ქვეყნის სხვა მოქალაქეთა უფლებებთან.

„დევნილთა შესახებ“ კანონის 6-ე მუხლის 2-ე პუნქტის თანახმად, იძულებით გადაადგილებული პირი კარგავს დევნილის სტატუსს, თუ იგი შეიძენს საცხოვრებელ ფართობს საქართველოს სხვა რეგიონში. ფფიქრობთ, ეს ნორმა არაკორექტული და პრაქტიკულადაც განუხორციელებელია. დევნილს სტატუსი ეხსნება მსჯავრდებულად ქცევის შემთხვევაშიც. ნუ დავივიწყებთ, რომ უმრავლეს შემთხვევაში თითოეული დევნილი პატიმრის უკან დგას უპარჩენალოდ დარჩენილი ოჯახი, რომელსაც გარკვეული შეღავათები და დახმარება უწყდება. საკამათოა ის ფაქტიც, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში დევნილებს მონაწილეობა არ მიუღიათ, მაშინ როცა თითოეულ დევნილს გავლილი აქვს რეგისტრაცია ქვეყნის ამა თუ იმ რეგიონში და სანამ მშობლიურ ადგილებს დაუბრუნდებოდნენ, მათ ინტერესებს შეესაბამება საკრებულოებში მათ მიერ დელეგირებული პიროვნებების არჩევა. გასული წლის დეკემბერში სახალხო დამცველის რეზიდენციაში გამართულ კონფერენციაზე, რომელიც დევნილთა სამართლებრივი სტატუსის პრობლემებს მიეძღვნა, უმრავლესობამ მხარი დაუჭირა ამ მხრივ საქართველოს კანონმდებლობაში ცვლილებათა შეტანას, რის შესახებაც ინფორმირებული არიან აფხაზეთის ლეგიტიმური ხელისუფლების სათანადო სტრუქტურები.

უაღრესად მნიშვნელოვანია დევნილთა განსახლების საკითხი და მასთან დაკავშირებული რთული პრობლემატიკა. არსებობს პრეზიდენტის 1996 წლის 25 სექტემბრის №643 ბრძანებულება, რომლის თანახმად დროებით უმოქმედო შენობებში უნდა განხორციელდეს დევნილთა ჩასახლება, რაც სამწუხაროდ, არ სრულდება.

ლტოლვილთა და განსახლების მინისტრის მიმართვის პასუხად ყველა რაიონის გამგებელმა დაადასტურა, რომ მათ ასეთი შენობები არ გააჩნიათ. თუმცა, როცა დევნილები თვითნებურად შეიჭრებიან, აღმოჩნდება ხოლმე, რომ ასეთი შენობები არსებობს და საკმაო რაოდენობითაც. საჭიროა, რომ ეს პრობლემა სანელმწიფო პროგრამით გადაწყდეს, რომლის მიხედვითაც აღმასრულებელი ხელისუფლების სწავლასა და სტრუქტურას გარკვეული მოვალეობანი და პასუხისმგებლობა დაეკისრებათ. მოვიყვანო რამდენიმე მაგალითი:

სახალხო დამცველის აპარატს განცხადებით მომართა დევნილთა 150 - კაციანმა ჯგუფმა. გაირკვა, რომ ისინი თვითნებურად იყვნენ შესულები საყვირის ქ. №2-ში მდებარე ყოფილი ინსტიტუტის უმოქმედო შენობაში. ინსტიტუტის ხელმძღვანელობამ სარჩელი შეიტანა ნაძალადევის რაიონის სასამართლოში, სადაც დევნილთა ინტერესებს დამცველად გამოვიდა სახალხო დამცველის აპარატის მრჩეველი. სასამართლომ უსაფუძვლოდ ცნო სარჩელი, რაც ინსტიტუტმა საკასაციო წესით გაასაჩივრა საქალაქო სასამართლოში, რომელმაც ასევე შეაჩერა დევნილთა გამოსახლება.

ერთ-ერთი განცხადება შემოვიდა დევნილთა კოლექტივისაგან, რომლებიც ჯავახეთის ქ. №68-ში შპს „სინთეზის“ შენობაში არიან შეჭრილები. ადმინისტრაციამ აღძრა სარჩელი სამგორის რაიონის სასამართლოში, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება დევნილთა გამოსახლების შესახებ. ამჟამად სასამართლოს აღმასრულებელი ითხოვს გადაწყვეტილების სისრულეში მოყვანას. დევნილთა უძძიმესი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ჩვენ ვიშუამდგომლეთ ადმინისტრაციასთან, გაიმართა შეხვედრა რაიონის გამგებელთან, რომელმაც საწარმოს ხელმძღვანელობას ზამთრის განმავლობაში დევნილთა შენობაში დატოვება სთხოვა, მაგრამ საწარმოს დირექტორი ჯიუტად მოითხოვს გასახლებას და მდგომარეობა კვლავ მეტად დაძაბული რჩება.

ამგვარი ფაქტების მოხმობა მრავლად შეიძლება.

სახალხო დამცველის აპარატის მუშაკები სისტემატიურად ადგილზე ეცნობოდნენ დევნილთა მდგომარეობას. ასეთი შეხვედრები მოხდა ზუგდიდში, სენაკში, ბორჯომში და ა.შ.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, დევნილთა დღევანდელი მდგომარეობა, მათი სოციალური თუ ელემენტარული ყოფითი პირობები ნათლად მოუთითებენ იმ გარემოებაზე, რომ გასულ წელს მდგომარეობა ამ მხრივ არ გაუმჯობესებულა, რაშიც ასევე სუსტი იყო ხელისუფლებაზე სახალხო დამცველისა და მისი აპარატის ზემოქმედების ფორმებიც.

ნაწილი IV – დასკვნითი დებულებები

- ურთიერთობა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, არასამთავრობო სექტორებთან.

საქართველოში ადამიანის უფლებათა დაცვის მდგომარეობის ანალიზი გასული 1998 წლის მიხედვით, აშკარად ცხადყოფს, რომ ადამიანის უფლებათა რეალური დაცვა საქართველოში ჯერ კიდევ უამრავ პრობლემასთანაა დაკავშირებული. ამ სფეროში მაღალგანვითარებულ, დემოკრატიის ხანგრძლივი ტრადიციების მქონე ქვეყნებსაც კი აქვთ პრობლემები და რაღა უნდა ითქვას სამოქალაქო ომით, ეთნოკონფლიქტებით,

პოლიტიკური დაპირისპირებით გაწამებულ საქართველოზე, რომელსაც ტერიტორიული მთლიანობაც აღსადგენი აქვს და პირველ ნაბიჯებს დგამს დემოკრატიის გზაზე. აქ ყველაზე მთავარი მიღწევა სწორედ ამ გზის არჩევაა, ჰუმანიზმისა და დემოკრატიზმის წოგადკაცობრიული პრინციპების აღიარებაა, რამაც საბოლოოდ თავისუფალი ადამიანების ერთობამდე, ცივილიზებული სამოქალაქო საზოგადოების, სამართლებრივი სახელმწიფოს შექმნამდე უნდა მიგვიყვანოს.

სწორედ ამიტომაც მნიშვნელოვანი საქართველოში ისეთი დემოკრატიული ინსტიტუტის შემოღების ფაქტიც, როგორიცაა სახალხო დამცველი. დასაძალი არაა ის ფაქტიც, რომ თავად სახალხო დამცველის ინსტიტუტის შემოღებასა და შემდგომ სახალხო დამცველის კანდიდატურის შერჩევას და დამტკიცებას საკმაოდ მწვავე ფონი ახლდა. ერთმნიშვნელოვნად სახალხო დამცველად არც დავით სალარიძის დამტკიცება იქნა აღქმული, რაც განპირობებული იყო წარსულში მისი შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში მუშაობით, ამასთანავე გამოითქმებოდა პრეტენზიები იმის გამო, რომ სახალხო დამცველის აპარატში აქცენტებს ძირითადად სოციალურ პრობლემატიკაზე აკეთებდნენ, მაშინ როდესაც ნაკლები ყურადღება ექცეოდა პოლიტიკური და სამოქალაქო უფლებების საკითხებს, რაც თითქოსდა გარკვეულწილად გამოწვეული იყო აღმასრულებელი ხელისუფლების გავლენით სახალხო დამცველზე.

ხედავთ, ახგარიშში ჩვენ შევეცადეთ დაწვრილებით წარმოგვედგინა ის საქმიანობა, რომელიც ჯერ მხოლოდ ერთ წელწადს მოიცავს. მიღწეულ შედეგებზე თავად საზოგადოებამ უნდა იმსჯელოს. თუმცა თბილისში იმის თქმასაც მოითხოვს, რომ სახეზეა ამ ინსტიტუტის მოქმედების გამოკვეთილი ასპექტებიც. ამ თვალსაზრისით კი მაქსიმალურად ვცდილობდით ყველა ღონისძიება მიმართული ყოფილიყო კონკრეტული შედეგებისაკენ, რადგან თითოეული განცხადების მიღმა დგას გაჭირვებული ადამიანი, რომელიც პირველ რიგში სწორედ სამართლიან შედეგს ელის. ამ მხრივ უარს ვამბობდით და მომავალშიც ვეცდებით გვერდი ავუაროთ ისეთ დემაგოგიურ, პოპულისტურ, ერთი შეხედვით „ეფექტური განცხადებების“ გაკეთებას, რომელსაც ასე ხშირად მიმართავენ დღეს ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში მომრავლებული, არაერთი და ორი სხვადასხვა ფორმაციის სტრუქტურები თუ ინდივიდები, რომელთა მუშაობის შედეგები კონკრეტულად ჯერ არაფის უნახავს და დიდხანს ალბათ ვერც ნახავენ.

სახალხო დამცველისა და მისი აპარატის მხრიდან კი მომავალში გასაკეთებელი რა თქმა უნდა გაცილებით მეტია, პირველ რიგში, გამოვლენილ დარღვევებზე რეაგირების თვალსაზრისით. მართალია სახალხო დამცველის მიერ გასული წლის განმავლობაში გამოიყენებოდა კანონით მინიჭებული ისეთი უფლებები, როგორიცაა: ა) რეკომენდაციების გაგზავნა იმ სახელმწიფო ორგანოს ან იურიდიული პირის მიმართ, რომელთა მოქმედებამ გამოიწვია ადამიანის უფლებათა დარღვევები (შინაგან საქმეთა სამინისტრო, რესპუბლიკის პროკურატურა, ტრანსპორტის სამინისტრო, სხვადასხვა დეპარტამენტები, მერიები, გამგებობები, ცალკეული ორგანიზაციები და ა. შ.); ბ) რეკომენდაციების გაგზავნა სხვადასხვა სასამართლო განაჩენებზე; გ) წინადადებების წარდგენა პარლამენტში კანონმდებლობის სრულყოფის მიზნით; დ) წერილობითი მიმართვა საქართველოს პრეზიდენტზე (ხელფასების დაგვიანების მასობრივი შემთხვევების, მიტინგებისა და მანიფესტაციების დარბევის დროს ადამიანთა უფლებების შელახვის ფაქტებზე); ე) წერილობითი მიმართვა საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარისა და კომიტეტების მიმართ (1991-92 წლების მოვლენების თაობაზე, საბიუჯეტო პრობლემებზე, სასამართლო გადაწყვეტილებების არ აღსრულების ფაქტებზე). მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ სახალხო დამცველის მიერ ნაკლებად ეფექტურად, ხოლო რიგ შემთხვევებში საერთოდ არ იქნა გამოყენებული ისეთი უფლებები, როგორიცაა დისციპლინარული და ადმინისტრაციული

ბასუნისმგებლობის საკითხის დაყენება იმ პირობაში, რომელთა მოქმედებამ გამოიწვია ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევა, დანაშაულის ნიშნების გამოვლენის შემთხვევაში მასალის გადაცემა შესაბამის ორგანოებში სისხლის სმართლის საქმის აღძვრის რეკომენდაციით და ა.შ. ბუნებრივია, ამ უფლებების გამოყენება უფრო ეფექტურად განხორციელდება სახალხო დამცველის რეკომენდაციებზე რეაგირებასა და ადამიანის უფლებათა დარღვევის აღმოფხვრის ფაქტებს.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს ისიც, რომ გზის დასაწყისში, როდესაც არ არსებობდა სათანადო გამოცდილება და სახალხო დამცველი არ იყო არც ერთი სტრუქტურის უფლებამონაცვლე, მას არ ჰყავდა წინამორბედი, დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა იმას თუ რამდენად სწორად დაიწყებდა იგი მოქმედებას.

ბუნებრივია, ეს ინსტიტუტი შექმნისთანავე ყურადღების ცენტრში მოექცა საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან. საქართველოში აკრედიტებულმა უცხო სახელმწიფოებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების დიპლომატიურმა წარმომადგენლებმა საქართველოს სახალხო დამცველთან შეხვედრებში გამოხატეს თავიანთი მხარდაჭერა და მზადყოფნა თანამშრომლობისათვის, რამაც შექმნა სათანადო ნაყოფიც გამოიღო.

გასული წლის განმავლობაში მუშაობის გამოცდილების განხილვის მიზნით, სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის მხარდაჭერით, შედგა საქართველოს სახალხო დამცველის არაერთი საქმიანი ვიზიტი საზღვარგარეთ, შესაძლებლობა გვექონდა მონაწილეობა მიგვეღო ადამიანის უფლებათა დაცვის ხაზით ორგანიზებულ სხვადასხვა საერთაშორისო ღონისძიებებში.

აღსანიშნავია საქართველოს სახალხო დამცველის ვიზიტი სტრასბურგში - ევროპის საბჭოში, საქმიანი შეხვედრა საფრანგეთის მედიატორთან (ომბუდსმენთან), საქმიანი ვიზიტი (აპარატის სხვა მუშაკებთან ერთად) შვედეთში, რომელიც მოეწყო გაერთიანებული განვითარების პროექტის დახმარებით, შეხვედრა ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ვარშავის ადამიანის უფლებათა ბიუროს (დიაუბი) ხელმძღვანელობასთან და ა. შ. სწორედ ამ კონტაქტების შედეგად გახდა შესაძლებელი საქართველოში გაგვემართა არაერთი ღონისძიება, რომლებშიც სხვადასხვა ქვეყნის ექსპერტები მონაწილეობდნენ.

ასე მაგალითად:

- 1998 წლის 23-25 მარტს საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატში ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა დირექტორატის ხელშეწყობით გაიმართა საერთაშორისო სემინარი ომბუდსმენის ინსტიტუტის შესახებ, რომელშიც ევროპის საბჭოს ექსპერტებთან ერთად მონაწილეობდნენ რამდენიმე ქვეყნის ომბუდსმენები, რომელთაც თავიანთი გამოცდილება და პრობლემების საკუთარი ხედვა გაავიზიარეს.
- 1998 წლის 14-19 სექტემბერს სახალხო დამცველის აპარატში შვედეთის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოსთან და რაულ ვალენბერგის ინსტიტუტთან ერთად მოეწყო ერთგვირიანი სემინარი თემაზე „ადამიანის უფლებები ბოლიციისა და სასჯელის აღსრულების სისტემის თანამშრომელთათვის“.
- 1998 წლის 24-25 ნოემბერს სახალხო დამცველის აპარატში იუნესკოს საქმეთა ეროვნულ კომისიასთან ერთად გაიმართა - ორდღიანი მრგვალი მაგიდა სამ ძირითად თემაზე: 1) თავისუფლებადკავშირით ბირთა უფლებები, 2) ქალთა და ბავშვთა უფლებები, 3) ინვალიდთა უფლებები. მრგვალი მაგიდაში მონაწილეობა მიიღეს სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა.
- 1998 წლის 30 ნოემბრიდან 5 დეკემბრამდე სახალხო დამცველის აპარატში შვედეთის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოსთან და რაულ ვალენბერგის ინსტიტუტთან ერთად, პროკურატურისა და სასამართლოს მუშაკებისათვის მოეწყო ერთგვირიანი

სემინარი თემაზე „ადამიანის უფლებები სასამართლოებისა და პროკურატურის თანამშრომელთათვის“.

საქართველოს სახალხო დამცველმა და მისმა აპარატმა თავიანთი საქმიანობის დასაწყისიდანვე სერიოზული კონტაქტები დაამყარეს ადამიანის უფლებების სფეროში მომუშავე სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციასთან.

UNDP - გაეროს განვითარების პროგრამა. ამ ორგანიზაციის, კერძოდ კი საქართველოში მისი ხელმძღვანელის ბატონ მარკო ბორზოტის ინიციატივითა და ხელშეწყობით სახალხო დამცველის აპარატში მოეწყო სხვადასხვა ღონისძიება. გარდა ამისა ეს ორგანიზაცია ახორციელებს სახალხო დამცველის აპარატისადმი დახმარების პროექტს, რომლის მიზანია მხარი დაუჭიროს საქართველოში სახალხო დამცველის ინსტიტუტის ქმედითუნარიანობის გაუმჯობესებას შემდეგი მიმართულებებით:

1. ადამიანის უფლებათა დარღვევის შესახებ საჩივრების მიღება, გამოძიება და დარღვევების აღმოფხვრა;
2. მთავრობისათვის ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებში რჩევის მიცემა და მხარდაჭერა;
3. ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში მოსახლეობის განათლება.

პროექტი დამტკიცდა საქართველოს პრეზიდენტთან არსებულ საინვესტიციო საბჭოზე და მისი განხორციელება დაიწყო 1999 წლის 1 იანვრიდან. პროექტი, რომლის ხარჯთა ნუსხა მილიონ ორასი ათას ამერიკულ დოლარს შეადგენს, ოთხი წლის ვადითაა განსაზღვრული.

მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ სახალხო დამცველის აპარატში დაიწყო საგანმანათლებლო ხასიათის ბუკლეტების მომზადება საქართველოში ადამიანის უფლებათა სფეროში მოღვაწე არასამთავრობო ორგანიზაციებთან ერთად. უკვე მზად არის რამდენიმე მათგანი, მათ შორის ისეთ თემებზე, როგორცაა განსასჯელთა უფლებები, ბრალდებულის უფლებები, სამოქალაქო მოსარჩელე და მისი უფლებები, რეგისტრაციისა და პირადობის დადასტურების წესი, ჩხრეკისა და ნივთმტკიცების ამოღების წესი, ევროსაბჭო და ადამიანის უფლებები.

სახალხო დამცველის აპარატში შეიქმნა ბიბლიოთეკა, რომელიც შეიცავს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციისა და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების ნორმატიულ აქტებსა და მოხსენებებს, საქართველოს კანონმდებლობას, ამასთანავე UNDP-ის პროექტი ითვალისწინებს საკმაოდ ტევადი ბიბლიოთეკის შექმნას, რომელიც ხელმისაწვდომი იქნება ყველა მსურველისათვის.

შარშან სახალხო დამცველის აპარატმა საქართველოს ბენ-კლუბთან ერთად გამოსცა ჟურნალ „ქომაგი-ს“ პირველი ნომერი.

ეუთო – სახალხო დამცველი სისტემატურად თანამშრომლობს ეუთოს მისიასთან, მის ელჩთან, ეუთოს ადამიანის უფლებათა მისიასთან. ეს ურთიერთობა შეეხებოდა ასევე გარშავის სახალხო დამცველის ოფისთან ეუთოს თანამშრომლობის პერსპექტივებს. სხვადასხვა ერთობლივ ღონისძიებაში მნიშვნელოვანი როლი აკისრია ამ მისიას, რომელიც ცდილობს შედგეს საქართველოს სახალხო დამცველისა და სოხუმის ხელისუფლების იმ წარმომადგენლების შეხვედრა, რომელთაც ადამიანის უფლებათა დაცვა ევალებათ, რაც შესაძლებელს გახდის შემუშავდეს ერთობლივი მოქმედების გეგმა.

• ევროპის საბჭო – ევროპის საბჭოს ადამიანი უფლებათა დირექტორატი – სახალხო დამცველის აპარატმა პირველივე საერთაშორისო სემინარი მოაწყო ევროპის საბჭოს აქტიური მხარდაჭერით, მასში მონაწილეობა მიიღეს ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა დირექტორატის წარმომადგენლებმა. ამ ორგანიზაციამ სახალხო დამცველის აპარატს გამოუგზავნა საჭირო ლიტერატურა ადამიანის უფლებათა შესახებ, ევროპის

კონვენციები, პაქტები, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის ბოლოდროინდელი გადაწყვეტილებები, სხვადასხვა ქვეყანაში ადამიანის უფლებათა დაცვის მექანიზმები, ომბუდსმენის ინსტიტუტების სტრუქტურები.

• საერთაშორისო აშნისტია. ამ ორგანიზაციიდან სახალხო დამცველი ხშირად იღებს კორესპონდენციებს, სადაც საერთაშორისო აშნისტია მას სთხოვს ყურადღება გაამახვილოს ამა თუ იმ ადამიანის უფლებათა დარღვევისა თუ დაპატიმრების ფაქტზე, რომელიც მათთვის გახდა ცნობილი. ამ საერთაშორისო აშნისტიის რეგიონალური დირექტორი ბატონი იან გორგინი თავის წერილში გამთხატავდა თანამშრომლობის სურვილს და სახალხო დამცველს სთხოვდა ყურადღება მიეპყრო იმ 69 პატიმრის მდგომარეობისათვის, რომელთა გვარებიც მოყვანილი იყო წერილში. ანალოგიური წერილი მივიღეთ ჰელსინკის ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ფედერაციიდან, რომლის აღმასრულებელი დირექტორი ბატონი არონ როდერსიც ითხოვდა ყურადღებას იგივე პატიმრებისადმი. სახალხო დამცველის აპარატი უკვე სწავლობდა ბევრი მათგანის საქმეს, რომელთაგან რამდენიმე შემდგომში განთავისუფლებული იქნა პატიმრობიდან, მათ შორის ყოფილი ხელისუფლების მომხრეებიც, რომელთაც მისჯილი ჰქონდათ პატიმრობა სხვადასხვა ვადით. რამდენიმე პატიმრის საქმე შესწავლის სტადიაშია.

ამასთან ერთად, სახალხო დამცველი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს თანამშრომლობას საქართველოში მოქმედ ყველა იმ ორგანიზაციასთან, რომლებიც ადამიანის უფლებათა სფეროში საქმიანობენ. ამ მხრივ განსაკუთრებული როლი ენიჭება თანამშრომლობას არასამთავრობო ორგანიზაციებთან.

დემოკრატიული სახელმწიფოს იდეა პირველ რიგში გულისხმობს სამოქალაქო საზოგადოებას, როგორც დემოკრატიზაციის მაღალი ხარისხის მქონე საზოგადოების არსებობას. მის ინსტიტუციონალურ საფუძველს ქმნიან არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც მიუთითებენ, ერთი მხრივ, საზოგადოების და, მეორე მხრივ, მოქალაქის მზადყოფნაზე, რომ არ იყოს სახელმწიფოზე დამოკიდებული მისთვის სასიცოცხლო პრობლემების დანახვისა და გადაჭრის გზაზე.

მოქალაქეთა სასიცოცხლო პრობლემებს შორის ერთ-ერთი ძირითადი იყო და რჩება ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვა. ამ უფლებათა შემლახავი კი სახელმწიფო ინსტიტუტებია. ამიტომაც ამ სფეროში მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციათა როლი ქვეყნის ცხოვრებაში განსაკუთრებულია.

ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებისაგან განსხვავებით პოსტსაბჭოურ სივრცეში ნაკლებია საზოგადოების აქტივობა სამოქალაქო ფორმების ჩამოყალიბების მიზნით. ამ მხრივ არც საქართველოა გამონაკლისი. ამიტომაც ჩვენი ქვეყნის სპეციფიკა ისაა, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციებს მარტო ხელშეწყობა და ფაცილიტაცია (წარმართვა, დიალოგის გაძლიერება) კი არა, უფრო სტიმულირება სჭირდებათ. ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის სფეროში მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციებს, თავიანთი ინტერესებიდან გამომდინარე, გარკვეული სპეციალიზაცია ახასიათებთ (პატიმართა უფლებების დაცვა, ქალთა უფლებები, ბავშვთა დაცვა, ინვალიდთა პრობლემები და ა.შ.) და ეს მათი ერთგვარი პლუსია. სამაგიეროდ საკითხთა ფართო წრე და მათი გადაჭრის ბერკეტების ქონა ომბუდსმენის აპარატის უპირატესობაა. ეს და ბევრი სხვა ფაქტორი გვაფიქრებინებს, რომ ჩვენი თანამშრომლობა არასამთავრობო ორგანიზაციებთან არა მარტო სასურველია, არამედ საჭიროცაა.

ასეთი თანამშრომლობა დაწყებული და საკმაოდ მრავალფეროვანია. ის მოიცავს როგორც საერთო პროექტთა განხორციელებას (მაგ., ერთობლივი შემოწმებები თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, განსაკუთრებით წინასწარი დაკავების საკნებში; ერთობლივი ლიტერატურის გამოცემა ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში.

ერთობლივი ღონისძიებები ინვალიდთა უფლებების დაცვის სფეროში, დახმარება კონფერენცია - სემინარების გამართვაში, საჭირო ლიტერატურით მომარაგებაში, ტექნიკური დახმარების გაწევა და ა.შ.). თუმცა უნდა ითქვას, რომ მიუხედავად სახალხო დამცველის აპარატის მჭიდრო თანამშრომლობისა არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, ზოგიერთი მათგანის მხრიდან მაინც არსებობს ეჭვი ასეთი თანამშრომლობის მიზანშეწონილობის თაობაზე (ხომ არ იქნება ომბუდსმენი მათი მუშაობის მაკოორდინირებელი? ანდა ხომ არ თვლის სახალხო დამცველის აპარატი თავის თავს არასამთავრობო ორგანიზაციებზე ზემდგომ სტრუქტურად და ა.შ.). მიგვაჩნია, რომ ამ შიშს და ეჭვებს უფრო ფსიქოლოგიური ფაქტორები განაპირობებს, ვიდრე კონცეპტუალური განსხვავება და ამიტომაც, დროთა განმავლობაში, მუშაობის ეს სფერო, სახალხო დამცველისათვის უფრო აქტიური გახდება.

და კიდევ ერთი. როდესაც ამ ერთი წლის წინ საქართველოში სახალხო დამცველის აპარატმა დაიწყო მოქმედება, მსოფლიოს მსგავსი ინსტიტუტები უკვე 200 წლის ისტორიას ითვლიდნენ. ამას ისიც უნდა დავუმატოთ, რომ სამართლებრივი სახელმწიფოს აშენებისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში ჩვენს ქვეყანაში არსებული პრობლემები თავისი „წონით“, რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვნად აღემატებოდა დემოკრატიულ ცივილიზაციას ნაზიარებ ქვეყანათა პრობლემებს, მაგრამ იმედს ისიც გვაძლევს, რომ არც საქართველოა ის ქვეყანა, სადაც შორს იდგნენ სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელი სახელმწიფოზე სამართლის პრიმატის, კანონის უზენაესობის პრინციპის შესახებ შეხედულებისაგან. სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარებისათვის სამართლის მნიშვნელობის შესახებ თავისი შეხედულება აქვს გამოთქმული ჯერ კიდევ გასული საუკუნის დამლევს ი. ჭავჭავაძეს, რომელიც აღნიშნავდა „... რაც უნდა მდიდარი ქვეყანა იყოს ბუნებით, თუ იქ ჩემი და შენი, ესე იგი, კაცთა უფლება და მოვალეობა ძნელად გასარჩევია და არ არის საყოველთაოდ განსაზღვრული ცხადად და უცილოდ, იქ ხალხის წარმატება და კეთილდღეობა, თუ ყოველდღე უკან არ იწევს, შეფერხებული ხომ არის და არის“.

დიდი ილია ხსენებულ შეხედულებაში სწორედ სამართალს, კანონს გულისხმობს, ვინაიდან უფლებებისა და მოვალეობის ცხადად და უცილოდ განსაზღვრა სწორედ სამართლის მეშვეობით ხდება.

დღეს, როდესაც ქვეყანაში ადამიანებისათვის გადაუჭრელ პრობლემათა სპექტრი საკმაოდ დიდია, ძნელია დაარწმუნო ისინი სამართლის ჭეშმარიტებაში ან აუხსნა ის, რომ სახალხო დამცველიც თავისი კანონის ჩარჩოებში მოქმედებს და მას არ შესწევს უნარი შეცვალოს პროფესიულად მოქმედი სახელმწიფო ადმინისტრაცია და სასამართლო სისტემა, მას მხოლოდ შეუძლია და ვალდებულიცაა გაააქტიუროს ადმინისტრაციის საქმიანობა. თუმცა ამ თვალსაზრისით ეფექტიანობის გაზრდისათვის მომავალში საჭიროა გარკვეული კორექტივები იქნეს შეტანილი კანონში სახალხო დამცველის შესახებ, მით უმეტეს, რომ ასეთ მოსაზრებას იზიარებს არაერთი საერთაშორისო ექსპერტი. ვფიქრობთ, მომავალში სახალხო დამცველის საქმიანობის ეფექტიანობის გაზრდას ასევე ხელს შეუწყობს საქართველოს ევროსაბჭოში წევრად მიღების დროს გამოთქმული მოსაზრებაც სახალხო დამცველის მიერ მომავალში მსგავსი ანგარიშის პარლამენტში, ყოველ ეჭვს თვეში და არა ერთხელ წელიწადში წარდგენის შესახებ.